

STUDIJA O PERCEPCIJI I SPREČAVANJU KORUPCIJE U SISTEMIMA VISOKOG OBRAZOVANJA **ALBANIJE,** **SEVERNE MAKEDONIJE I SRBIJE**

SKOPLJE, 2023

Naslov originala:

**STUDIJA O PERCEPCIJI I SPREČAVANJU
KORUPCIJE U SISTEMIMA VISOKOG OBRAZOVANJA
ALBANIJE, SEVERNE MAKEDONIJE I SRBIJE**

Institut za strateška istraživanja i edukaciju

Za izdavača:

Mišo Dokmanović

Autori:

Rozarta Dodaj, Miloš Hrnjaz, Ivana Shumanovska Spasovska,

Urednik:

Mišo Dokmanović

Urednički odbor:

Darko Spasevski (ISIE), Blerta Kalavace
(IDRA), Jelena Jeremić (CESID)

Objavljeno u elektronskom obliku.

Sažetak politika „Percepcija korupcije na univerzitetima u Albaniji, Severnoj Makedoniji i Srbiji: Perspektive studenata” razvijen je uz podršku regionalnog projekta „SMART Balkan – Civilno društvo za povezano društvo na Zapadnom Balkanu” koji sprovodi Centar za promociju civilnog društva (CPCD), Centar za istraživanje i kreiranje politike (CRPM) i Institut za demokratiju i medijaciju (IDM) i finansijski podržan od strane norveškog Ministarstva spoljnih poslova (NMFA). Sadržaj sažetka politike je isključiva odgovornost implementatora projekta i ne odražava nužno stavove norveškog Ministarstva spoljnih poslova (NMFA) ili partnera SMART Balkan konzorcijuma.

Sadržaj

1. **POGLAVLJE, STRATEŠKI, PRAVNI I INSTITUCIONALNI OKVIR ZA BORBU PROTIV KORUPCIJE U VISOKOM OBRAZOVANJU U REPUBLICI ALBANIJI — 6**
 - 1.1 Nacionalni kontekst u pogledu korupcije. — 6
 - 1.2 Definicija korupcije u sistemu obrazovanja — 7
 - 1.3 Strateški pristup i okvir za suzbijanje korupcije u ustanovama visokog obrazovanja — 8
2. **NACIONALNI INSTITUCIONALNI OKVIR — 12**
 - 2.1 Centralne institucije — 12
 - 2.2 Tela visokoobrazovnih ustanova — 13
3. **ANALIZA PRAVNOG OKVIRA — 15**
 - 3.1 Primarno zakonodavstvo — 15
 - 3.2 Sekundarno zakonodavstvo — 15
4. **ISTRAŽIVANJE SA STUDENTIMA — 20**
 - 4.1 Metodologija — 20
 - 4.2 Opis uzorka — 20
 - 4.3 Sažetak — 20
 - 4.4 Nalazi iz istraživanja javnog mnjenja — 22
5. **PREPORUKE ZA ZAJEDNIČKI IZVEŠTAJ O PERCEPCIJI KORUPCIJE NA UNIVERZITETIMA REPUBLIKE ALBANIJE I USPEŠNOSTI MEHANIZAMA ZA BORBU PROTIV KORUPCIJE — 34**
6. **I. POGLAVLJE, ZAKONSKI I INSTITUCIONALNI OKVIR ZA BORBU PROTIV KORUPCIJE U SISTEMU VISOKOG OBRAZOVANJA REPUBLIKE SEVERNE MAKEDONIJE — 37**
 - 6.1 Pravni okvir — 37
 - 6.1.1 Zakoni — 38
 - 6.1.2 Podzakonski akti — 43
 - 6.1.3 Strategija — 44
 - 6.2 Institucionalni okvir — 46

- 7. ISTRAŽIVANJE SA STUDENTIMA — 49
 - 7.1 Metodologija — 49
 - 7.2 Opis uzorka — 50
 - 7.3 Sažetak — 51
 - 7.4 Rezultati istraživanja sa studentima — 52
- 8. ISTRAŽIVANJE – ODGOVORI NA ZAHTEVE ZA SLOBODNIM JAVNIM INFORMACIJAMA — 62
- 9. PRAVNI, POLITIČKI I INSTITUCIONALNI OKVIR SPREČAVANJA KORUPCIJE U SISTEMU VISOKOG OBRAZOVANJA REPUBLIKE SRBIJE — 64
 - 9.1 Pravni okvir — 64
 - 9.2 Strateška dokumenta — 68
 - 9.3 Institucionalni okvir — 71
 - 9.4 Akti koje usvajaju visokoškolske ustanove — 74
- 10. ISTRAŽIVANJE PERCEPCIJE KORUPCIJE U VISOKOM OBRAZOVANJU MEĐU STUDENTIMA — 78
 - 10.1 Metodološke napomene — 78
 - 10.2 Opis uzorka — 79
 - 10.3 Sažetak — 79
 - 10.4 Nalazi iz istraživanja javnog mnjenja — 81
- 11. ANALIZA PODATAKA SA UNIVERZITETA U SKLADU SA UPITNIKOM O SLOBODNOM PRISTUPU INFORMACIJAMA OD JAVNOG ZNAČAJA — 94
- 12. ZAKLJUČCI I PREPORUKE — 97

Uvod

Region Zapadnog Balkana, u koji spadaju Albanija, Severna Makedonija i Srbija, bavio se pitanjem korupcije tokom ograničenog vremenskog perioda. Tokom protekle decenije sproveden je niz inicijativa, međutim bez fokusiranijeg pristupa konkretno na sektor visokog obrazovanja (VO). U dodatku, sve tri države su u najnovijim izveštajima EU o napretku za 2023. godinu kritikovane zbog postojećih mehanizama za prijavljivanje i sprečavanje korupcije. U zaključku za sve tri države u segmentu Poglavlja 23 navedeno je da postoji određeni nivo pripremljenosti, odnosno da su u umerenoj meri spremne za implementaciju EU pravnih tekovina i evropskih standarda u oblastima pravosuđa i osnovnih prava. Prema izveštaju, Albanija je ostvarila zadovoljavajući napredak tokom protekle godine; Severna Makedonija - određeni napredak, a Srbija - ograničeni napredak.

S tim u vidu, Institut za strateška istraživanja i edukaciju – ISIE (Skoplje) u periodu 2023-2024.g. sprovodi regionalni projekat „Univerziteti bez korupcije u Albaniji, Severnoj Makedoniji i Srbiji“ u saradnji sa Institutom za razvoj, istraživanja i alternative - IDRA (Tirana) i Centrom za slobodne izbore i demokratiju – CESID (Beograd). Cilj projekta je jačanje kapaciteta univerziteta, studentskih organizacija i studenata u oblastima sprečavanja korupcije na univerzitetima navedene tri zemlje. Pomoću niza različitih aktivnosti, među koje spadaju priprema Zajedničkog izveštaja o percepciji korupcije, organizovanje okruglih stolova, seminari za izgradnju kapaciteta, letnja škola i izrada digitalnog softvera - virtuelnog asistenta (četbota), projekat će podstaći okruženje koje omogućava prevenciju korupcije u oblasti visokog obrazovanja u ciljanim zemljama Zapadnog Balkana.

Zajednički izveštaj o percepciji korupcije predstavlja ključni ishod anketa studenata o percepciji ovog problema izvedenih u navedene tri zemlje. Prvo anketiranje sprovedeno je tokom maja 2023. godine u preko 10 gradova, korišćenjem tehnike „licem u lice“, na uzorku od 934 studenata/kinja u sve tri zemlje. U ovoj publikaciji predstavljeni su ključni nalazi koji će poslužiti kao ključni instrument za implementaciju narednih faza projekta.

U Poglavlju 1 predstavljene su glavne karakteristike sistema sprečavanja korupcije u Republici Albaniji i rezultati ankete. Poglavlje 2 ispituje situaciju u S. Makedoniji preko analize zakonodavstva i predstavljanja rezultata ankete. Situacija u Republici Srbiji i rezultati ankete predstavljeni su u Poglavlju 3 publikacije. Sve nacionalni izveštaji sadrže zaključke i preporuke.

Ovaj projekat sprovodi se u okviru SMART Balkans – civilno društvo za povezano društvo na Zapadnom Balkanu, koji doprinosi jačanju participativnih demokratija i evroatlantskih integracija na Zapadnom Balkanu kroz osnaživanje organizacija civilnog društva i mreža OCD zarad preuzimanja jače i aktivne uloge u stvaranju miroljubivih i inkluzivnih društava u cilju ostvarivanja održivog razvoja u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Severnoj Makedoniji i Srbiji. Projekat finansira Ministarstvo inostranih poslova Kraljevine Norveške.

1. **POGLAVLJE, STRATEŠKI, PRAVNI I INSTITUCIONALNI OKVIR ZA BORBU PROTIV KORUPCIJE U VISOKOM OBRAZOVANJU U REPUBLICI ALBANIJI**

1.1 **NACIONALNI KONTEKST U POGLEDU KORUPCIJE.**

EK je u martu 2015. godine iznela 5 ključnih prioriteta koje državna uprava Albanije treba da implementira zbog pristupnih pregovora. Navedene oblasti su reforma javne uprave, borba protiv korupcije, borba protiv organizovanog kriminala, reforma pravosuđa i osnovna prava.

Borba protiv korupcije takođe je prepoznata kao jedan od glavnih prioriteta Nacionalne strategije za razvoj i integracije (NSRI) za period između 2020. i 2030, koja predstavlja ključni instrument Vlade Albanije za prevođenje političkog programa vlade i njegovo pretvaranje u sveobuhvatni program rada vlasti.

Korupcija je odavno prepoznata kao jedna od glavnih prepreka razvoja države. Ona je štetna po efikasnosti javnih službi, potkopava poverenje u državne institucije i povećava cenu javnih transakcija. Može da uništi poverenje naroda u političko vođstvo zemlje i osnovna načela demokratskog upravljanja. Rokom proteklih godina Albanija je učinila napor i ostvarila napredak u borbi protiv korupcije putem ustavnih, zakonodavnih i institucionalnih reformi. Uprkos određenom nivou napretka, povećanom trudu i posvećenosti u borbi protiv korupcije, ona i dalje predstavlja ozbiljnu zabrinutost. Uopšteno govoreći, korupcija je prisutna u mnogim oblastima javnog i poslovnog života, među koje spada i visoko obrazovanje.

Prema Globalnom indeksu korupcije, Albanija je 2020. godine od 180 država rangirana na 104. mestu, a 2021. godine na 110.¹ Takođe, Balkanski Barometar, koji predstavlja godišnje merenje javnog mnjenja građana u okviru regiona, je 2020. godine Albaniju rangirao kao zemlju sa najvišim nivoom percepcije korupcije u regionu². Zabrinutost u oblasti prosvete, izražena u izveštajima Barometra, posebno je prevalentna u Albaniji, i mahom povezana sa percepcijom da sistem obrazovanja ne priprema mlade za radna mesta na odgovarajući način.

¹Indeks percepcije korupcije za 2021. godinu

²Balkanski Barometar za 2020. godinu, Savet za regionalnu saradnju, <https://www.rcc.int/balkanbarometer/publications>

Galupova globalna anketa redovno meri zadovoljstvo građana/ki javnim službama (npr. zdravstvom, prosvetom i pravosuđem). Prikupljeni podaci omogućavaju kreatorima politika da izvrše procenu kretanja zadovoljstva građana kroz vreme i da uporede nivo zadovoljstva u raznim zemljama. Zadovoljstvo i poverenje u javne službe (2019.g) sa 34% udela u nacionalnoj vlasti; 25% u sistem pravosuđa; 53% u zdravstvenu zaštitu; i 59% u sistem obrazovanja. U pogledu zadovoljstva obrazovnim sistemom i školama, Albanija ima najvišu stopu zadovoljstva u regionu. Navedena stopa je, međutim, ipak ispod prosečne stope zadovoljstva u državama OECD i OECD-EU, koja je 67%, odnosno 68%.³

Napredak ka zaokruženoj liberalnoj demokratiji zaglavljn je u „sivoj zoni“ hibridne demokratije, dok se Freedom House u izveštaju za 2022. godinu klasifikuje Albaniju kao „delimično slobodnu“⁴.

Malo pažnje se obraća na korupciju povezanu sa sistemom visokog obrazovanja u Albaniji. Nedovoljan fokus na etička pitanja u oblasti prosvete odražava se u malom broju istraživanja, studija i izveštaja pripremljenih u toj konkretnoj oblasti.

1.2 DEFINICIJA KORUPCIJE U SISTEMU OBRAZOVANJA

Da bi se primenio strateški pristup u borbi protiv korupcije i upravljalo integritetom na efikasan način, neophodno je prvo razumeti korupciju, kao i biti u mogućnosti da se otkriju i definišu konkretni oblici korupcije. Ova analiza države bavi se korupcijom u sistemu visokog obrazovanja, te stoga s pravom postavljamo pitanje: šta je „korupcija u obrazovanju“, kako je definišemo? Ministarstvo pravde je 2017. godine preuzelo nadležnost Nacionalnog koordinatara za borbu protiv korupcije u Albaniji. Ministarstvo u navedenoj ulozi koordinira strateški i javnopolitički rad Vlade u prevenciji, suzbijanju i podizanju nivoa svesti o pitanjima borbe protiv korupcije. U tom smislu Ministarstvo pravde je uvelo i glosar definicija i raznih oblika korupcije u konkretnim sektorima. Prema navedenom glosaru, „korupcija u prosveti predstavlja sistematsko korišćenje javne funkcije za privatnu korist, što ostavlja značajan uticaj na dostupnost i kvalitet obrazovnih dobara i usluga, i ostvaruje uticaj na pristupačnost, kvalitet ili ravnopravnost u obrazovanju“.⁵ Prosveta bi trebalo da predstavlja jedan od glavnih stubova uspostavljanja antikorupcijske kulture.

³ Citizen satisfaction with public services and institutions | Government at a Glance: Western Balkans | OECD iLibrary (oecd-ilibrary.org)

⁴ Freedom House (2022) Nations in Transit 2022, From Democratic Decline to Authoritarian Aggression. https://freedomhouse.org/sites/default/files/2022-04/NIT_2022_final_digital.pdf

⁵ Žak Halak i Mjuriel Poison. “Ethics and corruption in education: an overview.” Journal of education for international development 1.1 (2005): 1.3.

1.3 STRATEŠKI PRISTUP I OKVIR ZA SUZBIJANJE KORUPCIJE U USTANOVAMA VISOKOG OBRAZOVANJA

Izuzetna važnost obrazovanja u našem društvu je snažno naglašena u Nacionalnoj strategiji za razvoj i integracije (NSRI) za period od 2022. do 2030. godine, koju je 22. februara 2023. godine usvojilo Veće ministara. Strategija se bavi raznim problemima sa kojima se visoko obrazovanje trenutno suočava: „Visoko obrazovanje je jedna od suštinskih komponenti društvenih i političkih transformacija, posebno u društvima u tranziciji, koja direktno utiče na razvoj demokratije i stvara preduslove za privredni razvoj. Tekuće urušavanje akademskog integriteta pokazuje se u različitim oblicima akademskog nepoštenja, u koje spadaju plagijatorstvo i prevara, nepotizam i interesne grupe u visokom obrazovanju, kao i nezasluzeno unapređenje na više akademske pozicije“.⁶

Albanija je punopravna članica Bolonjskog procesa / Evropskog prostora visokog obrazovanja od 2003. godine. Potpisivanje Bolonjske deklaracije praćeno je nizom reformi visokog obrazovanja, poput strukturnih reformi na svim nivoima visokog obrazovanja, reformi proširenja visokog obrazovanja, u koje spada i realizacija visokog obrazovanja u privatnim institucijama i prilagođavanje nastavnog plana i programa Bolonjskom procesu. Akteri za sprovođenje Bolonjskog procesa su vlade država preko ministarstava i službi koje vode visoko obrazovanje, kao i same institucije visokog obrazovanja. Bolonjski proces je radikalno uticao na univerzitetski prostor u Albaniji, postavio nove izazove i mogućnosti za dodatna unapređenja. Prema QS EECA rangiranju univerziteta za 2022. godinu, Univerzitet u Tirani se nalazi na 401. mestu od 450 univerziteta iz zemalja u razvoju Evrope i Centralne Azije.⁷ Rangiranje za 2022. godinu izvedeno je uz upotrebu 10 pokazatelja u koje spadaju stručnost osoblja, udeo međunarodnih studenata, međunarodna naučno-istraživačka mreža, akademska reputacija i ugled poslodavca, itd.

Konačno, mada ne i najmanje važno, u Izveštaju EK za Albaniju za 2021. godinu podcrtava se aktivno učešće države u programima EU, naročito u Erasmus+, i posebno u smislu mobilnosti i izgradnje kapaciteta u projektima u oblasti visokog obrazovanja, pri čemu su tri visokoobrazovne ustanove iz Albanije izabrane da vode koordinaciju projekata među 12 izabranih projekata iz Albanije.⁸

U Izveštaju EK za Albaniju za 2021. godinu takođe je istaknuto da mere za borbu protiv korupcije imaju ograničen uticaj u naročito podložnim oblastima, poput putev, katastra, imovine, carina, poreske uprave, prosvete, zdravstva, javnih nabavki, ugovora o JPP itd. Štaviše, u izveštaju se naglašava da je finansiranje prosvete i akademskih istraživanja na niskom nivou. Isti nalaz je potcrtan u Izveštaju EK za Albaniju iz 2020. godine, u kom se navodi da je javna potrošnja za prosvetu ispod proseka OECD i EU.

⁶ Vendim-621_date-22.10.2021_Per-miratimin-e-SKA-2021-2026.pdf

⁷ QS University Rankings for EECA 2022 | Top Universities

⁸ Albania-Report-2021.pdf (europa.eu)

Ograničen uticaj antikorupcijskih mera u nekim konkretnim i ugroženim oblastima, u koje spada i prosveta, potvrđen je u Izveštaju EK za Albaniju za 2022. godinu. U izveštaju se naglašava da korupcija u većoj meri pogađa žene u smislu pristupa pravosuđu, socijalnim uslugama i visokom obrazovanju.

Strateški okvir za reformu javne uprave (RJU) Albanije obuhvata pet glavnih strategija koje se bave različitim javnopolitičkim oblastima. Pored dve glavne strategije, Sveobuhvatne strategije reforme javne uprave (SSRJU) i Strategije za upravljanje javnim finansijama (UJF) Albanije⁹, dodatne tri strategije upotpunjuju reformsku agendu RJU, sa fokusom na digitalnu transformaciju¹⁰, decentralizaciju¹¹ i borbu protiv korupcije¹². Prvobitni vremenski period strateških dokumenata za RJU istekao je 2020. godine. Kako bi obezbedila kontinuitet reformskih planova, Vlada je odlučila da produži period važenja svih strategija, uglavnom kroz usvajanje i obnavljanje svih akcionih planova.

Međuresorna strategija za borbu protiv korupcije za period 2015-2023.¹³ i pripadajući akcioni plan za period 2020-2023.¹⁴ predstavljaju ključne dokumente u borbi protiv korupcije. Navedena dva dokumenta u skladu su sa ciljevima Programskog okvira IPA III. Akcioni plan je odobren nakon usvajanja Odluke Veća ministara br.516/2020 i njime se predviđa uspostavljanje Nacionalnog odbora za sprovođenje međuresorne strategije za borbu protiv korupcije, kojom predsedava ministar pravde, a čine je zamenci ministara u svim nadležnim ministarstvima, uključujući i zamjenika ministra prosvete i sporta¹⁵. Ovo je pozitivan znak strateškog uključivanja svih i sveobuhvatnog pristupa u borbi protiv korupcije. Što se tiče svesti javnosti o borbi protiv korupcije, u Albaniji je primećeno povećanje nivoa svesti o pitanjima koja se dotiču korupcije. Korupcija je dosegla alarmantne razmere u sektorima poput pravosuđa, zdravstva, kao i u političkim strankama, što direktno narušava kredibilitet vlasti u očima javnosti.¹⁶

⁹ Sveobuhvatna strategija reforme javne uprave za period 2015-2020, odluka Veća ministara br. 319 iz aprila 2015. godine i odluka br. 697 od 30. oktobra 2019. godine (kojom se produžava period implementacije do 2022.g), i Strategija za upravljanje javnim finansijama Albanije za period 2019-2022, odluka Kabineta ministara br. 824, 18. decembar 2019.g.

¹⁰ Sveobuhvatna strategija digitalne agende Albanije za period 2015-2020, odluka Kabineta ministara br. 284 iz aprila 2015. godine, Službeni glasnik br. 56.

¹¹ Nacionalna sveobuhvatna strategija za decentralizaciju i lokalno upravljanje za period 2015-2020, odluka Veća ministara br. 691, 29. jul 2015.g.

¹² Međuresorna strategija za borbu protiv korupcije za period 2015-2020, odluka Kabineta ministara br. 247, mart 2015.g.

¹³ DCM No.247/20.03.2015; DCM No. 516/01.07.2020. <http://www.drejtesia.gov.al/strategjia-ndersektoriale-kunder-korrupsionit/>

¹⁴ DCM No.516/01.07.2020. <http://www.drejtesia.gov.al/strategjia-ndersektoriale-kunder-korrupsionit/>

¹⁵ [1.-PLAN-I-VEPRIMIT-ANTIKORRUPSION-2020-2023_AL.pdf](#)

¹⁶ Međuresorna strategija za borbu protiv korupcije za period 2015-2020

Odluka podizanja nivoa svesti javnosti predstavlja ključni element konkretnih ciljeva akcionog plana za period 2020 - 2023.g, konkretno C.1.3.2, koji predviđa organizovanje periodičnih sastanaka koji treba da se dese u periodu između 2020 - 2023.g. a usmereni su na studente i ostale mlade, u cilju njihovog informisanja o implikacijama korupcije u prosveti i drugim ugroženim sektorima. Pored toga, strateški cilj navedenog akcionog plana za period 2020 - 2023.g. predviđa jačanje saradnje između republičke policije i OCD u organizaciji tematskih manifestacija na temu borbe protiv korupcije u najugroženijim oblastima u državi, među koje spada i obrazovanje. Činjenica da akcioni plan predviđa podizanje nivoa svesti javnosti i strateške aktivnosti radi boljeg kanalsanja borbe protiv korupcije u sistemu obrazovanja, kao veoma ugroženog sektora u ovoj zemlji, predstavlja pozitivan razvoj. Neophodno je, međutim, proširiti ciljeve akcionog plana na dodatne implikacije u smislu korupcije u sistemu obrazovanja i usmeriti ih ka kaznenom pristupu, umesto samo preventivnom.

Štaviše, nacionalne javne politike vlasti imaju za cilj unapređenje kapaciteta Nacionalnog antikorupcijskog koordinatora i antikorupcijske mreže, kako bi se obezbedila robusnost antikorupcijskog okvira i sprečila korupcija na nacionalnom nivou u različitim oblastima.

Izveštaj EK za Albaniju za 2022. godinu podcrtava napredak ove države u oblasti prosvete, naročito usvajanjem nove Nacionalne prosvetne strategije i pripadajućeg akcionog plana za period 2021-2026.g, nakon odluke Veća ministara br. 621/2021. Ovaj strateški dokument ima za cilj obezbeđenje sveobuhvatnog obrazovnog sistema utemeljenog na načelima jednakosti i celoživotnog učenja, kao i omogućavanje kvalitetnog obrazovanja svih građana/ki širom zemlje. Štaviše, Vlada Republike Albanije potvrdila je svoju punu posvećenost Agendi 2030, pošto ova igra važnu ulogu u praćenju postignutog u smislu Ciljeva održivog razvoja (COR). Usvajanje Prosvetne strategije je direktno povezano sa Ciljem 4, „Kvalitetno obrazovanje“, od 17 COR u Albaniji, koji ima za cilj da „obezbedi inkluzivno i ravnopravno kvalitetno obrazovanje i da promoviše mogućnosti za celoživotno učenje za sve“.

Prosvetna strategija ima jedan konkretno opredeljen javnopolitički cilj za visoko obrazovanje radi usaglašavanja sa međunarodnim standardima kvaliteta, transparentnosti i integriteta. U dokumentu je upisana jedna aktivnost koja se tiče etike i integriteta, konkretno C 4.1.2, o usvajanju Etičkog kodeksa u svim ustanovama visokog obrazovanja. Dokument ne nudi nijedno načelo niti cilj koji se izričito bave prevencijom korupcije u visokom obrazovanju. Uzevši u obzir da je u izveštajima EK za Albaniju iz 2020, 2021. i 2022. godine snažno naglašen ograničen efekat antikorupcijskih mera u ugroženim oblastima u ovoj državi, među koje spada i obrazovni sistem, u Prosvetnoj strategiji bi trebalo da se vidi intenzivniji pristup borbi protiv korupcije.

Peta evaluaciona runda GRECO, objavljena 3. marta 2023. godine, bavi se „prevencijom korupcije i promocijom integriteta centralnih vlasti (lica kojima su poverene najviše izvršne funkcije) i službi za sprovođenje zakona“. U preporuci GRECO II navodi se potreba za „usvajanjem i sprovođenjem konkretnih planova integriteta u okviru svih ministarstava, uključujući i sistematsku analizu rizika povezanih sa integritetom sa kojima se mogu suočiti ministarstva i politički saveznici u sklopu vršenja dužnosti, kao i mehanizama praćenja i usaglašavanja sa propisima“. Usvajanje planova integriteta je prema odredbama Međuresorne strategije za borbu protiv korupcije obavezujuće za sva ministarstva. Neki od planova integriteta obuhvataju mere usmerene na državne službenike/ce i lica kojima su poverene najviše izvršne funkcije. Na primer, planovi integriteta Ministarstva pravde, Ministarstva prosvete i sporta, Ministarstva infrastrukture i energetike, Ministarstva zdravlja i socijalne zaštite i Ministarstva za evropske i spoljne poslove obuhvataju i meru projektovanja, odobravanja i objavljivanja etičkog kodeksa koji bi bio obavezujući za njihove službenike i lica kojima su poverene najviše izvršne funkcije¹⁷, što predstavlja zadovoljavajući nivo usaglašenosti sa navedenom preporukom GRECO. To predstavlja pozitivan razvoj događaja u Ministarstvu prosvete i sporta pošto je proširen opseg tema povezanih sa integritetom, čime se posledično ostvaruje direktan efekat na kvalitet prosvetnog sistema uopšte, a konkretno na sistem visokog obrazovanja.

¹⁷ GrecoRC5(2022)4-Final-eng-Compliance Report-Albania-3 March 2023.pdf

2. NACIONALNI INSTITUCIONALNI OKVIR

2.1 CENTRALNE INSTITUCIJE

Ministarstvo prosvete i sporta je resor Vlade Republike Albanije odgovoran za prosvetu i sport. Ono takođe predstavlja i državni organ koji predsedava nad visokim obrazovanjem i sportom, odgovoran za utvrđivanje javnih politika i usmerenja sistema visokog obrazovanja u ovoj državi.

Generalna direkcija za borbu protiv korupcije / Nacionalni koordinator za borbu protiv korupcije (NCAC) pri Ministarstvu pravde je novoosnovana struktura u cilju unapređenja koordinacije na centralnom nivou kroz a) izradu projekata i programa u oblasti borbe protiv korupcije, planiranja, koordinacije i definisanja instrumenata neophodnih za sprovođenje javnih politika za borbu protiv korupcije i b) istrage predmeta sa elementima korupcije u javnoj upravi. Generalnu direkciju čini mreža saradnika/ca koji sprovode istrage po predmetima sa elementima korupcije u javnoj upravi u cilju svođenja na najmanju meru korupcije u ugroženim oblastima (putevima, katastru, imovinskom sektoru, carini, poreskoj upravi, prosveti, zdravstvu, javnim nabavkama, ugovorima o JPP, itd). Mreža koordinatora/ki za borbu protiv korupcije na nacionalnom i regionalnom nivou narasla je na 78 koordinatora/ki i 44 državne institucije. Agencija za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju predstavlja jednu od državnih institucija u okviru ove mreže usmerena na smanjenje korupcije u sistemu obrazovanja¹⁸.

Savet za visoko obrazovanje i naučno-istraživački rad (KALKSH) je savetodavno telo pri ministarstvu zaduženom za obrazovanje za kreiranje javnih politika u oblasti visokog obrazovanja i naučno-istraživačkog rada.

Agencija za osiguranje kvaliteta za visoko obrazovanje (QAAHE) predviđena je zakonom br.80/2015 o visokom obrazovanju i naučno-istraživačkom radu u ustanovama visokog obrazovanja Republike Albanije. Radi se o državnom organu odgovornom za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju. Pomoću mehanizama osiguranja kvaliteta, akreditacije i drugih procesa, QAAHE prati i ocenjuje kvalitet institucija i ponuđenih programa. QAAHE zasniva svoju delatnost na smernicama iz Kodeksa kvaliteta visokog obrazovanja koji se ažurira evropskim standardima i smernicama Evropskog prostora visokog obrazovanja u oblasti kvaliteta. Osnivanje ove agencije predstavlja neophodan instrument kojim se obezbeđuje kvalitet visokog obrazovanja. Direktor agencije se postavlja na funkciju i razrešava iste ukazom premijera, a na osnovu predloga ministra nadležnog za obrazovanje, čime se jasno ukazuje na važnost navedene agencije.

¹⁸ Odluka Veća ministara br. 618 od 20. oktobra 2021.g.

Centar za obrazovne službe (ASA) je državna institucija koja zavisi od Ministarstva prosvete, čiji je cilj pružanje usluga u oblasti visokog obrazovanja i obezbeđivanje javnog pristupa podacima iz oblasti visokog obrazovanja.

Akreditacioni odbor je kolegijum za donošenje odluka koji samostalno obavlja delatnost, a uspostavlja se pri QAAHE za potrebe procesa akreditacije visokoobrazovanih ustanova i studijskih programa. Ovaj odbor donosi konačnu odluku o akreditaciji visokoobrazovanih ustanova i studijskih programa koje nude. Čine ga inostrani i domaći stručnjaci, lica iz oblasti visokog obrazovanja i osiguranja kvaliteta.

Konferencija rektora je kolegijalno samostalno telo, sastavljeno od lica koja vode visokoobrazovane ustanove. Konferencija rektora obavlja delatnost koordinacije i razvoja visokog obrazovanja i naučno-istraživačkog rada, pored drugih funkcija definisanih specijalnim zakonima.

2.2 TELA VISOKOOBRAZOVNIH USTANOVA

Akademski senat je najviše akademsko upravno telo. Druga akademska tela su skupština nastavnog osoblja i stalni odbori.

Upravni odbor je najviše upravno telo. Među upravna tela spadaju i upravitelj ustanove i glavni upravitelj entiteta.

Rektor predstavlja najviše akademsko zvanje visokoobrazovne ustanove, kao i zakonskog zastupnika za akademska pitanja, prema definiciji iz zakona br.80/2015 o visokom obrazovanju i naučno-istraživačkom radu u ustanovama visokog obrazovanja Republike Albanije. Lice u ovo zvanje biraju članovi/ice primarnih akademskih jedinica skupština zaposlenih i studenti. Procenjuje se da glasovi studenata nose 10% od ukupnih glasova u izboru rektora.

Dekan visokoobrazovnih ustanova predstavlja kolegijalno telo pod vođstvom dekana i zaduženo je za pripremu strateškog plana razvoja glavne jedinice, na osnovu predloga osnovnih jedinica, kao i predloga upravitelja glavne jedinice.

Etički odbor je kolegijalno telo VOU predviđeno Zakonom o Visokom obrazovanju, pored Rektora i Dekana. Delokrug odbora je promocija i ispitivanje etičkih pitanja u sklopu nastavne delatnosti i naučno-istraživačkom procesu, kao i u okviru ostalih aktivnosti ustanove. Etički odbor se osniva pri svakom univerzitetu. Pravila i propisi u vezi sa funkcionisanjem i organizacijom ovog odbora utvrđena su u statutima i internim propisima VOU.

Studentski saveti su samostalne organizacije studenata u visokoobrazovnim ustanovama koje se ne bave razvojem političkih i ekonomskih delatnosti. Ovi saveti promovišu učešće, koordinaciju i predstavljenost studenata u upravnim organima visokoobrazovnih ustanova. Savet izražava mišljenja i predloge o svim problemima od opšteg i posebnog interesa za visokoobrazovne ustanove, poput studijskog plana i programa, zakona i propisa o nastavnoj delatnosti, pravu na studiranje, kvalitetu službi, utvrđivanju visine iznosa školarine i drugih srodnih i povezanih pitanja.

Interna jedinica za osiguranje kvaliteta definiše se statutom visokoobrazovne ustanove. Jedinica za osiguranje kvaliteta periodično ocenjuje rezultate izvedenih nastavnih aktivnosti i naučno-istraživačkog rada. Na kraju svakog semestra ili pre ispitnog roka, ova jedinica studentima daje upitnike o kvalitetu nastave u odnosu na nastavni plan i program.

Namenska jedinica (pod imenom Odgovorni organ), mahom odeljenja za HR sa zadatkom a) identifikacije, prevencije i rešavanja sukoba interesa i b) zadužena za reviziju, istrage i ispitivanje zahteva i žalbi u cilju zaštite uzbunjivača. Ove strukture predstavljaju veliku branu za sprečavanje i svođenje korupcije u visokoobrazovnim ustanovama na najmanju meru. Nisu predviđene zakonom br.80/2015 o visokom obrazovanju i naučno-istraživačkom radu u ustanovama visokog obrazovanja Republike Albanije, već proističu kao obaveza iz drugih zakona, konkretno zakona br.9367/2005 o sukobu interesa i zakona br.60/2016 o uzbunjivanju javnosti i zaštiti uzbunjivača.

3. ANALIZA PRAVNOG OKVIRA

3.1 PRIMARNO ZAKONODAVSTVO

Ustav Republike Albanije Građani i građanke Albanije imaju pravo na obrazovanje bez obzira na uzrast, rod ili nacionalnu pripadnost, pravo koje im jamči Ustav Republike Albanije. Prosvetni sistem i pravo na obrazovanje zasniva se i definiše članom 57 Ustava, koji obrazovanje proglašava nacionalnim prioritetom¹⁹.

Zakon br.80/2015 o visokom obrazovanju i naučno-istraživačkom radu u ustanovama visokog obrazovanja Republike Albanije. Činjenica da Albanija ima poseban zakon o visokom obrazovanju i naučno-istraživačkom radu u VOU iz 2015. godine, uz prateće podzakonske akte, predstavlja pozitivan razvoj događaja.²⁰ Predmet zakona je veoma široko postavljen i fokusira se na različite probleme u vezi sa VOU, ali neki od glavnih ciljeva zakona usmereni su na uspostavljanje održivih mehanizama osiguranja kvaliteta u visokoobrazovnim ustanovama, u skladu sa evropskim standardima i na utemeljenje sistema visokog obrazovanja na načelu slobodne tržišne utakmice između visokoobrazovnih ustanova, nastavnog osoblja i studenata. Zakon, štaviše, predviđa Kodeks kvaliteta koji predstavlja rezimirane standarde i smernice za unutrašnje i spoljno ocenjivanje visokog obrazovanja. Zakon o visokom obrazovanju u Republici Albaniji ima za cilj odgovor na nove razvoje događaja u ovoj zemlji, približavanje evropskim standardima, osiguranje kvaliteta i akreditovanja u visokom obrazovanju, kao i uspostavljanje posredničkih struktura u sistemu visokog obrazovanja.

Ministarstvo prosvete i sporta i visokoobrazovne ustanove usvojili su određena pravila i propise koji direktno ili indirektno utiču na sprečavanje korupcije u VOU. Ne postoji, međutim, dovoljno informacija na osnovu kojih bi se pratilo da li su sve VOU usvojile navedene interne propise. Pored formalnog usvajanja, ključni element su i procesi implementacije i praćenja, u cilju izvršavanja procene nivoa rešenosti pitanja korupcije u visokoobrazovnim ustanovama.

3.2 SEKUNDARNO ZAKONODAVSTVO

Integrity Plan integriteta i akcije Ministarstva prosvete i sporta Na temelju naredbe br.225/2022²¹ Ministar prosvete i sporta usvojio je plan integriteta i akcioni plan za period 2022 – 2025.g. koji je objavljen na zvaničnoj internet stranici Ministarstva.

¹⁹ Svi imaju pravo na obrazovanje.

²⁰ Përmbledhje-e-legjislaconit-për-arsimin-e-lartë-perditesuar-deri-me-11.01.2023-Pdf-2.pdf

²¹ Urdher-nr.-225-date-27.4.2022-Plani-i-Integritetit-per-MAS-2022-2025.pdf (arsimi.gov.al)

Plan integriteta nije samo dokument kojim se potvrđuje spremnost ministarstva da unapredi integritet, već predstavlja tekući proces procene nivoa ugroženosti organizacije i uspostavlja mehanizme za bolje kontinuirano identifikovanje i rešavanje loše prakse i rizika od korupcije. Ovaj dokument pomaže organizaciji da stekne jasnu viziju i vodi je u pravcu efikasnosti i dobrih rezultata po pitanjima koja se tiču integriteta, ali prevashodno je zamišljen sa ciljem promene institucionalnog i individualnog mentaliteta i mentalnog sklopa u vezi sa koruptivnom praksom na individualnom i organizacionom nivou. Postojanje ovog strateškog dokumenta utvrđeno je u implementaciji Sveobuhvatne strategije za borbu protiv korupcije i pripadajućeg akcionog plana za period 2021 - 2023 (Cilj A.8: „sistematska upotreba mehanizama za identifikaciju korupcije“), Pasošu pokazatelja i preporukama petog kruga evaluacije GRECO o odobravanju i implementaciji konkretnih planova integriteta u svim ministarstvima, koje sadrže sistematsku analizu rizika u vezi sa integritetom sa kojima se u vršenju dužnosti mogu suočiti viši rukovodioci i politički savetnici, kao i mehanizme za praćenje i usaglašavanje sa propisima. Postoji jedan konkretan cilj ovog dokumenta (plan integriteta) koji predviđa potencijalne rizike i mere za njihovo ublažavanje u kontekstu visokog obrazovanja. Konkretno, Cilj IV - Unapređenje javnih politika i intervencije u promociji integriteta i sprečavanju korupcije u sistemu obrazovanja, akademskom naučno-istraživačkom radu i sportu. Neki od rizika povezani su sa kašnjenjem u donošenju podzakonskih akata za sprovođenje Zakona o visokom obrazovanju, nedostatkom finansijskih sredstava za akademski naučno-istraživački rad, nepostojanjem standardnih operativnih procedura u vezi sa izdavanjem licenci, nedostatkom informacija, analiza i statističkih podataka pokazatelja VOU u oblasti sprovođenja Nacionalne prosvetne strategije za period 2021 – 2026. Uprkos činjenici da su neki rizici već istaknuti u Planu integriteta Ministarstva prosvete i sporta, VOU nisu pripremile akcione planove za dalje rešavanje gorenavedenih rizika, odnosno identifikaciju novih. Uzevši u obzir specifičnosti raznih univerziteta, moguće je da će oni doći do različitih rizika, i potrebno je preduzimanje mera za ublažavanje istih. Stoga se predlaže da svaka visokoobrazovna ustanova sprovede sopstvenu procenu rizika, pristupi evaluaciji identifikovanih rizika i izradi mere za njihovo ublažavanje.

Kodeks kvaliteta visokog obrazovanja je glavni dokument za sve procese i osiguranje kvaliteta u sistemu visokog obrazovanja. U ovom dokumentu nalaze se državni standardi koje su visokoobrazovne ustanove obavezne da primenjuju. Nacrt Kodeksa kvaliteta visokog obrazovanja izrađuje Ministarstvo odgovorno za obrazovanje, a odobrava se odlukom Veća ministara.

Etički kodeks Postojanje i sprovođenje Etičkog kodeksa u visokoobrazovnim ustanovama predviđeno je na osnovu Odluke veća ministara br.879/2019, a isti predstavlja obavezan dokument. Sastoji se od niza pravila i propisa kojima se uređuju VOU i akademski integritet prema studentima i nastavnom osoblju. Činjenica da je većina VOU objavila etički kodeks na internet stranici predstavlja pozitivnu tendenciju.

- **Etički kodeks, Politehnički univerzitet u Tirani (UPT)²²**

- **Etički kodeks, Univerzitet u Tirani²³**

- **Etički kodeks, Univerzitet Aleksander Xhuvani, Drač²⁴**

- **Kodeks ponašanja/Etički kodeks, Univerzitet, Skadar²⁵**

Odluka Veća ministara o obezbeđivanju transparentnosti u VOU Transparentnost je jedna od osnova visokoobrazovnih ustanova, i njen cilj je obezbeđivanje transparentnih, koherentnih, doslednih i ažuriranih statističkih podataka. Na osnovu Odluke veća ministara br.781/2018 „o obezbeđivanju transparentnosti u VOU“ Ministarstvo prosvete i sporta objavljuje informacije iz programa transparentnosti i rešavanje žalbenih postupaka u vezi sa visokoobrazovnim ustanovama. Navedene informacije objavljuje Međuinstitucionalni centar Akademске mreže Albanije na posebnom portalu kome mogu da pristupe sve zainteresovane strane www.transparency.al. U njima se nalaze podaci o VOU poput podataka o prihodima, troškovima i nabavkama, radne biografije predavača i članova upravnog odbora, itd.

Zakon o sprečavanju sukoba interesa Albanija ima poseban zakon o sprečavanju sukoba interesa, konkretno zakon o izmenama i dopunama zakona br.9367/2005, „o sprečavanju sukoba interesa u vršenju javnih funkcija“. Predmet ovog zakona je garantovanje nepristrasnog i transparentnog odlučivanja u najvišem interesu javnosti i njenog poverenja u institucije države putem sprečavanja sukoba između javnog i privatnog interesa službenika/ca u sklopu izvršenja dužnosti. Zakon se primenjuje na sve funkcionere koji učestvuju u odlučivanju. Ministarstvo prosvete i sporta odobrilo je 2019. godine Uredbu o sukobu interesa²⁶ koja se odnosi na Ministarstvo i sve podređene institucije. Bez obzira na činjenicu da se VOU ne pominju izričito u Uredbi, visokoobrazovne ustanove potpadaju pod zakon o sukobu interesa. Štaviše, zakon o izmenama i dopunama zakona br.9367/2005, predviđa uspostavljanje posebnih struktura pod imenom Odgovorni organ (mahom odeljenja za HR) pri svim državnim ustanovama zaduženim za identifikaciju, prevenciju, ispitivanje, rešavanje i izveštavanje o sukobima interesa u okviru nadležnosti njihove matične institucije. U

²² Microsoft Word - Kodi i Etikes ne UPT.docx

²³ Kodi i Etikës i Universitetit të Tiranës – UNIVERSITETI I TIRANËS (unitir.edu.al)

²⁴ 35_Kodi_i_Etikës_UE.pdf (uniel.edu.al)

²⁵ Kodi_i_Etike_s_-_Universiteti_i_Shkodre_s.pdf (unishk.edu.al)

²⁶ Rregullorja-Per-parandalimin-e-KI_MASR.pdf

stvari, sve VOU su izradile i objavile na svojim internet stranicama Uredbe o sprečavanju sukoba interesa, na osnovu odredbi zakona o izmenama i dopunama zakona br.9367/2005 o sukobu interesa. Štaviše, konkretne odredbe o etici, konkretno o prihvatanju poklona i usluga tokom vršenja javne funkcije, čine neodvojivi deo ove Uredbe. U nekim VOU, međutim, izradili su različite uredbe o poklonima i uslugama, na osnovu zakona br. 9131/2003 „o etičkim pravilima u javnoj upravi“. VOU obezbeđuju sprovođenje pravila i propisa, kao i infrastrukturu za njihovo usvajanje. Činjenica da su mnogi univerziteti već objavili Uredbe o sprečavanju sukoba interesa na internet stranicama predstavlja pozitivan trend, u smislu njihovih internih mehanizama kako transparentnosti, tako i obaveštavanja.

- **Uredba o sprečavanju sukoba interesa, Univerzitet u Tirani²⁷**

- **Uredba o sprečavanju sukoba interesa, Univerzitet Luigj Gurakuqi, Skadar²⁸**

- **Uredba o sprečavanju sukoba interesa, Univerzitet Aleksander Xhuvani, Drač²⁹**

Zakon o uzbunjivanju javnosti i zaštiti uzbunjivača Zakon br.60/2016 definiše pravila za uzbunjivanje u vezi sa sumnjivim koruptivnim ponašanjem, odnosno postupanje uzbunjivača u javnom i privatnom sektoru, mehanizme za zaštitu uzbunjivača, kao i obaveze državnih organa i privatnih pravnih lica u vezi sa uzbunjivanjem. Ministarstvo prosvete i sporta je na osnovu ovog zakona 2018. godine usvojilo Uredbu o uspostavljanju odgovorne jedinice, zaštiti uzbunjivača i sprovođenju upravne istrage. Zakon br.60/2016 uređuje uspostavljanje zasebne strukture za ispitivanje slučajeva uzbunjivanja javnosti. Prema odredbama zakona, odgovorne jedinice se uspostavljaju u svim javnim organima koji imaju preko 80 zaposlenih, kao i u privatnim pravnim licima koja imaju preko 100 zaposlenih. Što se tiče sastava i strukture organizacije, odgovorna jedinica može se sastojati od jednog ili više lica posebno obučenog/ih u oblasti zaštite uzbunjivača. Zakon se odnosi na javni i privatni sektor, što uključuje i visokoobrazovne ustanove, odnosno univerzitete.

Na adrese 6 obrazovnih ustanova iz Tirane, Drača, Elbasana i Skadra poslato je 6 zahteva za uspostavljanje odgovorne jedinice za zaštitu uzbunjivača. Pozitivan je znak da su sve ustanove uspostavile relevantne odgovorne jedinice, kao i da su donele internu uredbu o sprovođenju upravnih istraga o navodima u vezi sa uzbunjivanjem javnosti. Pored, međutim, samog formalnog postojanja navedenih internih uredbi, a u okviru transparentnosti, izričito se savetuje njihovo objavljivanje na službeni internet stranicama univerziteta. Potrebno je i naporedo staviti javnosti na uvid i kontaktne informacije kontakt osoba u odgovornim jedinicama za zaštitu uzbunjivača, u cilju upoznavanja studenata sa navedenom jedinicom, kontakt osoba pri univerzitetima i određenim pravilima. Nisu sve VOU objavile kontaktne informacije odgovornih kontakt osoba na svojim internet stranicama.

²⁷ [Vendimi-nr.-6-datë-11.02.2020.pdf \(unitir.edu.al\)](#)

²⁸ [Kthim Pergjigje Luigj Gurakuqi.pdf](#)

²⁹ [Rregullore_pr_parandalimin_e_konfliktit_t_interesave_n_ushtimin_e_funksioneve_publike_n_UE.pdf \(uniel.edu.al\)](#)

Pozitivno je što su sve VOU osnovale navedene jedinice i što interne uredbe već postoje. Sa druge strane, međutim, paradoksalno je da su sve VOU od kojih su traženi statistički podaci prijavile da nema slučajeva prijava ili pritužbi tokom 2020, 2021. i 2022. godine, što je u suprotnosti sa rezultatima ankete. Ovo jasno ukazuje na potrebu za efikasnom implementacijom internih akata i odgovorna jedinica za zaštitu uzbunjivača postaje efikasna i odgovorna građanima.

Mada je zvaničan zahtev upućen u 6 vikokoobrazovnih ustanova, 5 od njih nije obezbedilo ikakve informacije o prikupljanju, obradi i zaštiti podataka o ličnosti studenata/građana koji su podneli pritužbu ili prijavu. To predstavlja fundamentalan aspekt koji bi VOU trebalo da ozbiljno uzmu u razmatranje, pošto doprinosi uspostavljanju uzajamnog poverenja između univerziteta, studenata ili građana.

- **Uredba o zaštiti uzbunjivača, Univerzitet Aleksander Xhuvani, Drač³⁰**

- **Uredba o zaštiti uzbunjivača, Poljoprivredni univerzitet u Tirani³¹**

Važno je naglasiti da su navedeni službeni zahtevi poslani univerzitetima, a ne fakultetima, imajući u vidu da razmena informacija čini osnovu institucionalne saradnje, posebno u slučaju korupcije, integriteta i etike u VOU.

³⁰ Rregullore_per_hetimin_administrativ_te_kerkeses_se_sinjalizuesit_per_mbrojtjen_nga_hakmarrja_ne_Universitetin_e_Elbasan.pdf (unieL.edu.al).

³¹ Rregullore.pdf

4. ISTRAŽIVANJE SA STUDENTIMA

4.1 METODOLOGIJA

Ova anketa o javnom mnjenju izvedena je u okviru projekta „Univerziteti bez korupcije u Albaniji, Severnoj Makedoniji i Srbiji“, u saradnji sa SMART Balkans i uz podršku Ministarstva spoljnih poslova Kraljevine Norveške u periodu između 17 - 26 maja 2023. godine. Reprezentativan uzorak sastoji se od 300 studenata/kinja koji pohađaju tri univerziteta širom Albanije. Instrument ankete je upitnik sa 48 stavki osmišljen u saradnji sa klijentom. Ispitanici su anketirani metodom „licem u lice“.

4.2 OPIS UZORKA

Pol: ženski 78% (268), muški 22% (75)

Univerzitet: Univerzitet u Tirani 51% (176); Univerzitet u Elbasanu 16% (55); Univerzitet u Draču 31% (106); Poljoprivredni univerzitet u Tirani 2% (6).

Fakultet: Pravni fakultet, Tirana 19%; Ekonomski fakultet, Tirana 24%; Fakultet za strane jezike, Tirana 21%; Fakultet za istoriju i filologiju, Tirana 1%; Fakultet prirodnih nauka, Tirana 18%; Fakultet društvenih nauka, Tirana 18%; Ekonomski fakultet, Elbasan 31%; Fakultet humanističkih nauka, Elbasan 16%; Fakultet tehničko-medicinskih nauka, Elbasan 22%; Fakultet za naučno obrazovanje, Elbasan 31%; Fakultet za biznis, Drač 56%; Fakultet za obrazovanje, Drač 26%; Fakultet političkih i pravnih nauka, Drač 12%; Fakultet stručnih studija, Drač 2%; Fakultet integrisanih studija i prakse, Drač 2%; Fakultet tehnologije i informacija, Drač 2%; Fakultet za ekonomiju i agrobiznis, Poljoprivredni univerzitet u Tirani 83%; Fakultet šumarskih nauka, Poljoprivredni univerzitet u Tirani 17%.

Godina školovanja: Prva godina 21 % (72); druga godina 24% (81); treća godina 21% (73); četvrta godina 17% (60), diplomci 17% (57).

4.3 SAŽETAK

Većina ispitanika/ca, odnosno 55,1 odsto, mišljenja je da je korupcija veoma rasprostranjena i izuzetno rasprostranjena u društvu uopšte. Ukupno 27 odsto veruje da su koruptivne prakse „veoma rasprostranjene“, odnosno „izuzetno rasprostranjene“ na njihovom univerzitetu, a 20 odsto veruje da je korupcija „veoma rasprostranjena“, odnosno „izuzetno rasprostranjena“ na njihovom fakultetu. Nasuprot njima, samo 25 odsto ispitanih studenata mišljenja je da korupcija nije ni malo rasprostranjena na njihovom fakultetu, a 15 odsto je odgovorilo da nije rasprostranjena na njihovom univerzitetu.

38 odsto ispitanih studenata odgovorilo je da korupcija pogađa obrazovni sistem u značajnoj meri, a 36 odsto je odgovorilo i u razarajućim razmerama, da ima mnogo korupcije u obrazovnom sistemu, kao i da je obrazovanje u najvećoj meri ostalo pravično.

40,7 odsto odgovorilo je da korupcija nema nikakav uticaj na njihovo obrazovanje, a samo 6,7 ispitanika/ca odgovorilo je da korupcija ima značajan uticaj na njihovo obrazovanje.

Važno je naglasiti da 31 odsto ispitanika očekuje da će korupcija biti manje prisutna u budućnosti, u poređenju sa 22 odsto koji tvrde da će biti prisutnija. Visok postotak ispitanika/ca, konkretno 23 odsto, tvrdi da će nivo korupcije u budućnosti ostati isti.

Najprisutniji oblik neželjenog ponašanja na fakultetu je identifikovan, naime prisiljavanje studenata da kupuju udžbenike u zamenu za više ocene ili prolazak na ispitu, sa 20 odsto, i davanje mita u gotovom novcu nastavnicima u zamenu za više ocene, što je navelo 19 odsto studenata. Postotak univerzitetskih studenata (82-87 odsto) koji „nikad“ nije iskusio nijedno od predviđenih nepoželjnih iskustava od upisa na fakultet je, međutim, visok, i to predstavlja pozitivan pokazatelj.

Nuđenje mita nastavniku u zamenu za višu ocenu, naime nuđenje novca, prijavila je većina univerzitetskih studenata, njih 11, a 21 student je prijavio da su im nastavnici tražili novac u zamenu za višu ocenu.

Jedno od najvažnijih pitanja postavljeno studentima ticalo se prijavljivanja slučajeva korupcije upravi fakulteta. 86 odsto je odgovorilo da nisu ni formalno ni neformalno prijavili slučaj korupcije. 41 odsto ispitanika/ca tvrdi da ne znaju, odnosno ne umeju da kažu da li postoji namenska kancelarija za prijavljivanje korupcije. Ovo predstavlja značajan procenat, što je jasna naznaka da studenti nisu obavešteni o mehanizmima prijavljivanja slučajeva na svom fakultetu, da ne veruju navedenim mehanizmima, odnosno da mehanizmi prijavljivanja postoje samo formalno ali da ne funkcionišu.

19 odsto studenata je potpuno nezadovoljno načinom na koji se uprava fakulteta bavi i rešava prijavljene slučajeve korupcije; 27 odsto nije upoznato sa procedurom prijavljivanja, a 24 odsto je nezadovoljno informacijama datim studentima u vezi sa korupcijom na fakultetu. Ponuda raznih mogućnostima studentima da prijave korupciju je od suštinske važnosti za upravu fakulteta. 50 odsto smatra da je online formular za prijavu korupcije najzgodniji oblik, za kojim sledi razgovor s nekim iz uprave fakulteta, sa 28 odsto.

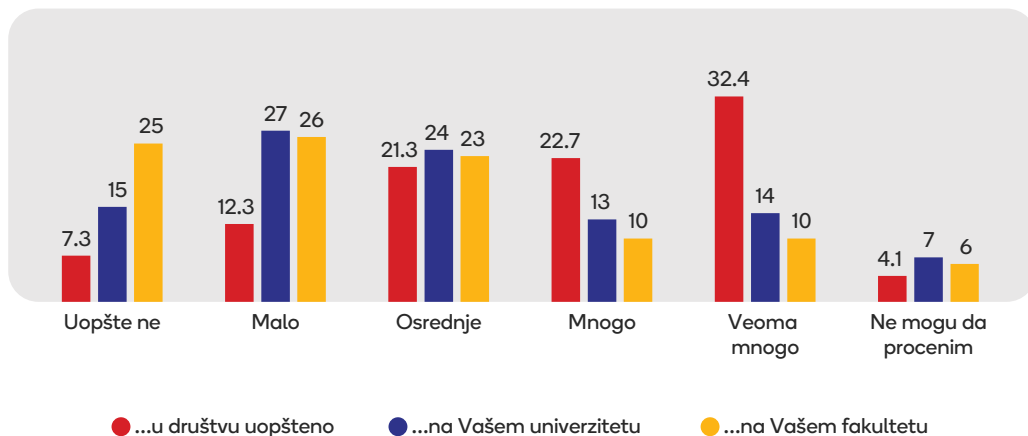
Od ključne važnosti je naglasiti da većina anketiranih, 88 odsto, tvrdi da bi uvek prijavilo korupciju, ali s druge strane, skoro isti postotak, 86 odsto studenata, odgovorilo je da bi bilo zabrinuto zbog potencijalne odmazde.

Postoje razni razlozi zbog kojih se studenti uzdržavaju od prijavljivanja korupcije. 24 odsto albanskih studenata odgovorilo je da je nejasnost procedura glavni razlog za nizak nivo prijavljivanja korupcije na njihovom fakultetu a 23 odsto zabeležilo je ocenu da ne postoji interesovanje da se korupcija eliminiše, što nagoveštava izričito nepostojanje interesovanja da se korupcija spreči, odnosno sve de na najmanju moguću meru u VOU.

4.4 NALAZI IZ ISTRAŽIVANJA JAVNOG MNJENJA

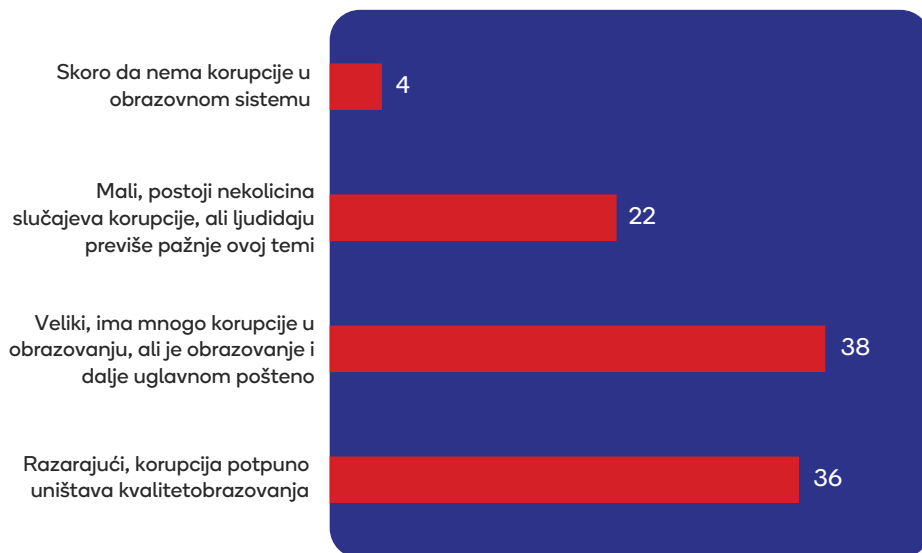
Jedno od glavnih pitanja upućeno studentima albanskih univerziteta ticalo se njihove percepcije rasprostranjenosti korupcije u društvu uopšte, na njihovom univerzitetu i na njihovom fakultetu. Većina ispitanika/ca, odnosno 55,1 odsto, mišljenja je da je korupcija „veoma rasprostranjena“ i „izuzetno rasprostranjena“ u društvu uopšte. Ukupno 27 odsto veruje da su koruptivne prakse „veoma rasprostranjene“, odnosno „izuzetno rasprostranjene“ na njihovom univerzitetu, a 20 odsto veruje da je korupcija „veoma rasprostranjena“, odnosno „izuzetno rasprostranjena“ na njihovom fakultetu. 25 odsto ispitanih studenata mišljenja je da korupcija nije „nimalo rasprostranjena“ na njihovom fakultetu, a 15 odsto na njihovom univerzitetu.

Grafikon 1. Koliko je rasprostranjena korupcija...? (%)

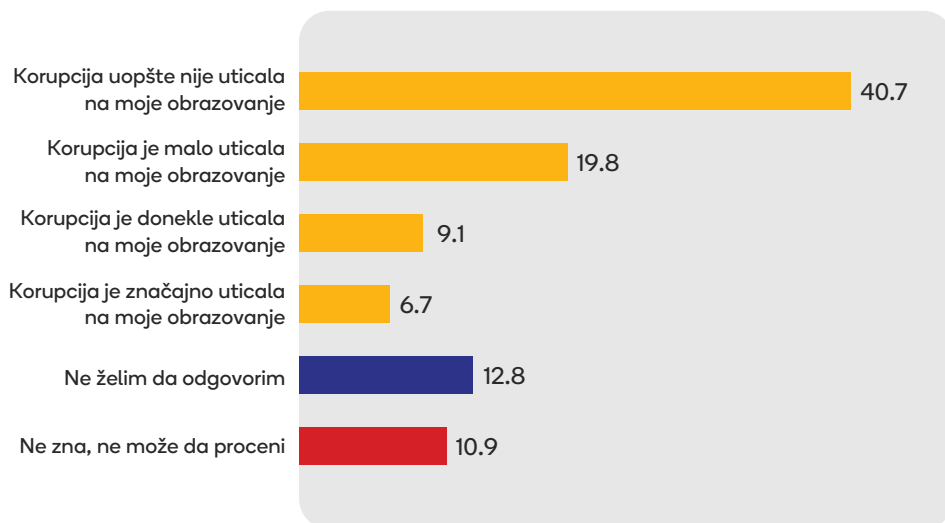
Drugo pitanje postavljeno studentima albanskih univerziteta bilo je eksplicitnije i relevantnije za predmet ankete. Na pitanje u kojoj meri korupcija pogađa obrazovni sistem Albanije, 38 odsto anketiranih studenata odgovorilo je „u značajnoj meri“, da ima mnogo korupcije u obrazovnom sistemu, kao i da je obrazovanje u najvećoj meri ostalo pravično. Skoro isti postotak ispitanika/ca, naime 36 odsto, odgovorilo je „u razarajućim razmerama“, kao i da korupcija ima veoma štetan uticaj na kvalitet obrazovanja. Samo 4 odsto anketiranih studenata tvrdi da skoro da „nema korupcije“ u obrazovnom sistemu.

Grafikon 2. U kojoj meri korupcija pogađa obrazovni sistem Albanije? (%)

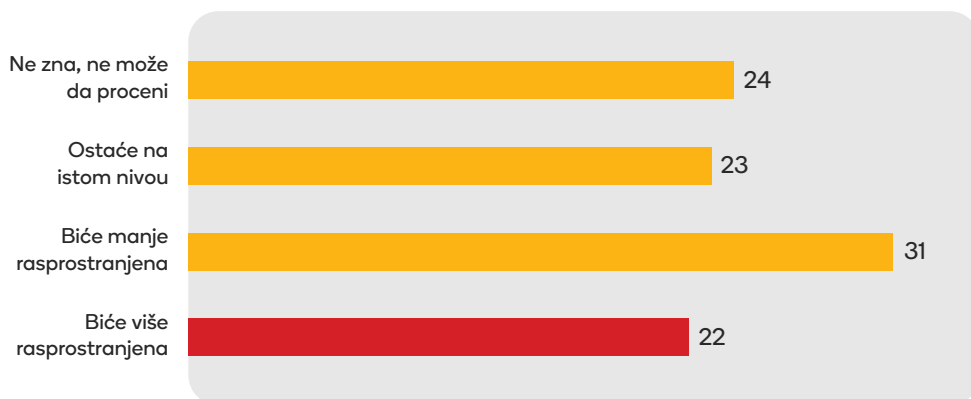
Anketirani studenti su dodatno upitani o stepenu uticaja korupcije na školovanje do sada. Najveći deo ispitanika/ca, naime 40,7 odsto odgovorilo je da korupcija nema „nikakav uticaj“ na njihovo školovanje, 9,1 odsto je prijavilo „određeni“ uticaj, dok je 19,8 odsto tvrdilo da je uticaj „mali“. Samo 6,7 ispitanika/ca odgovorilo je da korupcija ima „značajan“ uticaj na njihovo školovanje. Neophodno je primetiti visok udeo ispitanika/ca koji „ne žele da kažu“ i „ne znaju, odnosno ne umeju da kažu“ koliki je stepen uticaja korupcije na obrazovanje, naime 12,8 odsto i 10,9 odsto.

Grafikon 3. Kako biste ocenili uticaj korupcije na svoje školovanje do sada? (%)

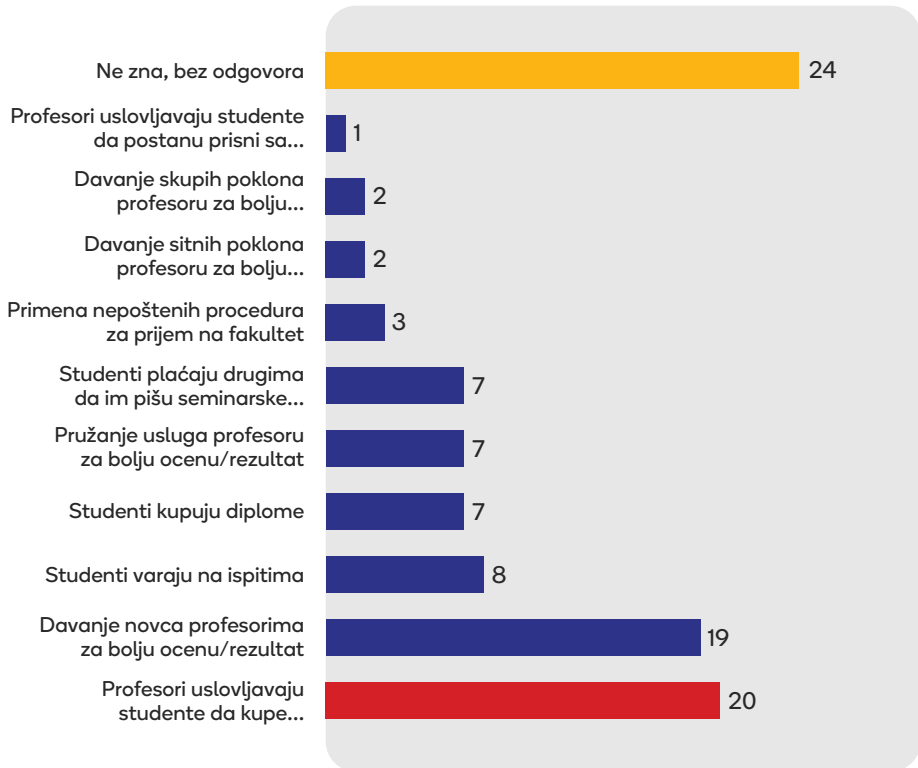
Četvrto pitanje postavljeno studentima bavilo se njihovim očekivanjima da li će korupcija u budućnosti biti manje ili više prisutna na njihovima fakultetima. Pozitivno u razvoju ove zemlje je da 31 odsto ispitanih albanskih studenata očekuje da će korupcija biti „manje prisutna“ u budućnosti, u poređenju sa 22 odsto koji tvrde da će biti „prisutnija“. Visok postotak ispitanika/ca, konkretno 23 odsto, tvrdi da će nivo korupcije u budućnosti „ostati isti“. S druge strane, 24 odsto studenata odgovorilo je da „ne znaju, odnosno ne umeju da kažu“ da li će korupcija biti više ili manje prisutna u budućnosti. U stvari, ovoliki udeo očekivanja je poprilično visok.

Grafikon 4. Da li očekujete da korupcija na Vašem fakultetu bude više ili manje prisutna u budućnosti? (%)

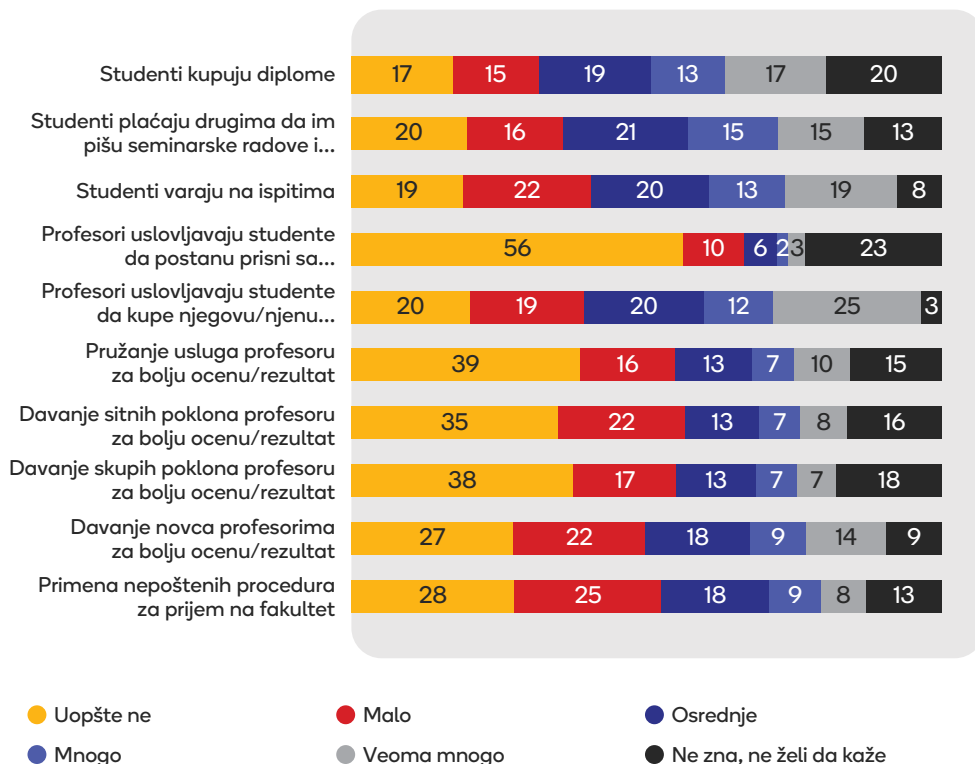
20 odsto albanskih studenata odgovorilo je da je najčešći oblik nepoželjnog ponašanja prisiljavanje studenata da kupuju udžbenike u zamenu za više ocene ili prolazak na ispitu, za čim sledi 19 odsto studenata koji su prijavili da su dali mito u gotovom novcu nastavnicima u zamenu za više ocene. Iznenadjujuće, 24 odsto ispitanika/ca odgovorilo je da „ne znaju, odnosno ne umeju da kažu“. Ovo je relativno visok procenat koji ne daje informacije o svojoj percepciji, što takođe može da utiče na ishod ovog pitanja u anketi. Na osnovu podataka iz ankete, pozitivno je za ovu zemlju da se seksualno uznemiravanje ne smatra oblikom neželjenog ponašanja na njihovim fakultetima, pošto ga kao nepoželjno ponašanje percipira samo 1 odsto anketiranih studenata. Druge oblike neželjenog ponašanja, poput studenata koji plaćaju nekome da im napiše rad, usluge nastavnicima u zamenu za veću ocenu, kao i studenata koji plaćaju da budu ocenjeni, prijavljuje 7 odsto studenata albanskih univerziteta.

Grafikon 5. Šta je prema Vašem mišljenju najčešći oblik neželjenog ponašanja na fakultetu? (%)

Pitanje br. 5 je dodatno prošireno u cilju proširenja percepcije studenata. Većina ispitanika/ca, 56 odsto, smatra to „potpuno neuobičajenim“ i poriče da ih je nastavni kadar primoravao na seksualne usluge u zamenu za više ocene. 25 odsto ispitanih studenata deli mišljenje da je „izuzetno uobičajeno“ da nastavni kadar primorava studente da kupe njihov udžbenik kako bi prošli ispite. 20 odsto studenata smatra da je „veoma uobičajeno“ varati na ispitima. Ispitani studenti smatraju da je „potpuno neuobičajeno“ činiti usluge nastavnicima, poklanjati skupe ili sitne poklone nastavnicima u zamenu za više ocene, konkretno 39, 38 i 35 odsto. Postotak studenata koji je odgovorio da „ne znaju, odnosno ne umeju da kažu“ je još uvek veoma visok i na ovom pitanju.

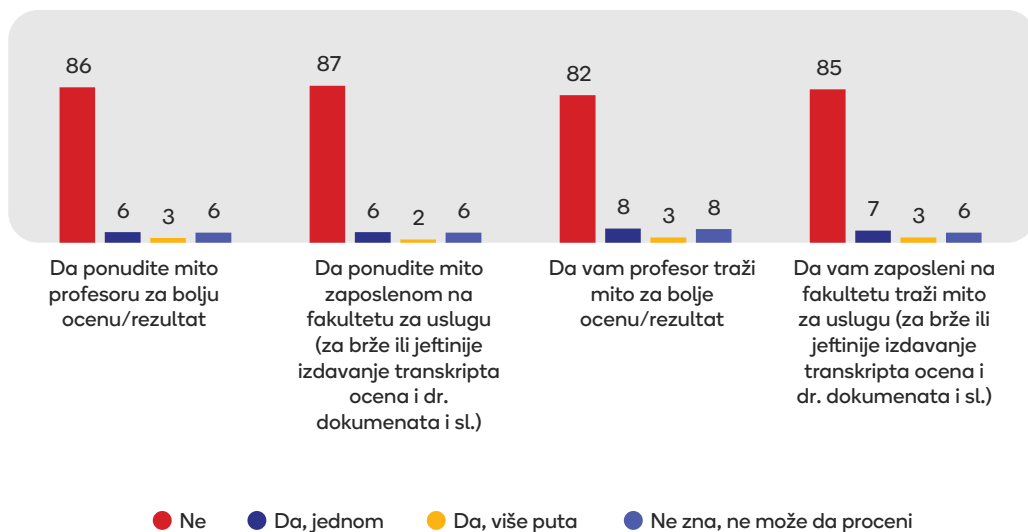
Grafikon 6. Koliko su uobičajena naredna ponašanja na Vašem fakultetu? (%)

Pozitivan pokazatelj je da veoma visok udeo (82 - 87 odsto) ispitanih studenata univerziteta „nikad“ nisu iskusili nijedno od predviđenih neželjenih iskustava od upisa na fakultet, tj. ponudili mito, odnosno da im je zatražen mito u zamenu za neku uslugu na fakultetu. Veoma mali postotak ispitanika/ca (2 - 3 odsto) prijavljuje da je „više puta“ nudilo mito, odnosno da im je mito tražen.

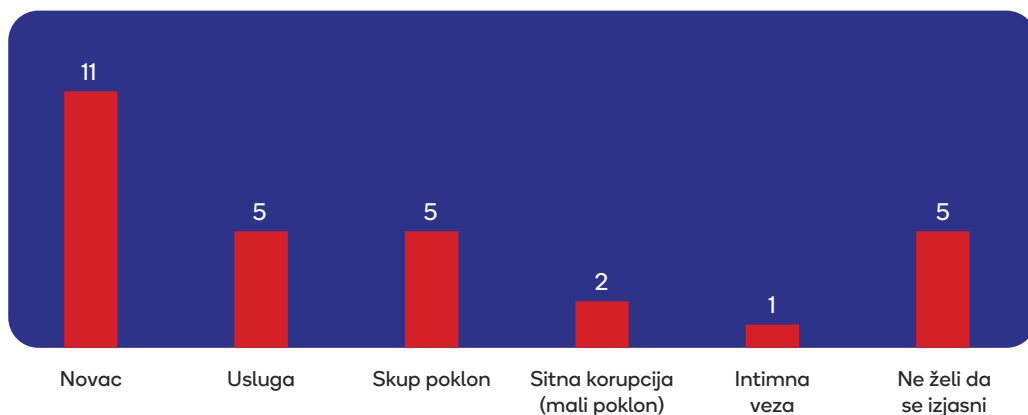

Grafikon 7. Da li ste od upisa na fakultet ikada doživeli neku od sledećih situacija? (%)

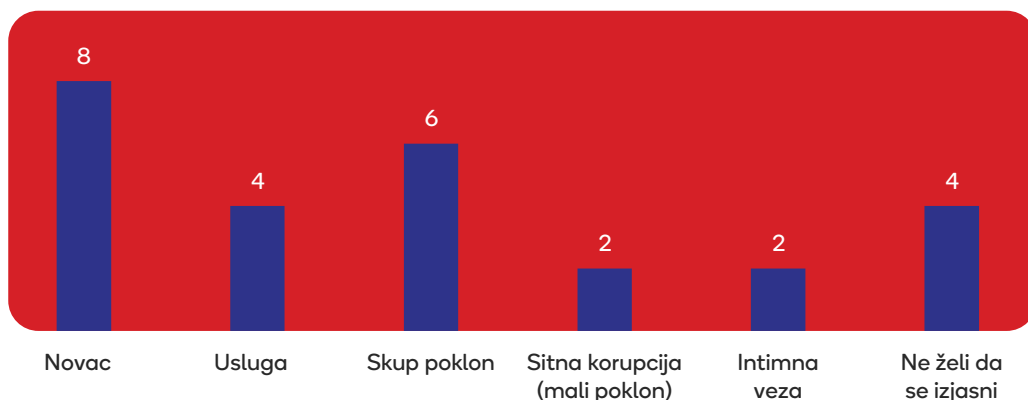
Grafikon 8 je nastavak na prvo pitanje na slici 7 „Nuđenje mita nastavniku/ci u zamenu za višu ocenu“. Većina ispitanih studenata univerziteta, konkretno njih 11, prijavilo je da su nudili „novac“, nakon čega slede „usluge“, pa „skupi poklon“, konkretno njih 5. Samo 1 student je izjavio da je nudio intimne odnose.

Grafikon 8. Šta ste ponudili (apsolutni brojevi)

Grafikon br. 9 je nastavak na drugo pitanje na slici 7 „Nuđenje mita zaposlenom u zamenu za uslugu (brže ili jeftinije uverenje o položenim ispitima ili drugi dokument, itd)“. Sudeći po odgovorima studenata iz Albanije, njih 8 je izjavilo da su nudili „novac“ zaposlenima na fakultetu u zamenu za neku uslugu, dodatnih 6 nudilo je „skupe poklone“, njih 4 nudilo je „usluge“, a dvoje je izjavilo da su nudili intimne odnose.

Grafikon 9. Šta ste ponudili? (apsolutni brojevi)

Grafikon 10 je nastavak na treće pitanje na slici 7 „Nastavnik/ca traži mito u zamenu za višu ocenu“. 21 student iz Albanije prijavio/la je da im je nastavnik/ca tražio/la „novac“ u zamenu za višu ocenu. Od njih 5 traženi su „skupi pokloni“, a od istog broja tražena je „sitna korupcija“. Samo 1 je izjavio/la da su mu/joj traženi „intimni odnosi“ u zamenu za višu ocenu.

Grafikon 10. Kakav mito Vam je tražen? (apsolutni brojevi)

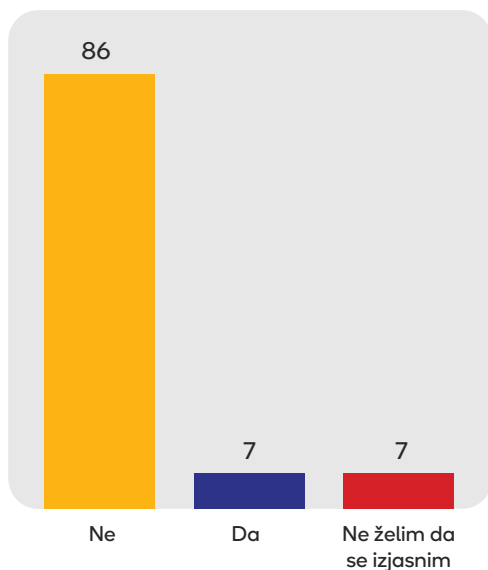
Grafikon br. 11 je nastavak na četvrto pitanje na slici 7 „Zaposleni na fakultetu traži mito u zamenu za uslugu (brže ili jeftinije uverenje o položenim ispitima ili drugi dokument, itd)“. 16 ispitanih studenata odgovorilo je da su im zaposleni na fakultetu tražili „novac“ u zamenu za uslugu. 4 ispitanika/ce prijavilo je da im je tražena „usluga“, od njih 3 je tražen skup poklon, a od istog broja tražena je „sitna korupcija“. Njih 6 odgovorilo je da „ne žele da govore o tome“.

Grafikon 11. Kakav mito je tražen od Vas? (apsolutni brojevi)

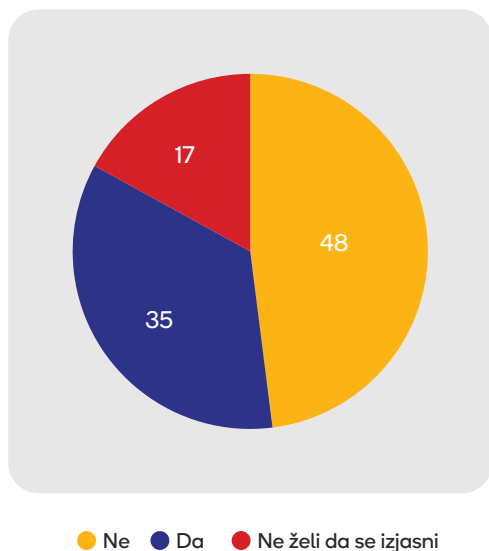
86 odsto ispitanika/ca je odgovorilo da „nisu“ ni formalno ni neformalno prijavili slučaj korupcije upravi fakulteta. Ovo predstavlja značajan procenat, što je jasna naznaka da studenti nisu obavješteni o mehanizmima prijavljivanja slučajeva na svom fakultetu, da ne veruju navedenim mehanizmima, odnosno da mehanizmi prijavljivanja postoje samo formalno ali da ne funkcionišu.

Grafikon 12. Da li ste ikada prijavili slučaj korupcije upravi fakulteta? (%)

48 odsto ispitanih studenata univerziteta „nije“ se suočilo s odmazdom zbog prijavljivanja korupcije. Ali kada se uporedi sa procentom studenata koji su se suočili sa odmazdom, kojih je 35 odsto, to je visok procenat i jasno ukazuje na to da univerziteti i fakulteti nisu preduzeli odgovarajuće mere kojima bi garantovali tajnost studentima koji prijave slučaj korupcije. 17 odsto ispitanika/ca tvrdi da „ne želi da priča o tome“, što predstavlja značajan procenat ispitanika/ca koji ne želi da ponudi nikakve povratne informacije na ovu temu.

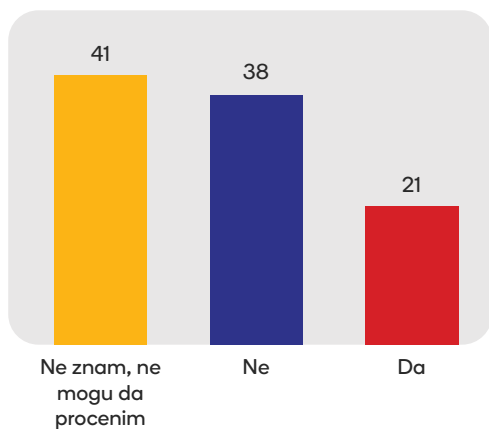
Grafikon 13. Da li ste se ikada suočili sa odmazdom zbog prijavljivanja korupcije? (%)

41 odsto ispitanih studenata iz Albanije tvrdi da „ne znaju, odnosno ne umeju da kažu“ da li postoji namenska kancelarija za prijavljivanje korupcije. Ovo predstavlja izuzetno visok postotak, što ukazuje na to da studenti nisu obavješteni o postojanju navedene kancelarije, ili nisu zainteresovani za tu informaciju, uprkos činjenici da su univerziteti/fakulteti formalno obavestili establišment o uspostavljanju namenske kancelarije. Uzimajući u obzir koliko je važna navedena namenska kancelarija, univerziteti i fakulteti treba da opredele više sredstava za organizovanje i funkcionisanje kancelarije za prijavljivanje korupcije. Štaviše, 38 odsto anketiranih studenata odgovorilo je da njihov fakultet „nema“ namensku kancelariju za prijavljivanje korupcije, bez obzira

na činjenicu da postojanje navedene kancelarije predstavlja zakonsku obavezu sa kojom su visokoobrazovne ustanove obavezne da se usaglase.

Grafikon 14. Da li Vaš fakultet ima namensku kancelariju za prijavljivanje korupcije? (%)

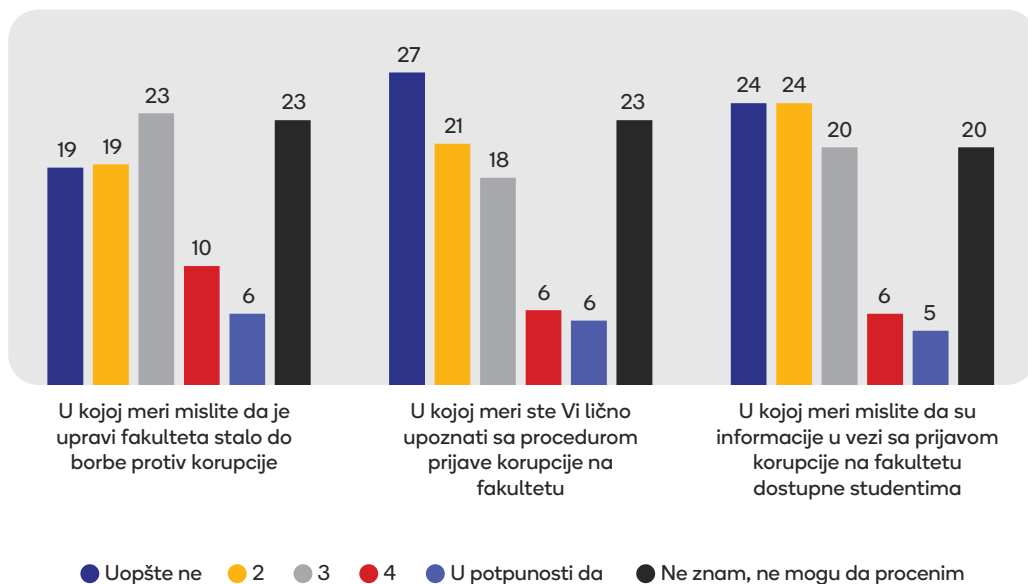

Na pitanje u kojoj meri mislite da je upravi fakulteta stalo do borbe protiv korupcije i koliko se uspešno ona sprovodi na fakultetu, studenti iz Albanije davali su različite odgovore. Na skali od 1 do 5, 19 odsto je bilo potpuno nezadovoljno (ocena 1); 23 odsto ispitanika/ca dalo je ocenu 3; samo 6 odsto bilo je potpuno zadovoljno, što predstavlja izrazito mali udeo, a iznenađujućih 23 odsto je odgovorilo da „ne znaju, odnosno ne umeju da kažu“, što predstavlja relativno visok postotak.

Na pitanje u kojoj meri ste upoznati sa procedurama za prijavljivanje korupcije na fakultetu, anketirani studenti iz Albanije davali su različite odgovore. Na skali od 1 do 5, većina anketiranih studenata, 27 odsto, bila je potpuno nezadovoljna i neupoznata sa procedurama za prijavljivanje korupcije (ocena 1); 21 odsto ispitanika/ca dalo je ocenu 2; samo 6 odsto bilo je potpuno upoznato i zadovoljno sa procedurama prijavljivanja. 23 odsto je odgovorilo da „ne znaju, odnosno ne umeju da kažu“, što predstavlja relativno visok postotak.

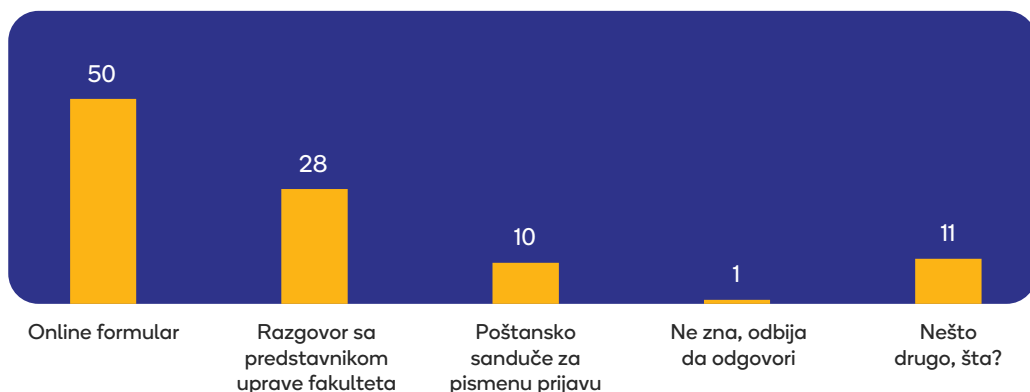
Na pitanje u kojoj meri smatrate da su informacije o prijavljivanju korupcije na fakultetu dostupne studentima, većina anketiranih studenata, 24 odsto, bila je u potpunosti nezadovoljna i neupoznata sa dostupnošću informacija u vezi sa prijavljivanjem korupcije; 24 odsto dalo je ocenu 2; 6 odsto bilo je potpuno upoznato i zadovoljno sa dostupnošću informacija o prijavljivanju korupcije, odnosno postupku prijavljivanja. Relativno visok postotak anketiranih koji su odgovorili da „ne znaju, odnosno ne umeju da kažu“ takođe je primećen i u slučaju ovog pitanja i konkretno čini 20 odsto.

Grafikon 15. U kojoj meri mislite da je upravi fakulteta stalo do borbe protiv korupcije i koliko se uspešno ona sprovodi? (%)

Ostavljanje mogućnosti studentima da prijave korupciju je veoma bitno jer pokazuje angažovanje uprave fakulteta na sprečavanju korupcije u visokoobrazovnim ustanovama. Na osnovu rezultata anketiranih studenata iz Albanije, 50 odsto smatra da je online formular za prijavu korupcije najzgodniji oblik, za kojim sledi „razgovor s nekim iz uprave fakulteta“, sa 28 odsto. Navedeni rezultat predstavlja zanimljiv pokazatelj poverenja koje studenti žele da uspostave sa upravom fakulteta, kao i njihove spremnosti da im takve stvari saopšte.

Grafikon 16. Šta bi predstavljalo najzgodniju opciju da studenti prijave korupciju? (%)

Većina anketiranih, njih 88 odsto, tvrdi da bi uvek prijavilo korupciju, ali s druge strane, skoro isti postotak, 86 odsto studenata, odgovorilo je da bi bilo zabrinuto zbog potencijalne odmazde. 60 odsto studenata odgovorilo je da „ne veruje da mogu išta da promene“, što jasno ukazuje na nedostatak poverenja u uspostavljene mehanizme prijavljivanja. Pri tome, 33 odsto ispitanika/ca nije moglo da navede razlog zbog kog se korupcija u nekim slučajevima ne prijavljuje.

Grafikon 17. Ako biste prisustvovali korupciji na fakultetu, postoji li neki razlog zbog kog biste se uzdržali od njenog prijavljivanja? (%)

Sudeći prema rezultatima na postavljeno pitanje, 24 odsto studenata iz Albanije odgovorilo je da je „nejasnost procedura“ glavni razlog zbog kog se korupcija nedovoljno prijavljuje na njihovom fakultetu. U stvari, postoji zakonska obaveza da visokoobrazovne ustanove uspostave jasna pravila i propise o modalitetima prijavljivanja korupcije. Nepostojanje informativnih sesija i podizanja nivoa svesti studenata o postupcima prijavljivanja može predstavljati još jedan razlog zbog kog se ispitanici/ce pozivaju na „nejasne procedure“. Skoro isti procenat, 23 odsto, viđen je po pitanju da „ne postoji interesovanje za eliminaciju korupcije“, što ukazuje na izraženo nepostojanje zainteresovanosti da se korupcija spreči ili svede na najmanju moguću meru. „Ne zna, odbija“ i „odmazda protiv onih koji prijave“ dobile su ocene 3 i 4, i te odgovore je dalo konkretno 18 i 17 odsto ispitanih studenata.

Grafikon 18. Šta je glavni razlog za nizak nivo prijavljivanja korupcije na Vašem fakultetu? (%)

5. PREPORUKE ZA ZAJEDNIČKI IZVEŠTAJ O PERCEPCIJI KORUPCIJE NA UNIVERZITETIMA REPUBLIKE ALBANIJE I USPEŠNOSTI MEHANIZAMA ZA BORBU PROTIV KORUPCIJE

► Preporuke o strateškom okviru

- Pozitivno je što je Republika Albanija usvojila i trenutno sprovodi Međuresornu strategiju za borbu protiv korupcije za period 2015-2023 i pripadajući akcioni plan za period 2020-2023. Primećeno je, međutim, da je efekat antikorupcijskih mera ograničen u ugroženim oblastima u ovoj zemlji, među koje se ubraja i sistem obrazovanja. Stoga je u novoj Međuresornoj strategiji za borbu protiv korupcije potrebno formulisati intenzivniji i proaktivniji pristup borbi protiv korupcije, veći broj antikorupcijskih mera i više konkretnih aktivnosti na ovu temu.
- Albanija je nedavno usvojila novu Nacionalnu prosvetnu strategiju i pripadajući akcioni plan za period 2021-2026. Navedeni dokument predstavlja pozitivan iskorak i bavi se konkretnim aktivnostima za bolje kanalsanje borbe protiv korupcije u obrazovnom sistemu. Primetno je da se korupcija u sistemu visokog obrazovanja pominje u veoma ograničenom broju ciljeva i aktivnosti. Samim tim, bez obzira na mali broj aktivnosti, snažan podstrek se daje njihovom sprovođenju, pošto će ono poslužiti u kasnijoj fazi za dalju identifikaciju dodatnih problema u vezi sa korupcijom u VOU.

► Preporuke o institucionalnom okviru (Ministarstvo prosvete i sporta)

- Dobro je poznato da ne postoje izveštaji o ocenjivanju, naučno-istraživačke studije ili izveštaji o praćenju stanja na temu efekata korupcije u sistemu visokog obrazovanja. Trenutni izveštaj predstavlja veoma dobru inicijativu civilnog društva, konkretno instituta IDRA, u cilju podizanja nivoa svesti javnosti o ovoj temi, predstavljanja naznaka o budućim pravicima delovanja i nalaza o trenutnom stanju u zemlji na ovu temu. Izrazito se savetuje saradnja između Ministarstva prosvete i sporta, OCD i drugih aktera, kao i dalje ispitivanje ove teme, identifikacija problema u ovom sektoru i osmišljavanje proaktivnijeg pristupa sprečavanju korupcije u visokoobrazovnim ustanovama.

► Preporuke o pravnom okviru za visokoobrazovne ustanove

- Transparentnost i poverenje predstavljaju kamene temeljce kredibiliteta svih organizacija. Ništa ne potkopava uspešnost institucija i preduzeća više od mita, čime se stvara nedostatak kulture integriteta, transparentnosti i poštovanja propisa. Standard ISO37001 popisuje obaveze za sistem upravljanja borbom protiv podmičivanja, detektovanja i odgovora na podmičivanje. Radi se o fleksibilnom instrumentu koji se može adaptirati u skladu sa veličinom i prirodom organizacije, kao i rizikom od podmičivanja sa kojim se ista suočava. Upotreba kvalitetnih instrumenata u institucijama Republike Albanije još uvek je sporadična. VOU treba usmeriti ka saradnji sa

republičkim Ministrom za pružanje javnih usluga i standarde čiji je zadatak izrada nacрта, koordinacija i sprovođenje državne politike, olakšavanje pružanja javnih usluga kroz proveru njihovog kvaliteta, pristupačnosti i povećavanje uspešnosti, čime će se unaprediti životi građana Albanije. U ovom okviru VOU se obavezuju na primenu instrumenata za upravljanje kvalitetom, konkretno u ovom slučaju usvajanje ISO37001 kao ključnog instrumenta za borbu protiv podmićivanja.

- Izričito se savetuje da VOU izrade planove integriteta kao deo antikorupcijskih mera. VOU treba da izrade pristup, odnosno politiku procene rizika u cilju identifikacije rizika, njihove procene i izrade mera ublažavanja za svaki od njih.
- Činjenica da su VOU izradile Uredbu o sukobima interesa i Uredbu o zaštiti uzbunjivača predstavlja pozitivan razvoj događaja. Bez obzira na formalno postojanje i usvajanje navedenih dokumenata, međutim, VOU moraju razviti i interne mehanizme za obezbeđivanje njihove primene. Od ključne je važnosti redovno sprovesti periodično praćenje stanja na nivou implementacije i usaglašenosti sa propisima.
- Činjenica da su VOU već uspostavile namenske jedinice za zaštitu uzbunjivača predstavlja pozitivan razvoj događaja. Njome se šalje jasan signal da su VOU posvećene usaglašavanju sa zakonskim normama. S druge strane, izrazito se preporučuje da VOU obezbede efikasnost navedenih jedinica i podignu nivo svesti studenata univerziteta o važnosti navedenih namenskih jedinica. Organizovanje informativnih sesija ili kampanja za podizanje nivoa svesti mogu biti korisni instrumenti za promovisanje navedenih kancelarija u cilju njihove veće efikasnosti u radu.
- VOU moraju obezbediti tajnost i zaštitu podataka o ličnosti, posebno u slučajevima prijavljivanja korupcije, putem izrade namenskih politika i internih propisa u toj oblasti.

► **Preporuke u vezi sa percepcijom korupcije među studentima**

- 27 odsto studenata veruje da su koruptivne prakse „veoma rasprostranjene“, odnosno „izuzetno rasprostranjene“ na njihovom univerzitetu, a 20 odsto da su „veoma rasprostranjene“, odnosno „izuzetno rasprostranjene“ na njihovom fakultetu. Pri tome, 38 odsto njih veruje da korupcija u velikoj meri utiče na obrazovni sistem. Navedeni podaci su pokazatelj da postoji visok nivo percepcije korupcije u univerzitetima/fakultetima. Time se precizira potreba za podizanjem nivoa svesti javnosti o korupciji, kroz organizaciju raznih i periodičnih manifestacije za studente, rad na boljem razumevanju korupcijskih praksi i načina na koji studenti mogu da daju veći doprinos njihovom smanjivanju i suzbijanju korupcije.
- Prisiljavanje studenata da kupuju udžbenike u zamenu za više ocene ili prolazak na ispitu i davanje mita u gotovom novcu nastavnicima u zamenu za više ocene identifikovani su kao najrasprostranjeniji oblici neželjenog ponašanja na fakultetu. Ovo je dobar pokazatelj za VOU da preduzmu radnje na izgradnji kapaciteta studenata da prijave navedene prakse. Izrada standardnih operativnih procedura za prijavljivanje neželjenog ponašanja predstavlja ključni element koji VOU treba ozbiljno da uzmu razmatranje.

- 86 odsto studenata je odgovorilo da nisu ni formalno ni neformalno prijavili slučaj korupcije. 41 odsto ispitanika/ca tvrdi da ne znaju, odnosno ne umeju da kažu da li postoji namenska kancelarija za prijavljivanje korupcije. VOU treba ove podatke da uzmu u razmatranje i da preduzmu konkretne mere za vraćanje poverenja studenata kako bi mogli da prijave korupcijske prakse. Neke od navedenih mera mogu voditi ka organizaciji periodičnih informacionih sesija, uvođenja procedura za izveštavanje, predstavljanja konkretnih slučajeva izveštavanja bi pomogla u njihovom upoznavanju i izgradnji poverenja u navedene mehanizme izveštavanja.
- Uspostavljanje raznih internih mehanizama je od ključne važnosti za prijavljivanje slučajeva koji imaju veze sa korupcijom. Izrazito se preporučuje da VOU studentima kreiraju prijatno okruženje (informacione sesije, brifinzi, organizacija studentskih foruma, uvođenje konkretnih slučajeva izveštavanja, itd) i da ih podstiču da prijave svako neprikladno ponašanje. To može dovesti do uzajamnog poverenja između studenata i uprave fakulteta.
- 86 odsto studenata tvrdi da su se uzdržali od prijavljivanja korupcije pošto bi ih brinula mogućnost odmazde. Kako bi podstakle studenata da prijave korupcijske prakse ili neželjene oblike korupcije, VOU moraju izraditi jasne politike i standarde postupanja kako bi izbegli pojavu navedene zabrinutosti. Uvođenje raznih opcija i modaliteta za prijavljivanje korupcije može promeniti percepciju studenata.
- Na kraju, ali ne i najmanje važno, izrazito se preporučuje da VOU sprovedu elektronske ankete studenata o pitanjima vezanim za korupciju, mehanizmima prijavljivanja, funkcionisanja kancelarija za prijavljivanje korupcije, a u cilju povećanja efikasnosti kanala prijavljivanja, identifikaciju mogućnosti za dodatna poboljšanja i izgradnje poverenja u upravu fakulteta među studentima. Ovakvim pristupom VOU bi rešile pitanja u vezi sa nejasnim procedurama za prijavljivanje, koje takođe mogu dovesti do percepcije da ne postoji zainteresovanost za iskorenjivanje korupcije, kako je navelo 23 anketirana studenta.

6. I. POGLAVLJE, ZAKONSKI I INSTITUCIONALNI OKVIR ZA BORBU PROTIV KORUPCIJE U SISTEMU VISOKOG OBRAZOVANJA REPUBLIKE SEVERNE MAKEDONIJE

6.1 PRAVNI OKVIR

Od sticanja nezavisnosti pre dve decenije, Republika Severna Makedonija (RSM) stalno prolazi kroz proces reformi koji je iznad svega normativne i institucionalne po prirodi. Reforme se sprovode u državnoj upravi, pravosuđu, privredi i drugim sektorima, i sastoje se of primene evropskih kriterijuma i standarda u cilju ispunjavanja obaveza za članstvo u EU. Jedna od oblasti u pitanju je i visoko obrazovanje (VO). Severna Makedonija je jedan od zemalja koje su pristupile Bolonjskom procesu i ratifikovala je Bolonjsku deklaraciju 2003. godine.

Prvi zakon o visokom obrazovanju nakon sticanja nezavisnosti usvojen je 2000. godine³². Novi Zakon o visokom obrazovanju usvojen je 2008. godine³³. Zakon uspostavlja normativni i zakonski okvir za razvoj visokog obrazovanja u skladu sa Bolonjskim procesom, primenu evropskih standarda i kriterijuma treba da doprinesu približavanju domaće sistema visokog obrazovanja evropskom, implementaciju evropske dimenzije u nastavne planove i programe i priznavanje stečenih visokobrazovnih kvalifikacija koje snažno utiču na socijalni i ekonomski razvoj Republike Makedonije. Novi Zakon o visokom obrazovanju usvojen je 2018. godine.³⁴ Glavne novine novog zakona bile su uspostavljanje Agencije za kvalitet u visokom obrazovanju (AQHE) (16. 01. 2020.g), uspostavljanje Odbora za akreditaciju u visokom obrazovanju (12. mart 2020.g) i Odbora za evaluaciju visokog obrazovanja (12. mart 2020.g). Usvojeni su svi podzakonski akti Zakona o visokom obrazovanju u okviru nadležnosti MES.

³² Zakon o visokom obrazovanju, (Službeni vesnik Republike Makedonije br. 64/2000, 49/2003, 113/2005 i 51/2007) <https://www.slvesnik.com.mk/Issues/766C5EB039794C2186FCDC03417A69D1.pdf>

³³ Zakon o visokom obrazovanju, (Službeni vesnik Republike Makedonije br. 35/08, 103/08, 26/09, 83/09, 99/09, 115/10, 17/11, 51/11, 123/12, 15/13, 24/13, 41/14, 116/14, 130/14, 10/15, 20/15, 98/15, 145/15, 154/15, 30/16, 120/16 i 127/16).

³⁴ Predlog Zakona za izmenu i dopunu Zakona o visokom obrazovanju, https://ener.gov.mk/files/propisi_files/documents/102_%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%BD%D0%B0%20%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%20%D0%B7%D0%B0%20%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%9A%D0%B5%20%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BD%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%9A%D0%B5%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%97%D0%B0.pdf Zakon o visokom obrazovanju (*), (Službeni vesnik Republike Makedonije br. 82/18 i Službeni vesnik Republike Severne Makedonije br. 178/21); (*)

Svi dokumenti su postavljeni na zvaničnoj stranici Agencije za kvalitet u visokom obrazovanju na internetu <http://akvo.mk/index.php> (Pravilnik o metodologiji, standardima i postupku akreditacije visokoobrazovnih ustanova i akreditacije studijskih programa (koji je usvojio Nacionalni savet za visoko obrazovanje), Pravilnik o standardima i postupku eksterne evaluacije i samoprocene (koji je usvojio Nacionalni savet za visoko obrazovanje)).^{35 36}

U ovom izveštaju analizira se pravni okvir kojim se uređuje visoko obrazovanje, to jest njegove odredbe od ključne važnosti za prevenciju korupcije, kao i odgovori na anketu percepcije korupcije u sistemu visokog obrazovanja među studentima i studentkinjama.

6.1.1 ZAKONI

In Prema Ustavu RSM, svi imaju pravo na obrazovanje. Obrazovanje je jednako dostupno svima.³⁷ Pored toga, Ustav jemči autonomiju Univerziteta, a uslovi za uspostavljanje, obavljanje i prekid univerzitetske delatnosti i uređeni su zakonom.³⁸

Važeći Zakon o visokom obrazovanju usvojen je 2018. godine i predstavlja najviši akt za uređenje visokog obrazovanja u RSM. Navedeni zakon uređuje autonomiju univerziteta i njegovu akademsku slobodu, uslove i procedure za uspostavljanje, promene statusa i gašenje visokoobrazovnih ustanova, njihove delatnosti, sistem za osiguranje i ocenjivanje kvaliteta visokog obrazovanja, osnove njegovog organizovanja, upravljanja, razvoja i finansiranja visokoobrazovnih delatnosti, prava i obaveze studenata, priznavanje visokoobrazovnih kvalifikacija iz inostranstva, kao i nadzor nad radom visokoobrazovnih ustanova.^{39 40}

Što se tiče integriteta i prevencije korupcije u visokom obrazovanju, potrebno je napomenuti da ZVO sadrži posebne odredbe koje uključuju aspekte u kojima se može pojaviti rizik od korupcije. Pre svega, upućujemo na odredbe koje se tiču postupka uspostavljanja visokoobrazovne ustanove, akreditacije visokoobrazovnih ustanova, gašenja visokoobrazovne ustanove, povlačenja prava

³⁵ Zakon o visokom obrazovanju (*), (Službeni vesnik Republike Makedonije br. 82/18 i Službeni vesnik Republike Severne Makedonije br. 178/21); (*)

³⁶ Nacionalni program usvajanja pravnih tekovina Evropske unije, <https://www.sep.gov.mk/data/file/NPAA/NPAA%202021/NPAA%202021-2025.pdf>, str. 539 i 540

³⁷ Član 44 Ustava RSM, U S T A V REPUBLIKE MAKEDONIJE SA IZMENAMA I DOPUNAMA USTAVA I – XXXII, <https://www.slvesnik.com.mk/content/Ustav%20na%20RM%20-%20makedonski%20-%20FINALEN%202011.pdf>

³⁸ Član 46 Ustava RSM, U S T A V REPUBLIKE MAKEDONIJE SA IZMENAMA I DOPUNAMA USTAVA I – XXXII, <https://www.slvesnik.com.mk/content/Ustav%20na%20RM%20-%20makedonski%20-%20FINALEN%202011.pdf>

³⁹ Član 1 Zakona o visokom obrazovanju (*), (Službeni vesnik Republike Makedonije br. 82/18 i Službeni vesnik Republike Severne Makedonije br. 178/21);

⁴⁰ ZVO predviđa da visokoobrazovne naredne visokoobrazovne ustanove obavljaju delatnost visokog obrazovanja: univerziteti, fakulteti, akademije umetnosti i više stručne škole u okviru univerziteta (kao jedinice univerziteta), kao i samostalne više stručne škole. Univerzitet i samostalna viša stručna škola predstavljaju samostalne visokoobrazovne ustanove. Visokoobrazovne ustanove mogu biti državne, javno-privatne neprofitne ustanove, kao i privatne profitne ustanove, Član 15 Zakona o visokom obrazovanju (*), (Službeni vesnik Republike Makedonije br. 82/18 i Službeni vesnik Republike Severne Makedonije br. 178/21)

za obavljanje delatnosti visokog obrazovanja u visokoobrazovnoj ustanovi, izbora, strukture, nadležnosti i rada univerzitetskih organa – Senata univerziteta, Rektora i Kabineta rektora, izbora, strukture, nadležnosti i rada organa jedinica univerziteta – Nastavno-naučnog veća, Dekanata i Kabineta dekana, a takođe uređuju finansiranje i upravljanje imovinom VO ustanova, nastavni plan i program, postupak izbora u nastavno-naučna, nastavno-stručna, nastavna, naučna i saradnička zvanja, prava i obaveze studenata, kao i nadzor nad radom VO ustanova.

Određba ZVO o ovlašćenom licu za prijem prijava o korupciji je veoma značajna, te u cilju efikasnijeg sprečavanja i zaštite od korupcije, Senat univerziteta bira lice iz redova stalnih profesora kome predaje ovlašćenje za prijem prijava o korupciji. Navedeno lice ovlašćeno za prijem prijava o korupciji bira se na vremenski period u trajanju od tri godine i ima pravo na reizbor. U toku rada navedeno lice mora podnositi izveštaje Senatu o svom radu najmanje dvaput godišnje.⁴¹

Što se tiče studenata, među ostalim studentskim pravima zajamčenim u ZVO u oblasti korupcije istakli bismo učešće u upravljanju VO ustanove u skladu sa ovim zakonom i Statutom VO ustanove, pravo na zaštitu ličnih prava i obaveza organa VO ustanova, kao i pravo na zaštitu studenata i njihovog dostojanstva od zlostavljanja.⁴² U cilju zaštite studentskih prava, svi univerziteti biraju studentskog ombudsmana iz redova upisanih studenata.⁴³ Student ombudsman postupa po zahtevu studenta ili na ličnu inicijativu, ukoliko mu/joj se predoči da je neki organ univerziteta ili drugi član akademske zajednice na univerzitetu prekršio pravo nekog studenta. Organi VO ustanove obavezni su da reaguju kad im student ombudsman skrene pažnju na problem. Zamenik studenta ombudsmana postupa po zahtevu studenta ili na ličnu inicijativu, ukoliko mu/joj se predoči da je neki organ fakulteta ili drugi član akademske zajednice na fakultetu prekršio pravo nekog studenta. Organi fakulteta obavezni su da reaguju kad im zamenik studenta ombudsmana skrene pažnju na problem. Student ombudsman podnosi godišnji izveštaj Senatu univerziteta o svom radu. Zamenik studenta ombudsmana podnosi izveštaj studentu ombudsmanu i jedinici nastavno-naučnog veća. ZVO takođe uređuje organizovanje studenata i njihovo učešće u upravljanju.^{44, 45}

⁴¹ Član 107 Zakona o visokom obrazovanju.

⁴² Član 27 Zakona o visokom obrazovanju.

⁴³ Član 31 Zakona o visokom obrazovanju: studenta ombudsmana bira Senat univerziteta većinom glasova, a na preporuku skupštine studenata univerziteta i na prethodno upražnjenu funkciju. Za svaku jedinicu univerziteta Skupština studenata navedenog fakulteta bira zamenika predstavnika studenata iz redova upisanih studenata nakon raspisivanja konkursa.

⁴⁴ Član 32 Zakona o visokom obrazovanju

⁴⁵ Član 33 Zakona o visokom obrazovanju (*), (Službeni vesnik Republike Makedonije br. 82/18 i Službeni vesnik Republike Severne Makedonije br. 178/21);

U pogledu nadležnosti skupštine studenata univerziteta treba istaći nadležnost staranja o kvalitetu života i procesa studiranja, studentskog standarda, ostvarivanje prava i interesa studenata, kao i podsticanje studenata na kulturni, socijalni i intelektualni razvoj.⁴⁶ Pored toga, studenti učestvuju u upravljanju VO ustanovama kroz izabrane predstavnike/ce u:

- Skupštini studenata univerziteta, skupštini studenata fakulteta i skupštini viših strukovnih škola,
- VO ustanovama u skladu sa zakonom,
- putem samoorganizovanja ili
- na druge načine u skladu sa uslovima utvrđenim zakonom i statutom VO ustanove.

ZVO takođe uređuje sistem osiguranja, ocenjivanja, razvoja i unapređenja kvaliteta VO koji obuhvata sledeće:

- odobravanje, potvrdu i priznavanje VO ustanove i njenih nastavnih planova i programa, obavljanje delatnosti VO u skladu sa zakonom, što se implementira sistemom akreditacije;
- ocenjivanje kvaliteta i uspešnosti delatnosti VO, upravljanja, finansiranja, akademske i druge delatnosti, kao i njegovih prioriteta, što se implementira sistemom ocenjivanja i
- druge aktivnosti i mehanizme usmerene na razvoj i održavanje kvaliteta VO, što je uređeno zakonom i aktima Nacionalnog saveta za visoko obrazovanje, kao i nastavno-naučne delatnosti.

Istovremeno, ZVO uređuje da se sistem za osiguranje, ocenjivanje, razvoj i unapređenje VO realizuje kroz Nacionalni savet za visoko obrazovanje i naučno-istraživačke delatnosti, kao i Agenciju za kvalitet u visokom obrazovanju. Nacionalni savet za visoko obrazovanje i naučno-istraživačke delatnosti uspostavlja se u cilju osiguranja, ocenjivanja, razvoja i unapređenja kvaliteta visokog obrazovanja i naučno-istraživačkih delatnosti u Republici Makedoniji. Između ostalih aktivnosti, Nacionalni savet prati razvoj VO i njegovu usaglašenost sa evropskim i međunarodnim standardima, te stoga i podnosi godišnji izveštaj Skupštini i Vladi Republike Makedonije, koji obuhvata predloge mera, rešenja i preporuke za unapređenje delatnosti visokog obrazovanja i, nakon dobijanja odobrenja ministra nadležnog za visoko obrazovanje, izrađuje nacrt i predlaže Nacionalni program za visoko obrazovanje Skupštini Republike Makedonije. ZVO u nastavku navodi nadležnosti Nacionalnog saveta.⁴⁷

⁴⁶ Član 36 Zakona o visokom obrazovanju (*), (Službeni vesnik Republike Makedonije br. 82/18 i Službeni vesnik Republike Severne Makedonije br. 178/21);

⁴⁷ Član 43 Zakona o visokom obrazovanju (*), (Službeni vesnik Republike Makedonije br. 82/18 i Službeni vesnik Republike Severne Makedonije br. 178/21);

Zakon o Nacionalnom okviru kvalifikacija⁴⁸ uređuje Nacionalni okvir kvalifikacija, nivoe i podnivoje kvalifikacija, njihov opseg, nadležne organe za predlaganje, usvajanje i klasifikaciju kvalifikacija, institucije nadležne za postupanje u skladu sa ovim zakonom, kao i usaglašavanje Nacionalnog okvira kvalifikacija sa Evropskim okvirom kvalifikacija i Okvirom kvalifikacija Evropskog prostora visokog obrazovanja.

Zakon o prosvetnoj inspekciji⁴⁹ uređuje organizaciju, nadležnosti i ovlašćenja prosvetne inspekcije koju sprovodi državni prosvetni inspektorat i njegovi ovlašćeni inspektori iz Opštine i Grada Skoplja. U skladu sa zakonom visoko obrazovanje podleže nadzoru, te se u toku obavljanja inspeksijskog nadzora državnim prosvetnim inspektorima prenose dodatna ovlašćenja uređena zakonom.⁵⁰

Zakon o sprečavanju korupcije i sukoba interesa⁵¹ uređuje mere i radnje za sprečavanje korupcije u vršenju funkcije, javna ovlašćenja, dužnosti i javne politike, mere i aktivnosti za sprečavanje korupcije tokom obavljanja poslova u javnom interesu državnih organa u vezi sa sprovođenjem javnih ovlašćenja. Državna komisija za sprečavanje korupcije je nadležni organ za izvršenje navedenih mera i aktivnosti. Posebno su važne odredbe o sprečavanju korupcije u vršenju javnih ovlašćenja koje uređuju zabranu bavljenja drugim aktivnostima, ograničenje obavljanja delatnosti tokom vršenja dužnosti, ograničenja u pogledu nadzora, zabranu vršenja uticaja u cilju zapošljavanja rođaka, zabrana primanja poklona i mita, zloupotreba tokom obavljanja poslova u javnom interesu, kao i druge nezakonite radnje.⁵²

⁴⁸ Zakon o Nacionalnom okviru kvalifikacija (Službeni vesnik Republike Makedonije br. 137/13 i 30/16). Ovim zakonom takođe se uređuje i osam nivoa kvalifikacija koje se mogu ostvariti u Republici Severnoj Makedoniji, kao i odgovarajući broj bodova u okviru Evropskog sistema za prenos i prikupljanje bodova (ECTS), čime se omogućava priznanje kvalifikacija stečenih u Severnoj Makedoniji i njihovo upoređivanje sa kvalifikacijama stečenim na drugom mestu, i obezbeđuje usaglašenost sa Evropskim okvirom kvalifikacija.

⁴⁹ Zakon o prosvetnoj inspekciji, (Službeni vesnik Republike Makedonije br. 52/08, 81/08, 148/09, 57/10, 51/11, 24/13, 137/13, 164/13, 41/14, 33/15, 145/15, 30/16 i 64/18).

⁵⁰ Član 28 Zakona o prosvetnoj inspekciji, (Službeni vesnik Republike Makedonije br. 52/05, 81/08, 148/09, 57/10, 51/11, 24/13, 137/13, 164/13, 41/14, 33/15, 145/15, 30/16 i 64/18)

⁵¹ Zakon o sprečavanju korupcije i sukoba interesa, Službeni vesnik RSM br. 12/2019

⁵² Pravilnik o formatu i sadržaju obrasca za unošenje podataka o licima izabranim i postavljenim na javnu funkciju, Službeni vesnik RSM br. 33/2023; Pravilnik o sadržaju, formatu i načinu upravljanja registrom lica izabranih i postavljenih na javnu funkciju, Službeni vesnik RSM br. 33/2023; Pravilnik o formatu i sadržaju obrasca izjave o imovinskom statusu i interesima; Prijava promene statusa i interesa, Službeni vesnik RSM br. 73/2023;

Zakon o zaštiti uzbunjivača uređuje zaštićeno otkrivanje informacija, prava uzbunjivača, kao i postupanje i obavezu institucija, to jest pravnih lica u vezi sa zaštićenim otkrivanjem u javnom i privatnom sektoru u cilju zaštite javnog interesa i obezbeđivanja zaštite uzbunjivača.⁵³ U skladu s ovim Zakonom, zaštićeno otkrivanje informacija predstavlja otkrivanje, odnosno obelodanjivanje koje, u skladu s ovim zakonom, prenosi razumnu sumnju, odnosno informaciju da je izvršeno, izvršava se ili će se izvršiti kažnjiva, neetička, odnosno druga nezakonita i nedozvoljena radnja kojom se narušava javni interes.⁵⁴

Zakon o slobodnom pristupu javnim informacijama jamči transparentnost rada institucija, što predstavlja jedan od ključnih mehanizama u sprečavanju korupcije. Ovim zakonom se uređuju uslovi, način i postupanje u ostvarivanju prava na slobodan pristup javnim informacijama u posedu državnih organa sile i drugih organa i organizacija utvrđenih zakonom, opštinskih organa, organa grada Skoplja i njegovih sastavnih opština, institucija i državnih službi, javnih preduzeća, pravnih i fizičkih lica koja vrše javna ovlašćenja utvrđena zakonom i radnje od javnog interesa, kao i političkih stranaka u vezi sa prihodima i troškovima, a koji se smatraju vlasnicima informacije.⁵⁵

⁵³ Član 1 Zakona o zaštiti uzbunjivača (Službeni vesnik Republike Makedonije br. 196/15 i Službeni vesnik Republike Severne Makedonije br. 257/20);

⁵⁴ Za više detalje videti Član 2 Zakona o zaštiti uzbunjivača (Službeni vesnik Republike Makedonije br. 196/15 i 35/18 i Službeni vesnik Republike Severne Makedonije br. 257/20)

⁽³⁾ Kategorije lica koje, u skladu sa ovim zakonom, mogu da steknu ulogu uzbunjivača su:

- lica koja imaju zasnovan radni odnos na neodređeno ili određeno vreme sa institucijom, odnosno pravnom licem koje je u vezi sa otkrivanjem informacija;
- kandidati za zapošljavanje, kandidati za volontiranje ili stažisti u instituciji, odnosno pravnom licu koje je u vezi sa otkrivanjem informacija;
- lica koja su ili su bila volonteri ili stažisti u instituciji, odnosno pravnom licu koje je u vezi sa otkrivanjem informacija;
- lica koja su ili su bila angažovana na bilo koji drugi način u cilju izvršavanja radnih zadataka u instituciji, odnosno pravnom licu koje je u vezi sa otkrivanjem informacija;
- lica koja su ili su bila na bilo koji način u poslovnom ili bilo kakvom drugom saradničkom odnosu sa institucijom, odnosno pravnom licem koje je u vezi sa otkrivanjem informacija;
- lica koja koriste ili su koristila usluge koje nudi institucija, odnosno pravno lice u javnom ili privatnom sektoru, a koje je u vezi sa otkrivanjem informacija;

⁽⁴⁾ U smislu ovog zakona, institucija je organ državne ili lokalne vlasti, odnosno drugi državni organ osnovan u skladu sa Ustavom i zakonom Republike Makedonije, agencija, fond, javna institucija ili preduzeće koje osniva Republika Makedonija ili opština, grad Skoplje, kao i druga institucija upisana kao pravno lice u većinskom, odnosno potpunom vlasništvu države.

⁽⁵⁾ U smislu ovog zakona, pravno lice je pravno lice upisano u poslovni registar ili registar drugih pravnih lica u okviru nadležnosti Centralnog registra Republike Makedonije, a koje nije obuhvaćeno pojmom institucija u stavu (4) ovog člana.

⁽⁶⁾ U smislu ovog zakona, javni interes predstavlja zaštitu osnovnih prava i sloboda ljudi i građana priznatih međunarodnim pravom i uređenih Ustavom Republike Makedonije, sprečavanje rizika po zdravlje, odbranu i bezbednost, zaštitu životne sredine i prirode, zaštitu svojine, tržišnu slobodu i preduzetništvo, vladavinu prava, kao i sprečavanje kriminala i korupcije.

⁵⁵ Član 1 Zakona o slobodnom pristupu javnim informacijama, Službeni vesnik RSM br. 101/2019

Ovaj zakon sadrži postupak za ostvarivanje prava na slobodan pristup javnim informacijama, kao i odvojene odredbe koje sadrže sve podatke koje su vlasnici informacija dužni da stave na uvid javnosti.

6.1.2 PODZAKONSKI AKTI

Pravilnik o metodologiji, standardima i postupku akreditacije visokoobrazovnih ustanova i postupku akreditacije studijskih programa⁵⁶, propisuje metodologiju, standarde i postupak za akreditaciju VO ustanova i akreditaciju nastavnih planova i programa, kao i druge oblasti u vezi sa radom Odbora za akreditaciju visokog obrazovanja i usvojen je na osnovu ZVO. Rad Odbora za akreditaciju zasniva se na Metodologiji standarda i uslova uređenoj ovim Pravilnikom, Pravilnikom o normama i standardima za osnivanje VO ustanova i obavljanje delatnosti VO, Uredbe o nacionalnom okviru za VO kvalifikacije, uslovima utvrđenim u okviru projekta uspostavljanja samostalnih javnih, javno-privatnih ili privatnih obrazovnih ustanova, odnosno u elaboratu o akreditaciji nastavnih planova i programa u cilju osiguranja, ocenjivanja i unapređenja kvaliteta visokog obrazovanja, koji obuhvata sledeće:

- **odobranje, potvrdu i priznavanje VO ustanova i nastavnih planova i programa, u cilju obavljanja delatnosti VO, realizovano kroz sistem akreditacije;**
- **druge aktivnosti i mehanizme pomoću kojih se kvalitet visokog obrazovanja razvija i održava, utvrđene zakonom i aktima Nacionalnog saveta za visoko obrazovanje, kao i nastavno-naučne delatnosti.**

Postupci akreditacije VO ustanova i nastavnog plana i programa sprovode se u skladu sa standardima i smernicama Evropske asocijacije za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju, u cilju osiguranja nivoa kvaliteta VO jednakog onom u evropskom prostoru⁵⁷.

Pravilnikom o standardima i normama za osnivanje visokoobrazovnih ustanova i obavljanje delatnosti visokog obrazovanja⁵⁸ uređeni su standardi i norme koji se moraju ispuniti za potrebe osnivanja visokoobrazovnih ustanova i obavljanja delatnosti visokog obrazovanja.

⁵⁶ Pravilnik o metodologiji, standardima i postupku akreditacije visokoobrazovnih ustanova i postupku akreditacije studijskih programa, Službeni vesnik br. 256/2022

⁵⁷ Član 3 Pravilnika o metodologiji, standardima i postupku akreditacije visokoobrazovnih ustanova i postupku akreditacije studijskih programa, Službeni vesnik br. 256/2022

⁵⁸ Pravilnik o standardima i normama za osnivanje visokoobrazovnih ustanova i obavljanje delatnosti visokog obrazovanja, Službeni vesnik br. 245/2022, <http://www.nacionalensovetzavoinid.com.mk/images/dokumenti/Pravilnik%20za%20standardite%20i%20normativite%20za%20osnovane%20na%20visokoobrazovni%20ustanovi%20i%20z.pdf>

Pravilnikom o standardima i normama za osnivanje naučno-istraživačkih instituta i ustanova i obavljanje naučno-istraživačke delatnosti⁵⁹ uređeni su standardi i norme koji se moraju ispuniti za potrebe osnivanja naučno-istraživačkih instituta kao jedinica univerziteta usmerenih na naučno-istraživački rad, javnih, hibridnih i privatnih naučnih ustanova (naučno-istraživačkih ustanova), i samostalnih naučno-istraživačkih radnika.

Pored toga, usvojen je i Pravilnik o standardima i postupku eksterne evaluacije i samoprocene⁶⁰, u kom se propisuju standardi i postupak za vršenje eksterne evaluacije i samoprocena u okviru Sistema osiguranja kvaliteta u visokom obrazovanju u Republici Severnoj Makedoniji.

Sledeći podzakonski akti usvojeni su na osnovu Zakona o zaštiti uzbunjivača: Pravilnik o zaštićenom internom prijavljivanju u institucijama javnog sektora⁶¹, Pravilnik o sprovođenju postupka za prijem prijave od uzbunjivača, sortiranje i obradu podataka iz prijave u cilju obezbeđivanja zaštite podataka o ličnosti i ostalih podataka o uzbunjivačima uz primenu odredaba o zaštiti podataka o ličnosti i zaštiti tajnih informacija.⁶²

Ostali značajniji podzakonski akti su: Statut univerziteta, Statut fakulteta, Pravilnik o kriterijumima i postupanju za izbor u nastavno-naučno, naučno, nastavno, naučno i saradničko zvanje i naučno-istraživačke doktorantske asistente, Pravilnik o uslovima, kriterijumima i pravilima za upis u prvi i drugi ciklus univerzitetskih studija, i tako dalje.

6.1.3 STRATEGIJA

RSM je takođe usvojila Prosvetnu strategiju Republike Makedonije za period između 2018. i 2025. godine i pripadajući akcioni plan, koji predstavljaju osnovu za postupanje institucija u Republici Makedoniji u oblasti prosvete u vremenskom periodu do 2025. godine. Polaznu tačku strategije predstavlja sadašnje stanje prosvetnog sistema, a njen cilj je da ga postepeno unapredi u skladu sa utvrđenim prioritetima. Strategija se temelji na jasnom utvrđivanju glavnih izazova u sektoru prosvete, čime se obezbeđuje njena relevantnost kroz pažljivo definisanje prioriternih oblasti na koje je potrebno koncentrisati se u vremenskom periodu do 2025. godine.⁶³

⁵⁹ Pravilnik o standardima i normama za osnivanje naučno-istraživačkih instituta i ustanova i obavljanje naučno-istraživačke delatnosti, Službeni vesnik br. 245/2022, <http://www.nacionalensovetzavoinid.com.mk/images/dokumenti/Pravilnik-standardi%20i%20normativi%20instituti.pdf>

⁶⁰ Pravilnik o standardima i postupku eksterne evaluacije i samoprocene, Službeni vesnik br.153/2022.

⁶¹ Usvojio ministar pravde, https://mon.gov.mk/stored/document/Pravilnik%20za%20zastiteno%20vnatresno%20prijavuvanje%20vo%20instituciite%20vo%20javniot%20sektor_1.pdf

⁶² Usvojio ministar prosvete i nauke, https://mon.gov.mk/stored/document/Pravilnik%20za%20ukazuvaci_1.pdf

⁶³ Prosvetna strategija Republike Makedonije za period 2018-2025 i pripadajući akcioni plan, <http://mrk.mk/wp-content/uploads/2018/10/Strategija-za-obrazovanie-MAK-WEB.pdf>, str.8, posećeno 26. 5. 2023.g.

RSM je usvojila i Nacionalnu strategiju za sprečavanje korupcije i sukoba interesa za period između 2021. i 2025. godine⁶⁴, koja u odeljku obrazovanju beleži određene nedoslednosti, i navodi mere i radnje koje je potrebno preduzeti u cilju prevazilaženja navedenih pitanja. Važno je istaći informaciju iz strategije, u kojoj se navodi da je „otkriveno da je nivo korupcije u VO evidentno visok, što dodatno potvrđuju sudske odluke“.⁶⁵ U nastavku, „na koji način je drugi segment iz prosvetnog sektora povezan sa akreditacijom visokoobrazovnih ustanova, naučno-istraživačkih ustanova i nastavnih planova i programa, zbog čega je neophodno osigurati veću transparentnost pri osnivanju i radu odgovarajućih nadležnih organa“⁶⁶. U ovoj strategiji navodi se nizak nivo svesti o rešavanju problema korupcije i sukoba interesa unutar obrazovnih ustanova. Posledica svega navedenog je da postoji nužnost za sistematizaciju aktivnosti u cilju ojačavanja nivoa svesti u ovoj sferi.⁶⁷

Ministarstvo prosvete i nauke takođe je usvojilo i Politiku integriteta u kojoj se navodi da sistem integriteta počiva na elementima koji se tiču zaštite ličnog interesa i sprečavanja sukoba interesa, poštovanja etičkog kodeksa, upravljanja ljudskim resursima na osnovu sistema zasluga, opredeljenog, racionalnog i efikasnog upravljanja javnim sredstvima, transparentnosti i pristupa informacijama, zaštićenog otkrivanja za uzbunjivače i upravljanja kvalitetom.⁶⁸ U dodatku, ministar prosvete usvojio je i Godišnji plan za procenu rizika od korupcije za 2023. godinu⁶⁹,

U cilju jačanja integriteta zaposlenih u statusu državnih službenika, sastavljen je Etički kodeks za državne službenike⁷⁰, koji propisuje etičke standarde i načine ponašanja državnih službenika, u cilju podsticanja dobrog učinka i ophođenja državnih službenika, kao i jačanja poverenja građana i građanki u rad ustanova u kojima rade državni službenici. Pored toga, usvojeni su i Etički kodeksi za univerzitete⁷¹, koji se primenjuju na sve članove akademske zajednice i zaposlene (nastavno, naučno-saradničko, naučno-istraživačko, administrativno i tehničko osoblje, kao i na studente) i obavljanju stručnih i javnih delatnosti.

⁶⁴ Nacionalna strategija za sprečavanje korupcije i sukoba interesa za period između 2021. i 2025. godine, <https://dksk.mk/wp-content/uploads/2021/01/Nacionalna-strategija-DKSK-KONECNA.pdf>

⁶⁵ <https://dksk.mk/wp-content/uploads/2021/01/Nacionalna-strategija-DKSK-KONECNA.pdf>, str.4

⁶⁶ isto, str.5

⁶⁷ Nacionalna strategija za sprečavanje korupcije i sukoba interesa za period između 2021. i 2025. godine, <https://dksk.mk/wp-content/uploads/2021/01/Nacionalna-strategija-DKSK-KONECNA.pdf>, p.5.

⁶⁸ Politika integriteta, MPN, https://mon.gov.mk/stored/document/Politika%20na%20Integritet_1.PDF, posećeno 26. 5. 2023.g.

⁶⁹ Godišnji plan za procenu rizika od korupcije za 2023. godinu, <https://mon.gov.mk/stored/document/Godisen%20plan%20za%20procenka%20na%20rizici%20od%20korupcija%20.pdf>, posećeno 26. 5. 2023.g.

⁷⁰ Etički kodeks za državne službenike, Službeni vesnik br. 183/2014

⁷¹ <https://www.ugd.edu.mk/index.php/doma/info-javen-karakter/96-za-ugd/241-etichki-kodeks>

6.2 INSTITUCIONALNI OKVIR

Što se tiče institucionalnog okvira, možemo da zaključimo da postoji nekoliko institucija na centralnom nivou sa nadležnostima za konkretna pitanja u oblasti obrazovanja. Time pre svega upućujemo na Ministarstvo prosvete i nauke (MPN) i Državni prosvetni inspektorat (DPI). MPN kao centralni, autonomni i samostalni organ državne uprave čije nadležnosti su utvrđene u Zakonu o organizaciji i radu organa državne uprave. Kao organ u sastavu MPN, Državni prosvetni inspektorat igra specijalnu ulogu. U skladu sa Zakonom o prosvetnoj inspekciji u visokoobrazovnim naučno-istraživačkim i ustanovama, Državni prosvetni inspektorat vrši nadzor nad primenom zakona koji uređuju delatnost visokog obrazovanja u pitanjima uređenim tim zakonom. Pored toga, Državni prosvetni inspektorat vrši nadzor primene zakona, drugih propisa i opštih akata kojima se uređuju domovi za studente univerziteta i učenike srednjih škola.⁷² Od pitanja koja su u bliskoj vezi sa materijom ovog istraživanja, odnosno sprečavanjem korupcije u visokom obrazovanju, istakli bismo naredne nadležnosti Državnog prosvetnog inspektorata koje su u vezi sa nadzorom: postojanje uslova za obavljanje delatnosti u obrazovnim, visoko obrazovnim i naučno-istraživačkim ustanovama, domovima za učenike srednjih škola, studentskim domovima, postupci za izbor u nastavna, nastavno-naučna, naučna i saradnička zvanja, realizacija nastavnih planova i programa, kao i drugih propisanih standarda i normi koje uređuju obrazovnu delatnost, objavljivanje konkursa za upis studenata i njihov smeštaj u domovima, vođenje pedagoške evidencije i dokumentacije, izdavanje dokumentacije i njena primena u predškolskom, osnovnom, srednjoškolskom i visokom obrazovanju, kao i u učeničkim i studentskim domovima, primena normi na broj potrebnih prosvetnih radnika i saradnika, kao i veličina grupe redovnih studenata u visokoobrazovnim ustanovama, postupak odobrenja studijskih programa u visokom obrazovanju, primena pravnih propisa u visokoobrazovnim i naučno-istraživačkim ustanovama, kao i primena pravnih propisa u oblasti zabrane i sprečavanja neregistrovanih delatnosti u obrazovnim, visokoobrazovnim i naučno-istraživačkim ustanovama.⁷³ Državni prosvetni inspektorat vrši nadzor putem: integralnog ocenjivanja obrazovnih ustanova, redovnog inspeksijskog nadzora, vanrednih nadzora, kao i kontrolnog nadzora. Vanredni nadzor se vrši na osnovu inicijative učenika/studenata, roditelja, saveta roditelja, zaposlenih u obrazovnoj ustanovi i drugih građana. Kontrolni nadzor se vrši nakon isteka vremenskog perioda za otklanjanje nepravilnosti koji utvrdi inspekcija. Pri obavljanju ove delatnosti državni prosvetni inspektori imaju dodatna ovlašćenja koja im omogućava zakon.^{74 75}

⁷² Član 23 stav 1 Zakona o organizaciji i radu organa državne uprave (Službeni vesnik Republike Makedonije br. 58/00, 44/02, 82/08, 167/10, 51/11 i Službeni vesnik Republike Makedonije br. 96/19 i 110/19).

⁷³ Član 8 Zakona o prosvetnoj inspekciji (Službeni vesnik Republike Makedonije br. 52/05, 81/08, 148/09, 57/10, 51/11, 24/13, 137/13, 164/13, 41/14, 33/15, 145/15, 30/16 i 64/18)

⁷⁴ Za više detalja videti Član 9 Zakona o prosvetnoj inspekciji (Službeni vesnik Republike Makedonije br. 52/05, 81/08, 148/09, 57/10, 51/11, 24/13, 137/13, 164/13, 41/14, 33/15, 145/15, 30/16 i 64/18)

⁷⁵ Za više detalja videti Član 28 Zakona o prosvetnoj inspekciji (Službeni vesnik Republike Makedonije br. 52/05, 81/08, 148/09, 57/10, 51/11, 24/13, 137/13, 164/13, 41/14, 33/15, 145/15, 30/16 i 64/18).

Internet stranica MPN ima poseban tabulator za zaštićeno otkrivanje internih informacija na kom se nalaze podaci o licima ovlašćenim za zaštitu pri otkrivanju internih informacija, kao i akti iz oblasti navedenog otkrivanja informacija. Zainteresovana lica mogu, naime, saznati ponešto o Pravilniku za sprovođenju postupka za prijem prijava od uzbunjivača, sortiranje i obradu podataka iz prijava u cilju obezbeđivanja zaštite podataka o ličnosti i ostalih podataka o uzbunjivačima uz primenu odredaba o zaštiti podataka o ličnosti i zaštiti tajnih informacija, koji je usvojio Ministar prosvete i nauke, Pravilniku zaštićenom internom prijavljivanju u institucijama javnog sektora, koji je usvojio Ministar pravde, kao i o Akcionom planu za sprečavanje korupcije za period između 2021. i 2022. godine, čiji je nacrt izradilo MPN u skladu sa Nacionalnom strategijom sprečavanja korupcije i sukoba interesa za period između 2021. i 2025. godine, radi izrade nacrtu Godišnjih planova za sprečavanje korupcije.⁷⁶

U RSM delatnost visokog obrazovanja obavlja 228 visokoobrazovnih ustanova, kako državnih, tako i privatnih univerziteta.⁷⁷ Visokoobrazovne ustanove nalaze se među onima koji imaju najdirektniji kontakt sa studentima i studentkinjama i koji, u stvari, odražavaju percepciju visokog obrazovanja među studentima, što je razlog zbog kog mehanizme za sprečavanje korupcije treba ponajviše afirmisati i sprovoditi u ovim ustanovama.

Skupština RSM je 2021. godine usvojila odluku o izboru članova Nacionalnog saveta za visoko obrazovanje i naučno-istraživačke delatnosti.⁷⁹ Nacionalni savet za visoko obrazovanje i naučno-istraživačke delatnosti obrazuje se u cilju osiguranja, ocenjivanja, razvoja i unapređenja kvaliteta visokog obrazovanja i naučno-istraživačkih delatnosti u Republici Makedoniji, sa ovlašćenjem utvrđenim u ZVO.

Agencije za kvalitet u visokom obrazovanju (AQHE) je samostalno stručno telo sa sedištem u Skoplju, RSM. U organe AQHE spadaju: Odbor za akreditaciju visokog obrazovanja, Odbor za evaluaciju visokog obrazovanja, kao i Direktor Agencije za kvalitet u visokom obrazovanju. Organi AQHE, Odbor za akreditaciju visokog obrazovanja i Odbor za evaluaciju visokog obrazovanja, konstituisani su 2020. godine.⁸⁰ AQHE obezbeđuje realizaciju sistema za osiguranje, ocenjivanje, razvoj i unapređenje visokog obrazovanja u RSM, kao i održavanje standarda kvaliteta, promocije i unapređenja kvaliteta VO ustanova i njihovih nastavnih planova i programa (u skladu sa usvojenim standardima i procedurama vodiča koji primenjuje Evropska asocijacija za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju).⁸¹

⁷⁶ <https://mon.gov.mk/category/?id=2074>, posećeno 26. 5. 2023.g.

⁷⁷ <https://mon.gov.mk/stored/document/Strateshki%20plan%202023-2025.pdf>, posećeno 26. 5. 2023.g.

⁷⁸ <https://mon.gov.mk/page/?id=2047>

⁷⁹ <https://mon.gov.mk/stored/document/Strateshki%20plan%202023-2025.pdf>, str.18, posećeno 26. 5. 2023.g.

⁸⁰ <https://www.akvo.mk/about.php>

⁸¹ <https://www.akvo.mk/about.php>

Nadležnosti Odbora za akreditaciju visokog obrazovanja⁸² i Odbora za evaluaciju visokog obrazovanja⁸³ utvrđene su u ZVO. Odbor za akreditaciju igra posebno važnu ulogu u akreditaciji nastavnih planova i programa. Na osnovu izveštaja evaluacione komisije za VO, Odbor za evaluaciju prati aktivnosti visokoobrazovnih ustanova koje su akreditovane i dodeljeno im je rešenje o početku obavljanja delatnosti, i prati, odnosno vrši evaluaciju kvaliteta i uspešnosti obavljanja delatnosti visokog obrazovanja, naučno-istraživačkog rada, umetnosti i stručnih aktivnosti akademskog osoblja visokoobrazovnih ustanova, a posebno u pogledu nastavnog plana i programa i to najmanje na petogodišnjoj osnovi, te na temelju toga daje predloge Odboru za akreditaciju da produži, odnosno povuče akreditaciju.

Što se tiče prijavljivanja korupcije, postoji nekoliko važnih institucija: sama visokoobrazovna ustanova i Državna komisija za sprečavanje korupcije i sukoba interesa (DKSKSI). Naime, u skladu sa zakonom o uzbunjivačima, lice može podneti internu ili eksternu prijavu, a u slučaju da odabere internu prijavu ista se podnosi upravo VO ustanovi, odnosno licu ovlašćenom za rešavanje prijave uzbunjivača, a ukoliko se radi o eksternoj prijavi lice je može podneti Ministarstvu unutrašnjih poslova, kancelariji nadležnog javnog tužioca, Državnoj komisiji za sprečavanje korupcije, Ombudsmanu Republike Makedonije ili drugoj nadležnoj instituciji.

Iz sprovedene analize pozitivnog prava može se zaključiti da postoji dobar i širok pravni okvir kojim se uređuje zaštita od korupcije u visokom obrazovanju. Istovremeno postoji i dobar institucionalni okvir, odnosno postoje različite institucije kojima se može prijaviti korupcija i koje imaju nadležnost za rešavanje prijave i preduzimanje odgovarajućih mera.

⁸² Član 48 Zakona o visokom obrazovanju (*), (Službeni vesnik Republike Makedonije br. 82/18 i Službeni vesnik Republike Severne Makedonije br. 178/21)

⁸³ Član 53 Zakona o visokom obrazovanju (*), (Službeni vesnik Republike Makedonije br. 82/18 i Službeni vesnik Republike Severne Makedonije br. 178/21)

7. ISTRAŽIVANJE SA STUDENTIMA

7.1 METODOLOGIJA

Anketu sproveo	Institut za strateška istraživanja i edukaciju i Agencija M-Prospect
Terenski rad	Maj 2023.
Vrsta i veličina uzorka	Nasumični reprezentativni uzorak od 300 studenata i studentkinja makedonskih univerziteta. Tokom pripreme uzorka obračunat je udeo ispitanika/ca sa različitih univerziteta prema srazmeri, ali i uzimajući u razmatranje važnost statističkog značaja manjih univerziteta.
Okvir uzorka	Univerzitet Sv. Ćirilo i Metodije - Skoplje, Univerzitet Sv. Kliment ohridski - Bitolj, Univerzitet u Tetovu i Univerzitet Goce Delčev - Štip.
Metod anketiranja	Upitnik dat lično studentima i studentkinjama koji pohađaju univerzitete iz uzorka.
Instrument anketiranja	Upitnik sa 48 pitanja

7.2 OPIS UZORKA

Pol/rod: ženski, 57,5%; 42,5 muški, %

Univerzitet: Skoplje 49%; Bitolj 16,7%; Tetovo 18%; Štip 16,3%

Fakultet: Arhitektonski fakultet 1,6%; Građevinski fakultet 2,0%; Ekonomski fakultet 1,6%; Mašinski fakultet 1,6%; Medicinski fakultet 3,3%; Pedagoški fakultet „Sv. Kliment Ohridski“ 1,6%; Pravni fakultet „Justinijana Prima“ 1,6%; Prirodno-matematički fakultet 6,9%; Stomatološki fakultet 4,2%; Tehnološko-metalurški fakultet 2,0%; Veterinarski fakultet 1,6%; Fakultet za dizajn i tehnologije nameštaja i enterijera 0,7%; Fakultet za elektrotehniku i informacione tehnologije 2,3%; Fakultet za poljoprivredne nauke i hranu 2,0%; Fakultet informacionih nauka i računarstva 4,6%; Umetnički fakultet 1,6%; Fakultet za fizičko obrazovanje, sport i zdravlje 1,6%; Fakultet šumarstva, pejzažne arhitekture i eko-inženjeringa „Hans M“ 1,3%; Farmaceutski fakultet 4,2%; Filozofski fakultet 1,6%; Filološki fakultet „Blaže Koneski“ 1,0%; Fakultet informacionih i komunikacionih tehnologija 1,6%; Fakultet biotehničkih nauka 0,7%; Tehnički fakultet 1,6%; Pedagoški fakultet 2,0%; Viša medicinska škola 3,6%; Veterinarski fakultet 1,0%; Ekonomski fakultet 2,0%; Tehnološko– tehnički fakultet; 1,3%; Pravni fakultet 1,6%; Fakultet za ugostiteljstvo i turizam 1,3%; Ekonomski fakultet 1,3%; Pedagoški fakultet 1,0%; Pravni fakultet 0,7%; Fakultet za poslovnu administraciju 1,3%; Fakultet za poljoprivredu i biotehnologiju 1,0%; Fakultet medicinskih nauka 2,9%; Fakultet za prehrambene tehnologije i ishranu 0,7%; Fakultet primenjenih nauka 1,3%; Prirodno-matematički fakultet 4,2%; Fakultet umetnosti 0,7%; Filozofski fakultet 0,7%; Filološki fakultet 1,0%; Institut ekologije i tehnologije 1,3%; Akademija umetnosti 1,0%; Muzička akademija 1,3%; Poljoprivredni fakultet 1,6%; Mašinski fakultet 1,0%; Elektrotehnički fakultet 1,0%; Tehnološko-tehnički fakultet 1,0%; Fakultet informacionih tehnologija 2,0%; Fakultet prirodnih i tehničkih nauka 2,0%; Fakultet medicinskih nauka 2,0%; Ekonomski fakultet 1,6%; Pravni fakultet 1,0% i Fakultet za obrazovne nauke 1,0%.

Godina školovanja: Prva godina, 32,4%; druga godina, 23,5%; treća godina, 21,9%; četvrta godina, 18,3%; završna godina, 3,9%.

7.3 SAŽETAK

A Ukupno 12,4% anketiranih studenata mišljenja je da je korupcija rasprostranjena na univerzitetu. Na nivou fakulteta, međutim, ovaj procenat je manji i iznosi 7,2%.

Percepcija 40,2% anketiranih studenata je da je uticaj korupcije na prosvetni sistem naše zemlje velik, ali i da je obrazovanje uglavnom pravično, dok 20,9% smatra da je uticaj korupcije mali, odnosno da postoji nekoliko slučajeva korupcije ali da ljudi obraćaju mnogo nepotrebne pažnje na ovu temu.

Najveći procenat anketiranih, tj. 47,5% veruje da korupcija uopšte ne utiče na njihovo školovanje. dok 22,4% anketiranih izjavljuje da korupcija utiče na njihovo školovanje.

Što se tiče pitanja da li studenti očekuju da će korupcija biti više ili manje prisutna na fakultetu u budućnosti, percepcija 31,4% anketiranih je mišljenja da se ništa neće promeniti, dok 28,1% veruju da će doći do smanjenja. Takođe, međutim, treba napomenuti postotak od 23,5% čija je percepcija da će se korupcija povećati u budućnosti.

Što se tiče oblika korupcije, 21,3% anketiranih studenata navodi varanje na ispitima kao najrasprostranjeniji oblik neželjenog ponašanja na fakultetu, dok je na drugom mestu, sa 20,2%, uslovljavanje studenata da kupe knjigu koju je napisao/la profesor/ka kako bi prošli ispit ili dobili bolju ocenu. U druge oblike spada primena nepravičnih procedura za prijem na univerzitet 11,2%, Davanje novca profesoru za bolju ocenu/rezultat 9%, Davanje skupog poklona profesoru za bolju ocenu/rezultat 1,5%, Davanje sitnog poklona profesoru za bolju ocenu/rezultat 1,1%, Činjenje usluge profesoru za bolju ocenu/rezultat 3%, Profesori uslovljavaju studente/kinje da stupe s njima u intimne odnose kako bi prošli/e ispite 0,7%, Studenti koriste plaćene servise za pripremu stručnih radova ili diplomskih teza 13,9%, Studenti kupuju diplome 4,9%, DNK, ne može da oceni 13,1%.

Najveći deo ispitanika/ca, 91,2%, izjavilo je kako nije bio u situaciji da ponude mito nekom profesoru kako bi dobili bolju ocenu, dok je 3,9% izjavilo da je samo jednom bilo u takvoj situaciji, a 2,3% je izjavilo da su bili u ovakvoj situaciji nekoliko puta.

Što se tiče pitanja da li su studenti bili u situaciji da nude mito zaposlenom na fakultetu u zamenu za usluge, 93,1% ispitanika/ca izjavilo je kako nije bio u ovakvoj situaciji, naspram 3,6% koji su izjavili da se jesu našli u ovakvoj situaciji.

Na pitanje da li je od početka školovanja neko od ispitanika/ca bio u situaciji da im profesor traži mito u zamenu za bolju ocenu, 87,3% anketiranih studenata izjavilo je da nije bilo u navedenoj situaciji, naspram 4,9% koji su izjavili da su se našli u ovakvoj situaciji jednom i 4,2% koji su izjavili da su se našli u ovakvoj situaciji nekoliko puta.

Što se tiče pitanja da li je neko od ispitanika/ca ikada, zvanično ili nezvanično, prijavio slučaj korupcije upravi fakulteta, 93,8% izjavilo je kako oni nisu prijavljivali, naspram 3,3% koji su izjavili kako oni jesu prijavljivali slučaj korupcije.

Na pitanje da li postoji posebna kancelarija za žalbe, odnosno prijavljivanje korupcije na fakultetu na kom studiraju, 58,8% izjavilo je da je nemam, dok samo 3,3% misli da takva kancelarija postoji, a 37,9% ne može da oceni.

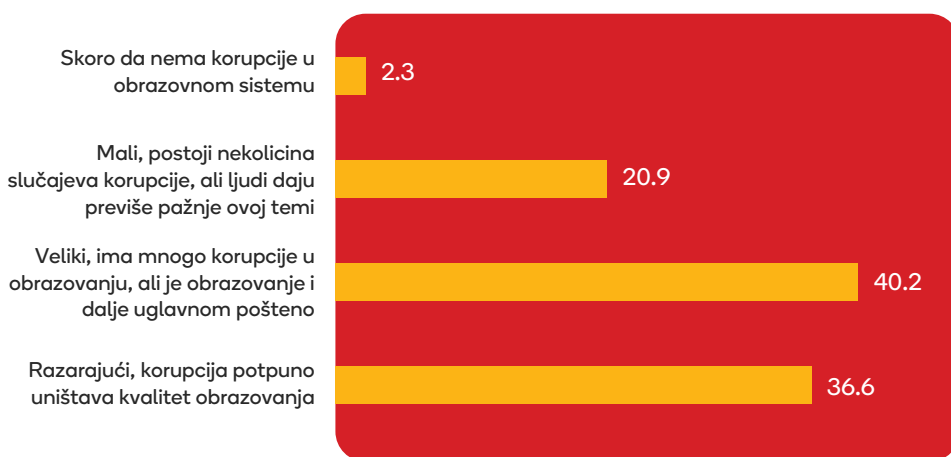
22,5% anketiranih studenata izjavilo je da nisu tražili podršku od studentskih organizacija ili saveza kada su prijavljivali slučaj korupcije, 2,9% jeste zatražilo podršku, dok 74,5% nije ni prijavilo korupciju.

Kao glavni razlog za nizak nivo prijavljivanja korupcije na univerzitetu, 33,3% anketiranih studenata navodi verovanje u reperkusije onima koji prijave korupciju, 24,2% imaju percepciju da ne postoji zainteresovanost da se korupcija iskoreni, 19% veruje da je korupcija retka na njihovom fakultetu, a 8,8% smatra da su to nejasne procedure.

Ukupno 12,4% anketiranih studenata veruje da je korupcija uveliko prisutna na univerzitetima. Na nivou fakulteta, međutim, ovaj procenat je manji i iznosi 7,2%.

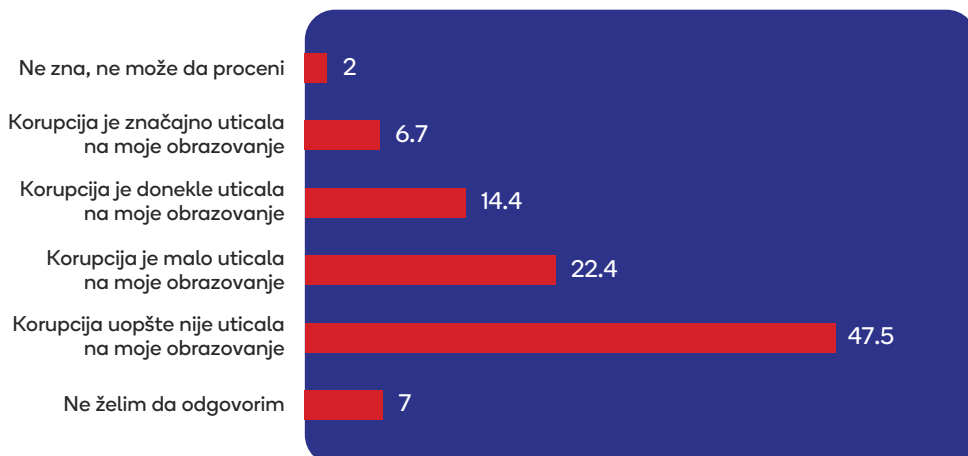
7.4 REZULTATI ISTRAŽIVANJA SA STUDENTIMA

Prema Vašem mišljenju, koliko je veliki uticaj/efekat korupcije na obrazovni sistem u Vašoj zemlji?

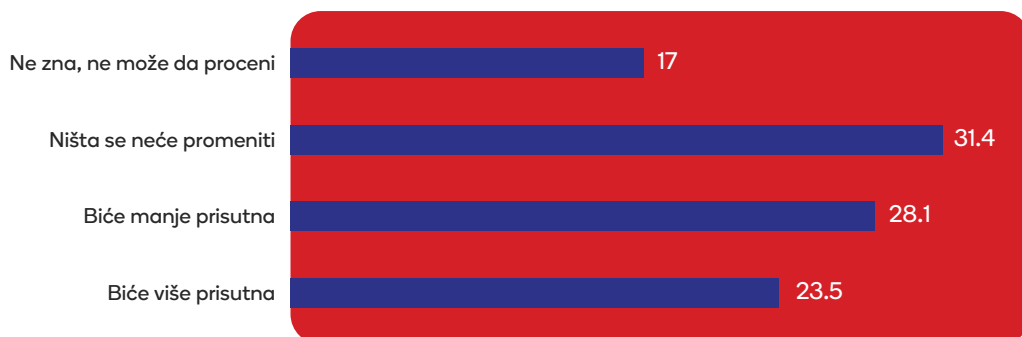
Najveći postotak studenata, 40,2%, veruje da je efekat korupcije na sistem obrazovanja u našoj zemlji velik ali da je, ukupno gledano, obrazovanje pravičnom dok 20,9% smatra da je efekat korupcije minimalan, odnosno da postoji veoma malo slučajeva korupcije ali da ljudi previše brinu o ovoj temi. Ne treba previdati ovako visok postotak studenata koji veruju da korupcija pogađa obrazovni sistem, i potrebno je preduzeti odgovarajuće mere kako bi se obezbedilo smanjenje ovog procenta. Ono što bi ipak trebalo napomenuti je da, uprkos ovako visokom procentu na uopšteno pitanje, ako uzmemo u obzir odgovore na subjektivna pitanja u tekstu ispod, odnosno koliko direktno su se ispitanici suočavali sa korupcijom tokom svog školovanja, videćemo da je taj procenat znatno niži od ovog.

Kako biste ocenili uticaj korupcije na svoje školovanje do sada?

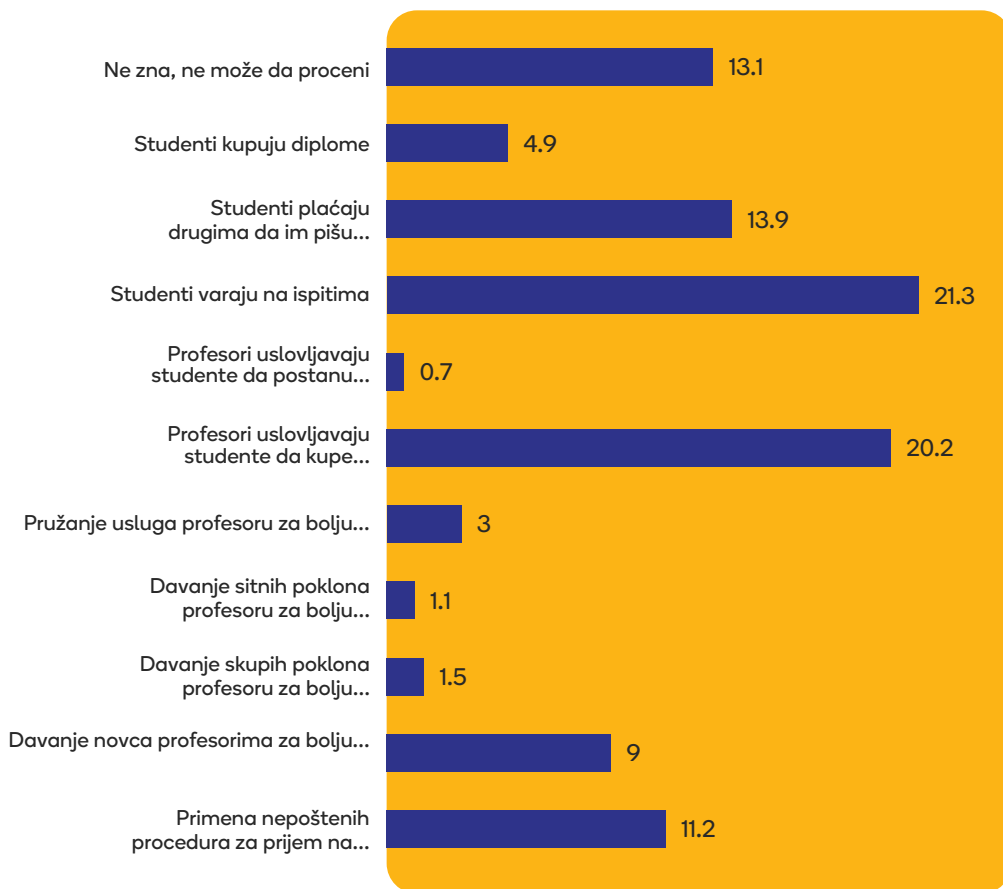
Na pitanje kako bi ocenili dosadašnje efekte korupcije na svoje školovanje, većina, odnosno 47,5% anketiranih, veruje da korupcija nije imala uticaja na njihovo školovanje. dok 22,4% anketiranih izjavljuje da korupcija utiče na njihovo školovanje. Ovaj deo od 14,4% sugeriše da se studenti zaista suočavaju sa nekim oblikom korupcije koji utiču na njihovo školovanje tako da bi od sada bilo potrebno preduzeti sve mere, a prevashodno prosvetne mere, u cilju sprečavanja bilo kog oblika korupcije u visokom obrazovanju.

Da li očekujete da korupcija na vašem fakultetu bude više ili manje prisutna u budućnosti?

Što se tiče pitanja da li studenti očekuju da će korupcija biti više ili manje prisutna na fakultetu u budućnosti, 31,4% anketiranih je mišljenja da se ništa neće promeniti, dok 28,1% veruju da će doći do smanjenja. Ono što bi takođe trebalo primetiti je da 23,5% anketiranih studenata veruje da će korupcija biti prisutnija u budućnosti.

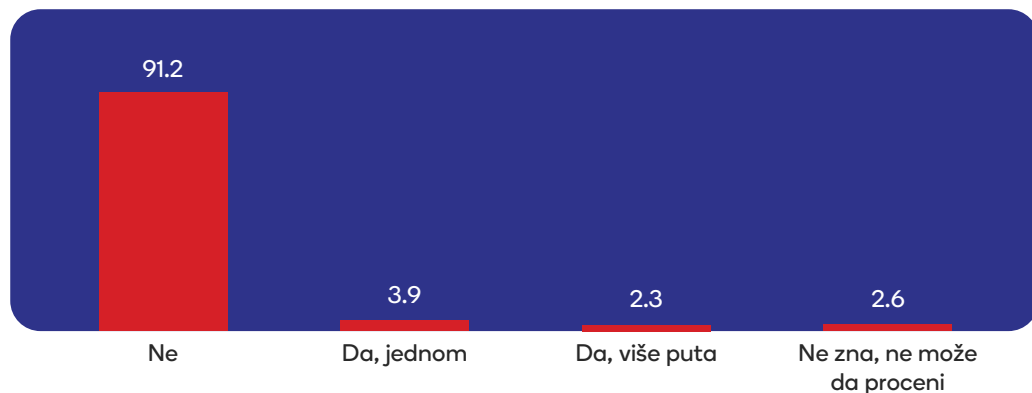
Šta biste rekli da je najčešći oblik neželjenog ponašanja na Vašem fakultetu?

Što se tiče oblika korupcije, 21,3% anketiranih studenata navodi varanje na ispitima kao najrasprostranjeniji oblik neželjenog ponašanja na fakultetu, dok je na drugom mestu, sa 20,2%, uslovljavanje studenata da kupe knjigu koju je napisao/la profesor/ka kako bi prošli ispit ili dobili bolju ocenu. U druge oblike spada primena nepravičnih procedura za prijem na univerzitet 11,2%, Davanje novca profesoru za bolju ocenu/rezultat 9%, Davanje skupog poklona profesoru za bolju ocenu/rezultat 1,5%, Davanje sitnog poklona profesoru za bolju ocenu/rezultat 1,1%, Činjenje usluge profesoru za bolju ocenu/rezultat 3%, Profesori uslovljavaju studente/kinje da stupe s njima u intimne odnose kako bi prošli/e ispite 0,7%, Studenti koriste plaćene servise za pripremu stručnih radova ili diplomskih teza 13,9%, Studenti kupuju diplome 4,9%, DNK, ne može da oceni 13,1%.

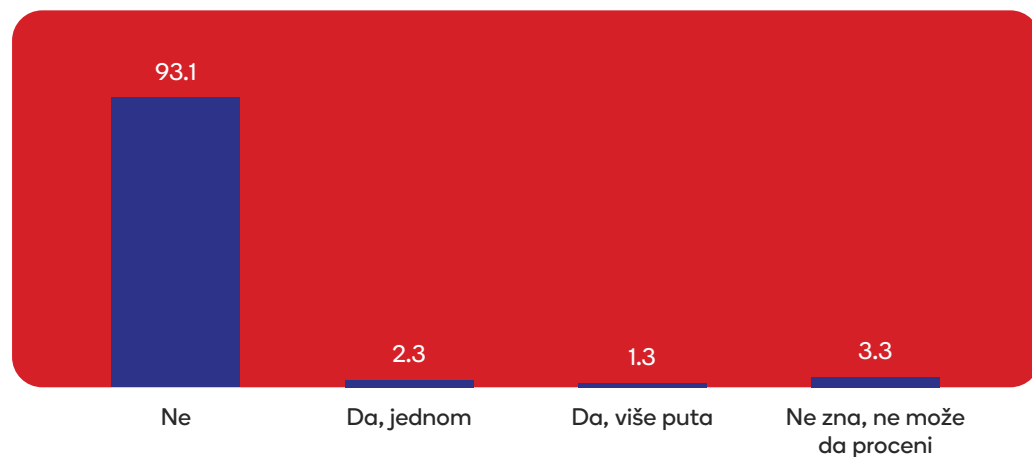

Od početka školovanja na ovom fakultetu, da li ste se nekada našli u ovakvoj situaciji? Nuđenje mita nekom od profesora kako biste dobili višu ocenu/rezultat

Na pitanje da li su ikada bili u situaciji da ponude mito profesoru kako bi dobili bolju ocenu, 91,2% anketiranih studenata izjavilo je da nisu, 3,9% je izjavilo da su bili u takvoj situaciji samo jednom, dok je 2,3% izjavilo da se našlo u takvoj situaciji u više prilika.

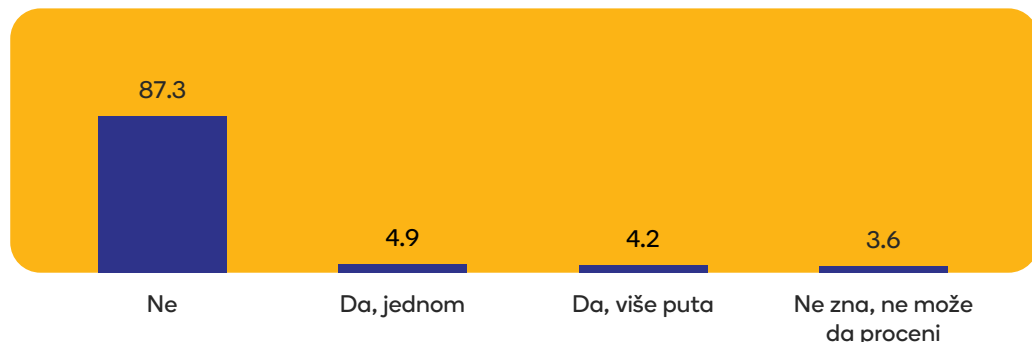
Od početka školovanja na ovom fakultetu, da li ste se nekada našli u ovakvoj situaciji? Nuđenje mita zaposlenom na fakultetu u zamenu za uslugu

Što se tiče pitanja da li su studenti bili u situaciji sa ponude mita zaposlenom na fakultetu u zamenu za neku uslugu, 93,1% anketiranih studenata izjavilo je da nisu, dok je 3,6% bilo u navedenoj situaciji.

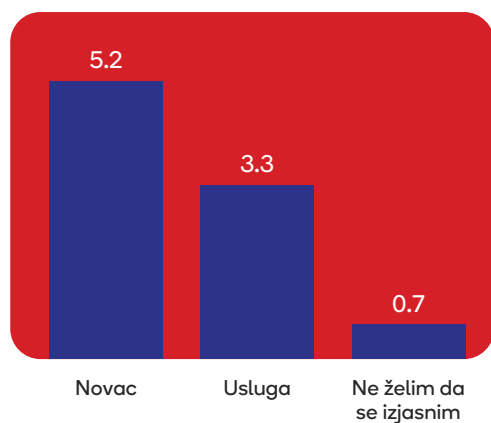

Od početka školovanja na ovom fakultetu, da li ste se nekada našli u ovakvoj situaciji? Neko od profesora traži mito u zamenu za bolju ocenu

Što se tiče pitanja da li je nekom od anketiranih studenata od početka školovanja neko od profesora tražio mito u zamenu za bolju ocenu, 87,3% anketiranih studenata izjavilo je da nisu, 4,9% je izjavilo da su bili u takvoj situaciji samo jednom, dok je 4,2% izjavilo da se našlo u takvoj situaciji u više prilika. Ovu informaciju treba uzeti u obzir jer sugerirše da se neki studenti suočavaju sa korupcijom tokom školovanja. Jedini mehanizam za sprečavanje u tom slučaju je prijavljivanje i provera da li ovlašćeno lice i nadležna ustanova preduzimaju odgovarajuće radnje za rešavanje tih pitanja.

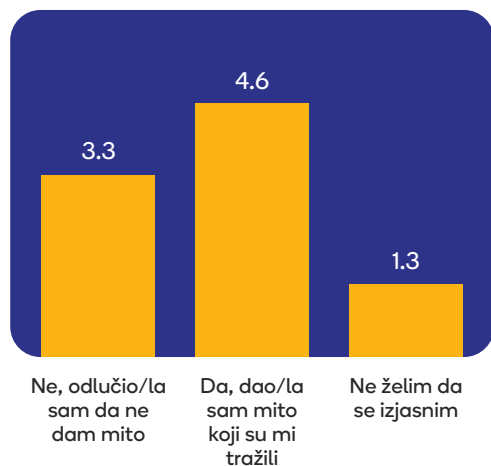
Kakva vrsta mita Vam je tražena?

U pogledu vrste mita koja im je tražena, studenti kojima je mito tražen izjavili su da je u pitanju bio novac (5,2%), dok je 3,3% izjavilo da se radilo o nekoj usluzi.

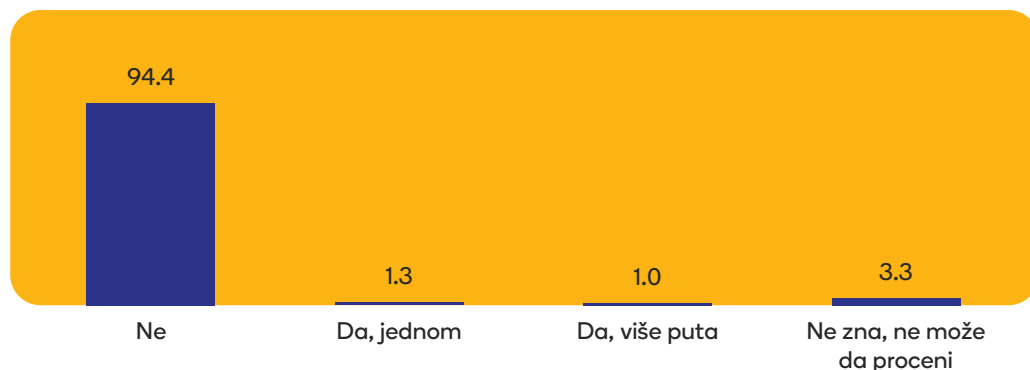

Da li ste prihvatili da date mito?

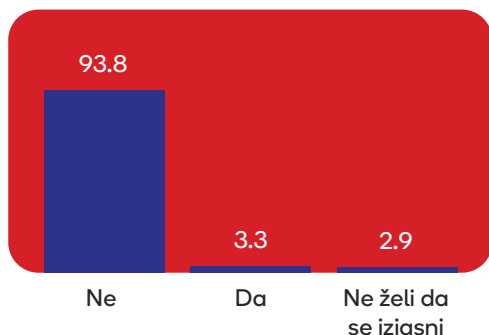
3,3% studenata koji su izjavili da im je tražen mito izjavilo je da nisu prihvatili, dok je 4,6% izjavilo da su isplatili mito koji im je tražen.

Od početka školovanja na ovom fakultetu, da li ste se nekada našli u ovakvoj situaciji? Zaposleni na fakultetu traži mito u zamenu za uslugu

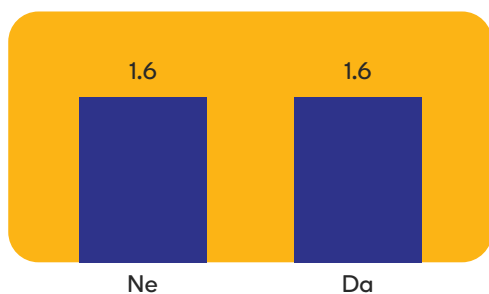
Što se tiče pitanja da li je nekom od anketiranih studenata od početka školovanja neko od zaposlenih na fakultetu tražio mito u zamenu za uslugu, 94,4% anketiranih studenata izjavilo je da nije, 1,3% je izjavilo da su bili u takvoj situaciji samo jednom, dok je 1% izjavilo da se našlo u takvoj situaciji u više prilika.

Da li ste ikada, zvanično ili nezvanično, prijavili slučaj korupcije upravi fakulteta?

Što se tiče pitanja da li je neko od anketiranih studenata ikada, zvanično ili nezvanično, prijavio slučaj korupcije upravi fakulteta, 93,8% izjavilo je kako oni nisu prijavljivali, dok je 3,3% koji su izjavili kako oni jesu prijavljivali slučaj korupcije. Neophodno je naglasiti nizak procenat prijavljenih slučajeva korupcije jer to ukazuje na to da korupcija može nastaviti da se pojavljuje ukoliko se ne prijavljuje.

Da li ste se ikada suočili sa negativnim posledicama zbog prijavljivanja korupcije?

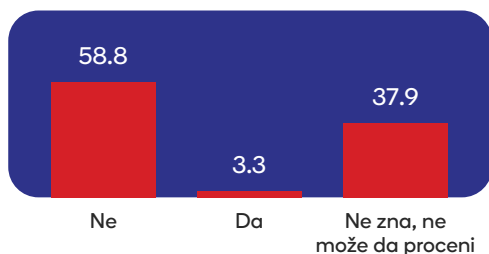

Od studenata koji su prijavili slučajeve korupcije, 1,6% izjavilo je da se nije suočilo sa negativnim posledicama zbog prijavljivanja, dok je 1,6% izjavilo da se jeste suočilo sa negativnim posledicama.

Da li postoji namenska kancelarija za žalbe na vašem fakultetu u kojoj je moguće prijaviti korupciju?

Na pitanje da li njihov fakultet ima posebnu kancelariju za žalbe na navode korupcije, 58,8% misli da ne postoji, dok samo 3,3% veruje da postoji, a 37,9% nije sigurno u to. Neophodno je ovaj podatak uzeti u razmatranje jer ukazuje na to da neki od studenata nisu u dovoljnoj meri obavešteni o tome da mogu da prijave slučajeve korupcije.

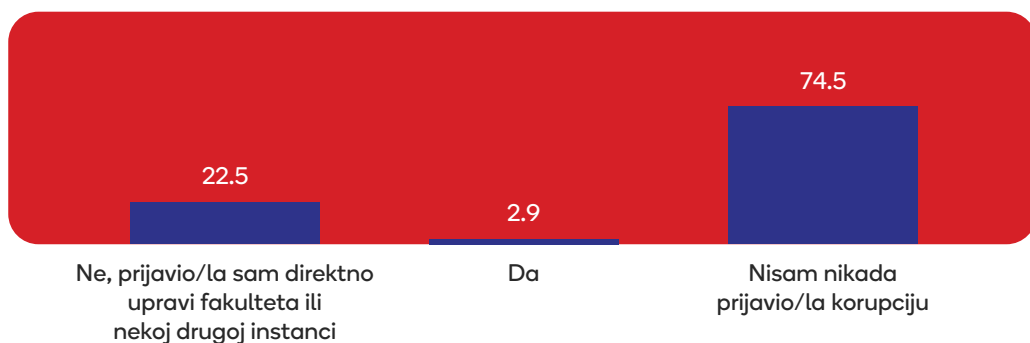
Da li ste ikada tražili podršku studentske organizacije ili saveza kada ste prijavljivali slučaj korupcije?

Na pitanje da li su ikada zatražili podršku studentske organizacije ili saveza pri prijavljivanju slučaja korupcije, 22,5% je izjavilo da nije, 2,9% je izjavilo da jeste, dok je 74,5% izjavilo da nikada nije prijavilo korupciju. Ova informacija predstavlja naznaku da ubuduće studentske organizacije moraju biti uključnije u ostvarivanju studentskih prava.

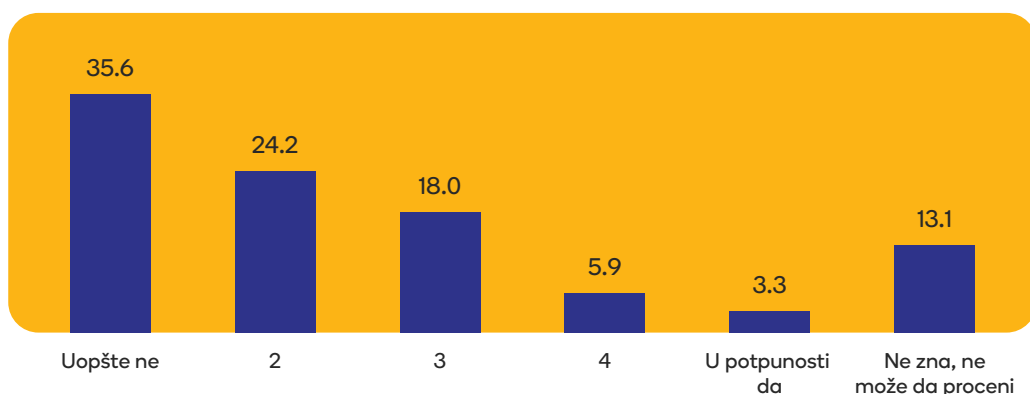

U kojoj meri ste upoznati sa postupkom prijavljivanja korupcije na fakultetu?

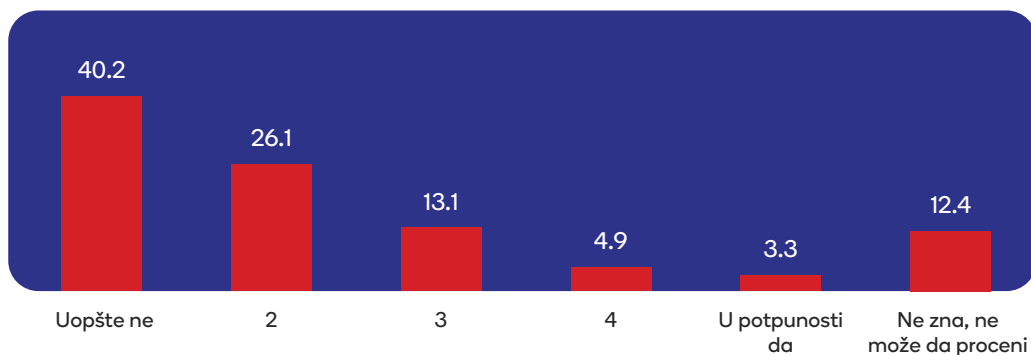
Kada su studenti pitani u kojoj meri su upoznati sa postupkom prijavljivanja korupcije na fakultetu, 35,6% je izjavilo da su nezadovoljni.

U kojoj meri su prema Vašem mišljenju informacije o prijavljivanju korupcije na fakultetu dostupne studentima?

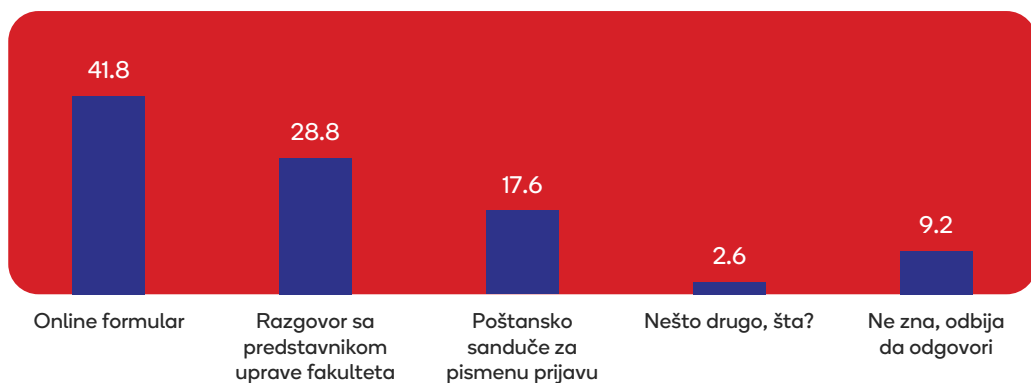
Na pitanje u kojoj meri smatraju da su informacije o prijavljivanju korupcije dostupne studentima na njihovom fakultetu, 40,2% je izjavilo da su u potpunosti nezadovoljni.

Koje oblike prijavljivanja smatrate najpogodnijim za studente?

Većina ispitanih studenata smatra da je najzgodniji oblik prijavljivanja korupcije putem interneta (41,8%), dok 28,8% smatra da su obaveštavanje i razgovor sa upravom fakulteta odgovarajući oblici.

Koji je glavni razlog za nizak nivo prijavljivanja korupcije na Vašem fakultetu?

Prema mišljenju 33,3% anketiranih studenata, glavni razlog iza niskog nivoa prijavljivanja korupcije na njihovom fakultetu predstavljaju posledice po osobu koja podnese prijavu, 24,2% veruje da ne postoji zainteresovanost da je korupcija iskoreni, dok 19% veruje da je korupcija retka na njihovom fakultetu, a 8,8% smatra da su procedure nejasne.

Na osnovu analize odgovora studenata možemo izvući narednih nekoliko zaključaka:

- percepcija korupcije u visokom obrazovanju nije preterano raširena na nivou univerziteta, a još приметnije na nivou fakulteta. Čak uprkos niskom procentu, potrebno je zanemariti nepostojanje mišljenja o studentima koji su se suočili ili se mogu suočiti sa korupcijom tokom procesa školovanja, te u budućnosti treba podsticati sve radnje koje bi doprinele jačanju sistema visokog obrazovanja, obrazovanja sa integritetom i kvaliteta.
- U dodatku, postoje slučajevi studenata koji su izjavljivali da su nudili mito, odnosno da im je mito tražen. Ova situacija se mora prevazići povećanjem nivoa svesti i integriteta studenata, kao i nastavnog, odnosno nenastavnog osoblja.
- Studenti smatraju da namenska kancelarija za prijavu korupcije ne postoji i smatraju elektronske prijave za najzgodnije. Imajući to na umu, smatra se da studente treba edukovati o svim raspoloživim mehanizmima za prijavljivanje korupcije i zaštitu njihovih prava i interesa. To ukazuje da studenti nisu dovoljno obavešteni o tome gde i kako mogu prijaviti korupciju, kao i da ne koriste mogućnosti koje nude studentske organizacije u vezi sa ostvarivanjem njihovih prava.

Ipak, studenti veruju da reperkusije, to jest negativne posledice u pogledu eventualnog završetka studija, predstavljaju glavni razlog za izostanak prijavljivanja korupcije.

8. ISTRAŽIVANJE – ODGOVORI NA ZAHTEVE ZA SLOBODNIM JAVNIM INFORMACIJAMA

U cilju dobijanja značajnih empirijskih informacija o stavljanju informacija/dokumentacije na uvid javnosti, kao i primene odredbi propisanih zakonom i podzakonskim aktima, a koje se tiču sprečavanja korupcije u visokoobrazovnim ustanovama, od maja do juna smo u skladu sa Zakonom o slobodnom pristupu informacijama sa ISIE zatražili informacije od šest visokoobrazovnih ustanova. U roku predviđenom zakonom smo dobili odgovore od narednih pet univerziteta/fakulteta: Fakultet fizičkog obrazovanja, sporta i zdravlja pri Univerzitetu „Sv. Ćirilo i Metodije“ u Skoplju, Univerzitet „Goce Delčev“ u Štipu, Univerzitet „Sv. Kliment Ohridski“ u Bitolju, Univerzitet „Majka Tereza“ u Skoplju i Univerzitet informatike i tehnologije „Sv. Apostol Pavle“. Nismo dobili odgovor Univerziteta u Tetovu.

Iz dobijenih informacija moguće je zaključiti sledeće:

Svih pet visokoobrazovnih ustanova koje su odgovorile na zahtev za informacijama imaju podzakonske akte kojima se uređuju interne procedure za prijave uzbunjivača, sortiranje i obradu informacija iz prijave, kao i preduzimanje mera za obezbeđenje zaštite podataka o ličnosti i drugih podataka o uzbunjivačima i njihovim prijavama. U dodatku, neke od ustanova su izradile sopstvene akte, dok druge primenjuju Pravilnik o zaštićenom internom prijavljivanju u okviru institucija javnog sektora koji je usvojio ministar pravde.

1. U pogledu broja podnetih internih prijava u skladu sa Zakonom o zaštiti uzbunjivača za 2022, 2021. i 2020. godinu, možemo zaključiti da je broj prijava veoma mali. To jest, četiri ustanove nemaju evidenciju o podnetim prijavama za korupciju. Samo je Univerzitet „Sv. Kliment Ohridski“ primio dve prijave.
2. Niko od ovlašćenih lica za prijem prijava o korupciji u VO ustanovama koja su odgovorila na zahtev za slobodnim pristupom informacijama nije primio nijednu prijavu u skladu sa članom 107 Zakona o visokom obrazovanju, prema podacima za 2022, 2021. i 2020. godinu.
3. Ustanove koje jesu primile prijave su u svojim izveštajima navele da je lice koje je podnelo prijave obavešteno o postupanju po prijavi u zakonski propisanom vremenskom roku, kao i da su prijave prosledene odgovarajućim institucijama nadležnim za njihovo rešavanje.
4. Svih pet ustanova je u svojim odgovorima navelo da su informacije o ovlašćenom licu objavljene na internet stranici univerziteta. Ono što ostaje nejasno je da li imaju samo lice ovlašćeno za rešavanje prijava o korupciji u skladu sa ZVO, ili takođe imaju i lice ovlašćeno u skladu sa Zakonom o uzbunjivačima. Pretraga njihovih internet prezentacija pokazuje da imaju samo lica ovlašćena za rešavanje prijava o korupciji, a ne lica ovlašćena u skladu sa Zakonom o uzbunjivačima. Ipak, Univerzitet informatike i tehnike „Sv. Apostol Pavle“ u svom odgovoru navodi da imaju dva lica.

5. U vezi sa pitanjem o aktima za sprečavanje korupcije čije su nacрте izradili univerziteti, zaključeno je da je većina univerziteta izradilo nacрте ovakvih akata, dok je kod drugih proces izrade nacрта u toku.
6. Univerziteti koji su odgovorili navode da nisu pripremili interne akte za sprečavanje sukoba interesa, ali Univerzitet „Goce Delčev“ u Štipu je odgovorio da je ta oblast uređena Etičkim kodeksom. Ostali univerziteti (UKIM, Univerzitet informatike i tehnike „Sv. Apostol Pavle“ u Ohridu, Univerzitet „Sv. Kliment Ohridski“ u Bitolju, osim Univerziteta „Majka Tereza“ – informacije o etičkim kodeksima nađene su na internet stranicama univerziteta) imaju sopstvene Etičke kodekse. Takođe je navedeno da ustanove nisu pripremile interne akte za zaposlene na univerzitetu i fakultetima u okviru svojih univerziteta koji dobijaju poklone od trećih lica, ali odgovor Univerziteta „Goce Delčev“ u Štipu je da je ta oblast uređena Etičkim kodeksom.

Opšti zaključak je da visokoobrazovne ustanove koje su odgovorile na zahtev za slobodnim pristupom javnim informacijama imaju nacрте normativnih pravnih akata od značaja za sprečavanje korupcije na univerzitetima, kao i da imaju lica koja su ovlašćena za rešavanja prijava o korupciji, i da su naveden informacije javno, odnosno transparentno, objavljene na njihovim internet stranicama. U pogledu praktične primene ovog mehanizma, zaključeno je da se koristi retko. U dodatku, fokus na lica ovlašćena za prijem prijava uzbunjivača nije toliko velik kao na lica ovlašćena za rešavanje prijava o korupciji.

Iz ovoga se mogu izvući dva zaključka: ili se studenti i zaposleni ne suočavaju sa korupcijom u visokom obrazovanju, ili je neophodno dodatno naglasiti primenu ovih mehanizama.

Na osnovu izvršene analize pozitivnog prava, analize odgovora na zahteve za slobodnim pristupom javnim informacijama, kao i analize odgovora anketiranih studenata, nudimo sledeće preporuke u cilju povećanja nivoa obaveštavanja o mehanizmima za prijavljivanje korupcije, kao i u cilju sprečavanja korupcije u sistemu visokog obrazovanja:

1. Izrada nacрта priručnika o sprečavanju korupcije u visokom obrazovanju koji bi sadržao sve mehanizme za prijavu korupcije, načinima podnošenja prijava, kao i ovlašćenjima nadležnih institucija u pogledu samih prijava.
2. Organizacija kursa obuke za studente, zaposlene i studentske organizacije o načinima prijavljivanja korupcije.
3. Kreiranje zasebnog odeljka na internet stranici fakulteta koji bi sadržao sve informacije i nacрте dokumenata u cilju sprečavanja korupcije.
4. Razlikovati prijavu korupcije od strane uzbunjivača od prijavljivanja korupcije od strane drugih lica.
5. Organizacija većeg broja aktivnosti u cilju doprinosa jačanju sistema VO, kao i školovanja sa integritetom i kvalitetom.

9. PRAVNI, POLITIČKI I INSTITUCIONALNI OKVIR SPREČAVANJA KORUPCIJE U SISTEMU VISOKOG OBRAZOVANJA REPUBLIKE SRBIJE

9.1 PRAVNI OKVIR

U poslednjih 20-ak godina, Republika Srbija (Srbija) je preduzela niz mera u cilju transformacije zakonskog i institucionalnog okvira u oblasti visokog obrazovanja i njegovog usaglašavanja sa pravnim tekovinama Evropske unije u ovom domenu. Jedan od najvažnijih koraka u tom smeru bio je usvajanje Zakona o visokom obrazovanju iz 2005. godine koji je u sistem visokog obrazovanja Srbije uveo principe Bolonjske deklaracije i Lisabonske konvencije i stvorio osnovu za uključenje Srbije u Evropski prostor visokog obrazovanja (European Higher Education Area – EHEA). Od tog momenta, zakonski okvir u ovoj oblasti je dalje nadograđivan i menjan, kako bi se uspostavio, pratio i unapredio kvalitet visokoškolskih ustanova i studijskih programa u Srbiji i kako bi se ispunili Evropski standardi i smernice za obezbeđenje kvaliteta visokog obrazovanja (ESG 2015). U nastavku sledi prikaz pravnih akata koji su trenutno na snazi i koji uređuju oblast visokog obrazovanja i sprečavanja neakadenskog i koruptivnog ponašanja u ovoj oblasti.

Zakoni

- **Zakon o visokom obrazovanju** (2017), najbliže uređuje sistem visokog obrazovanja. Ovim zakonom se ustanovljavaju principi visokog obrazovanja u zemlji, koji, između ostalog, uključuju i zaštitu i promovisanje akademskih sloboda, očuvanje akademskog integriteta, autonomiju visokoškolskih ustanova itd. Zakonom je utvrđena i struktura institucija čiji je zadatak obezbeđivanje razvoja i unapređenje kvaliteta visokog obrazovanja, kao i procedure akreditacije visokoškolskih ustanova i studijskih programa i postupak spoljašnje provere kvaliteta visokoškolskih ustanova. Njime se definišu i studijski programi, vrste i stepeni studija, ali i način uređenja visokoškolskih ustanova i nadzor nad njihovim radom. Tako je predviđeno da se visokoškolskoj ustanovi može „izmeniti ili oduzeti dozvola za rad kada se u postupku spoljašnje kontrole kvaliteta, odnosno inspekcijskog nadzora utvrdi da ne ispunjava uslove za obavljanje delatnosti predviđene Zakonom“. Zakon takođe predviđa mere i postupke (e.g. obrazovanje stručnih i upravljačkih struktura, obavezno učešće studenata u radu ovih tela, usvajanje opšteg akta i Etičkog kodeksa kojim se bliže uređuje postupanje u slučaju povrede pravila ponašanja od strane nastavnog, nenastavnog kadra ili studenata) koje svaka akreditovana visokoškolska ustanova mora uspostaviti kako bi obezbedila željeni kvalitet nastave i sprečila i sankcionisala svaku vrstu neakadenskog i koruptivnog ponašanja. Zakon uređuje i uslove i postupke sticanja naučnog zvanja i napredovanja, kao i prava i obaveze zaposlenih na visokoškolskim ustanovama, ali i studenata. Uslovi i postupak izdavanja stečenih diploma i drugih javnih isprava koje izdaje visokoškolska ustanova su takođe uređeni ovim zakonom. Isto tako, zakonom se uređuju uslovi i procedure za njihovo poništavanje ukoliko dođe do kršenja zakonskih odredbi od strane izdavaoca ili imaooca diplome tj.javne isprave.

- **Zakon u dualnom modelu studija u visokom obrazovanju (2019)** uređuje sadržaj i način ostvarivanja dualnog modela u visokom obrazovanju, gde se deo studijskog programa realizuje putem učenja kroz rad kod poslodavca. Njime se regulišu uzajamna prava i obaveze studenata, visokoškolskih ustanova i poslodavaca, ali i materijalno i finansijsko obezbeđenje studenata od strane poslodavaca.
- **Zakon o nacionalnom okviru kvalifikacija Republike Srbije (2018)** utvrđuje 8 nivoa kvalifikacija stečenih u Srbiji i njima pripadajući broj ESPB (ECTS) bodova čijim se uvođenjem obezbeđuje prepoznatljivosti i uporedivost kvalifikacija stečenih u Srbiji sa kvalifikacijama stečenim u drugim državama, a pre svega usklađenost sa **Evropskim okvirom kvalifikacija**.
- **Zakon o prosvetnoj inspekciji (2018)** (i **Zakon i inspekcijском nadzoru**) reguliše postupak obavljanja inspekcijског nadzora nad primenom zakonskog okvira na svim nivoima obrazovanja, uključujući i visoko obrazovanje. Tako se u Zakonu navodi da prosvetna inspekcija nadzire primenu zakona i propisa u vezi sa 1) obavljanjem delatnosti visokog obrazovanja, u skladu sa dozvolom za rad; 2) upisom studenata, statusom studenata i zaštitom prava studenata; 3) postupkom izbora organa upravljanja i poslovođenja, i načinom njihovog rada; 4) postupkom izbora u zvanje i prijema u radni odnos nastavnika i saradnika i radnog angažovanja nastavnika i saradnika; i 5) vođenjem propisanih evidencija i izdavanjem javnih isprava.
- **Zakon o sprečavanju korupcije (2019)**, iako ne uređuje najdirektnije oblast visokog obrazovanja, utvrđuje nadležnosti Agencije za sprečavanje korupcije, pravila o sprečavanju sukoba interesa pri obavljanju javnih funkcija, obavezu prijavljivanja imovine i prihoda javnih funkcionera i druga pitanja značajna za sprečavanje korupcije, te se neke njegove odredbe odnose i na visokoškolske ustanove čiji je osnivač Srbija. S tim u vezi, protiv svakog člana organa visokoškolske ustanove, koji ima status javnog funkcionera (za detalje videti član 2, stav 1, tačka 3 Zakona, kao i **Autentično tumačenje** pojma „javni funkcioner“) može biti pokrenut postupak u slučaju povrede odredbi ovog Zakona. Mere koje Agencija može izreći u ovom postupku su: mera opomene i mera javnog objavljivanja preporuke za razrešenje sa javne funkcije. Javni funkcioneri su u obavezi da Agenciji dostavljaju podatke o svojim primanjima i imovini.

Osim toga, obaveza usvajanja i sprovođenja Planova integriteta, koju predviđa ovaj Zakon, odnosi se i na visokoškolske ustanove čiji je osnivač Srbija. Kako se navodi u **Uputstvu za izradu i sprovođenje plana integriteta** koji je usvojila Agencija, radi se o dokumentu „koji predstavlja rezultat postupka samoprocene integriteta institucije. Cilj Plana integriteta je unapređenje integriteta, transparentnosti i profesionalne etike u odnosu na procenjeno stanje.“ Za slučaj nedonošenja, nesprovođenja ili neizveštavanja Agencije o sprovođenju Plana integriteta, odgovorno lice (u slučaju visokoškolskih ustanova – rektor, dekan, predsednik ili direktor) može biti kažnjeno za prekršaj novčanom kaznom u iznosu propisanom Zakonom.

Zakonom o sprečavanju korupcije uspostavljeni su mehanizmi za sprečavanje i otklanjanje sukoba interesa koji se odnose na javne funkcionere. Na ostale zaposlene u visokoškolskim ustanovama ili angažovane po osnovu ugovora van radnog odnosa primenjuju se odredbe o sprečavanju sukoba interesa **Zakona o zaposlenima u javnim službama (2018)**. Ovim odredbama zabranjuje se

primanje poklona, usluga ili koristi za zaposlenog ili sa njim povezano lice koje mogu uticati na nepristrasno obavljanje posla, zatim dodatni rad koji stvara mogućnost sukoba interesa zaposlenog, kao i osnivanje ili suvlasništvo u privrednom društvu, javnoj službi ili preduzetničkom poslu ako to zaposlenog stavlja u situaciju sukoba interesa. Kršenja ovih odredbi smatraju se težim povredama obaveza iz radnog odnosa i mogu dovesti do otkaza ugovora o radu, odnosno radnom angažmanu, u skladu sa procedurom propisanom ovim Zakonom.

Treba spomenuti i **Zakon o zaštiti uzbunjivača** (2014) na osnovu koga svi zaposleni u organima javne vlasti ili javnim službama (u ovom slučaju visokoškolskim ustanovama) mogu da pokrenu proceduru unutrašnjeg uzbunjivanja i prijave slučajeve kršenja propisa, kršenja ljudskih prava, vršenja javnog ovlašćenja protivno svrsi zbog koje je ono povereno, slučajeve koji mogu da predstavljaju opasnost po život, javno zdravlje, bezbednost ili životnu sredinu. Takođe, svako zainteresovano lice (samim tim i student visokoškolske ustanove) može pokrenuti i postupak spoljašnjeg uzbunjivanja pred ovlašćenim organom i postupak uzbunjivanja javnosti u već pomenutim situacijama u skladu sa uslovima i procedurama propisanim Zakonom. Uzbunjivač ima pravo na zaštitu podataka o ličnosti, kao i da zadrži anonimnost u postupku ukoliko to želi. Svaki uzbunjivač i sa njim povezano lice ima pravo na zaštitu od štetne radnje u slučaju dostavljanja informacija u vezi sa slučajem uzbunjivanja.

Pravilnici

U cilju detaljnijeg utvrđivanja standarda i postupaka početne akreditacije, postupka akreditacije visokoškolskih ustanova i studijskih programa, postupaka samovrednovanja i spoljašnje provere kvaliteta visokoškolskih ustanova, Nacionalni savet za visoko obrazovanje usvojio je niz pravilnika. Njima se bliže uređuju prava i obaveze visokoškolskih ustanova, rokovi i postupci za sprovođenje provere kvaliteta njihovog rada, studijskih programa, izdavanja diploma i drugih javnih isprava od strane nadležnih državnih institucija.

- **Pravilnik o standardima i postupku za akreditaciju visokoškolskih ustanova**
- **Pravilnik o standardima za početnu akreditaciju visokoškolskih ustanova i studijskih programa**
- **Pravilnik o standardima i postupku za akreditaciju studijskih programa**
- **Pravilnik o standardima za samovrednovanje i ocenjivanje kvaliteta visokoškolskih ustanova i studijskih programa**
- **Pravilnik o standardima i postupku za spoljašnju proveru kvaliteta visokoškolskih ustanova**

Ostali propisi

Zakonom o visokom obrazovanju utvrđeno je da Nacionalni savet za visoko obrazovanje Republike Srbije donosi **Osnove za kodeks o akademskom integritetu na visokoškolskim ustanovama**. Kodekse su dužne da usvoje sve visokoškolske ustanove u Srbiji i oni moraju sadržati, kao minimalne, zahteve sadržane u Osnovama za Kodeks o akademskom integritetu Nacionalnog saveta.

Osnovama za kodeks definisani su oblici neakademskog ponašanja: plagiranje, lažno autorstvo, izmišljanje i krivotvorenje rezultata i autoplagiranje - i oni predstavljaju osnov za pokretanje postupka utvrđivanja neakademskog ponašanja i izricanja mera predviđenih ovim Osnovama. Zahtev za pokretanje postupka za utvrđivanje nekog od oblika neakademskog ponašanja može podneti bilo koje zainteresovano lice ili telo Etičkoj komisiji matične institucije, koja, u slučaju utvrđivanja osnovane sumnje, prijavljuje slučaj stručnom organu i organu rukovođenja visokoškolske ustanove. U sledećem koraku se formira Stručna komisija koja, analizom, prikupljanjem dokaza i mišljenja mentora, članova komisije za ocenu/odbranu, recenzenata itd, donosi Stručno mišljenje. Na osnovu Stručnog mišljenja Komisije, nadležni organ visokoškolske ustanove može da izrekne mere za utvrđeno neakademsko ponašanje u vidu plagiranja, lažnog autorstva, izmišljanja i krivotvorenja rezultata i autoplagiranja. Te mere mogu biti: poništavanje diplome o stečenom naučnom zvanju i „oduzimanje nastavničkog, odnosno saradničkog zvanja u slučaju ako se saznaju nove činjenice, odnosno pojave dokazi iz kojih proizlazi da u trenutku izbora u zvanje kandidat nije ispunjavao uslove propisane zakonom“. Pomenuti oblici neakademskog ponašanja, ali i druga protivpravna ponašanja navedena u Osnovama za kodeks (e.g. netačnost preporuka, sukob interesa, zloupotreba službenog položaja) mogu da podležu građanskim, krivičnim, upravnim, disciplinskim i drugim postupcima koji su uređeni zakonima Srbije i opštim aktima visokoškolske ustanove.

Statuti, pravilnici i kodeksi ponašanja i akademskog integriteta koje su usvojila nacionalna tela koja se bave razvojem i unapređenjem kvaliteta visokog obrazovanja, ali koje su u obavezi da usvoje i visokoškolske ustanove, detaljnije uređuju nadležnosti, postupke, mere i sankcije u slučajevima kršenja zakonskih odredbi, neakademskog i koruptivnog ponašanja.

- **Poslovnik o radu NSVO**
- **Poslovnik o radu NSVO u odlučivanju po žalbama u postupku akreditacije i radu žalbene komisije**
- **Statut Nacionalnog tela za akreditaciju i obezbeđenje kvaliteta u visokom obrazovanju**
- **Etički kodeks i pravila ponašanja zaposlenih u NAT-u, članova KAPK i recenzenata**
- **Poslovnik Komisije za akreditaciju i proveru kvaliteta**

- Poslovnik Komisije za odlučivanje po žalbama

- Poslovnik o radu recenzenata i recenzentskih komisija

9.2 STRATEŠKA DOKUMENTA

Strategija razvoja obrazovanja i vaspitanja u Republici Srbiji do 2030. i prateći Akcioni plan su dokumenti kojima se definišu ciljevi i prioritete Srbije u oblasti obrazovanja, uključujući i visokoškolsko obrazovanje, kao i mere koje treba da dovedu do njihovog ostvarivanja. Tako se kao jedan od dva osnovna cilja u Strategiji navodi „unapređenje dostupnosti, kvaliteta, relevantnosti i pravednosti visokog obrazovanja“, a zatim se kao, sa njim povezani, posebni ciljevi dalje definišu prioritete u ovoj oblasti. Nijedan od posebnih ciljeva ne spominje eksplicitno smanjenje korupcije, ali bi sprovođenje mera povezanih sa posebnim ciljem 2.1 - Unapređeni kvalitet ponude, ljudskih resursa i ishoda visokog obrazovanja značajno doprinelo unapređenju situacije i na tom planu. U tom smislu, treba istaći jednu od planiranih mera, povezanih sa posebnim ciljem 2.1, koja podrazumeva „razvoj Okvira za praćenje i vrednovanje kvaliteta visokog obrazovanja (OPV) i primena dobijenih rezultata u formulaciji politike visokog obrazovanja“. OPV bi trebalo da posluži kao osnov za kontinuirano i sistemsko praćenje kvaliteta visokog obrazovanja i to, kako putem sprovođenja politike akreditacije i vrednovanja visokoškolskih ustanova i programa, o kome će više reći biti u nastavku, tako i putem uspostavljanja „indikatora koji se tiču praćenja integriteta i transparentnosti u visokom obrazovanju i poverenja građana u visokoškolske institucije“. Kao inicijalne aktivnosti na putu ostvarenja ovog cilja predviđene su analize međunarodne dobre prakse praćenja i vrednovanja kvaliteta visokog obrazovanja, kreiranje logičke matrice kvaliteta visokog obrazovanja koja sadrži identifikovane oblasti OPV koje su važne za jačanje uloge visokog obrazovanja u razvoju društva i ekonomije, kao i definisanje indikatora kvaliteta za svaku oblast OPV. Rezultati ovih analiza treba da posluže kao polazište za razvoj OPV.

Što se tiče konkretnih anti-korupcijskih mera u sferi obrazovanja, one su u poslednje dve decenije bile planirane kroz Nacionalne Strategije za borbu protiv korupcije (iz 2005. i 2013. godine). Tako se u **Strategiji za period 2013-2018** rizici za korupciju u sektoru obrazovanja u najvećoj meri povezuju sa „nedovoljnom transparentnošću niza procesa koji se odvijaju u okviru prosvetnih institucija, kao i veoma širokim diskrecionim ovlašćenjima u odlučivanju“, dok se kao mere za unapređenje ovakvog stanja navode: a) Izmenjen pravni okvir koji se odnosi na izbor, položaj i ovlašćenja direktora osnovnih i srednjih škola, kao i dekana fakulteta, b) Usvojeni propisi koji regulišu prosvetnu inspekciju, c) Transparentnost postupka upisa, polaganja ispita, ocenjivanja i evaluacije znanja i d) Proces akreditovanja i naknadne kontrole ispunjenosti uslova za rad državnih i privatnih školskih ustanova zasnovan na jasnim i unapred utvrđenim kriterijumima.

Neke od ovih mera uspešno su ili delimično uspešno sprovedene, a njihovi ciljevi ostvareni, dok se sprovođenje neostvarenih i novoplaniranih anti-korupcijskih mera i aktivnosti u sferi (visokog) obrazovanja trenutno prati kroz **Akcionni plan za Poglavlje 23, potpoglavlje Borba protiv korupcije** (AP za PG 23) do usvajanja nove Nacionalne anti-korupcijske strategije. U okviru AP za PG 23, oblast obrazovanja prepoznata je kao „ranjiva oblast“ u kontekstu sprečavanja korupcije te je kao jedna od planiranih mera predviđena priprema i usvajanje Operativnog plana za borbu protiv korupcije u oblasti obrazovanja. Činjenica da „obrazovni sektor, a naročito sektor visokog obrazovanja, ostaje ranjivo područje za korupciju“, prepoznata je i u poslednjem **Izveštaju EK o napretku Republike Srbije** (za 2022).

Uključivanje Srbije u Bolonjski proces i Evropski prostor visokog obrazovanja (European Higher Education Area), kao i usmerenost na ispunjavanje Evropskih standarda i smernica za obezbeđenje kvaliteta visokog obrazovanja (**ESG 2015**), veoma su važni mehanizmi sprečavanja neakademskog i koruptivnog ponašanja u sistemu visokog obrazovanja. Ispunjavanjem ovih standarda, Srbija izgrađuje jasne i dinamične mehanizme kojima se sužava prostor za korupciju, i podiže kvalitet sistema obrazovanja, a u koje spadaju: samoevaluacija rada visokoškolskih ustanova; eksterna evaluacija rada visokoškolskih ustanova od strane nezavisnog tela/agencije; uključivanje studenata u proces odlučivanja i vrednovanja rada visokoškolskih ustanova i nadležnih državnih organa; uključivanje nezavisnih nacionalnih i međunarodnih recenzenata u proces akreditacije i evaluacije visokoškolskih ustanova i programa edukacije; uspostavljanje nezavisnog i kredibilnog žalbenog organa; itd.

U tom cilju, za Srbiju je veoma važno punopravno članstvo u Evropskoj asocijaciji za obezbeđenje kvaliteta u visokom obrazovanju (**European Association for Quality Assurance in Higher Education – ENQA**), u kome Srbija, tj. njeno Nacionalno akreditaciono telo (NAT), trenutno ima status „pridruženog člana“ (affiliate). ENQA promovira evropsku saradnju u domenu obezbeđivanja kvaliteta u visokom obrazovanju i omogućava razmenu informacija, znanja i iskustava među svojim članicama, radi razmene dobrih praksi i podsticanja evropske dimenzije obezbeđivanja kvaliteta.

U poslednjem **Izveštaju o evaluaciji NAT-a** iz 2020, ENQA panel je procenio da, i pored toga što je ostvaren napredak u odnosu na prethodni izveštajni ciklus (2018), Srbija još uvek nije u potpunosti ispunila sve ESG standarde. Zato se u **Strategiji Nacionalnog tela za akreditaciju (NAT) za period 2019-2022**, kao strateški ciljevi ovog organa navode ispunjavanje preostalih ESG standarda koji su preduslov za članstvo u ENQA. Neki od tih standarda, koje navodimo u nastavku, direktno doprinose jačanju integriteta sistema visokog obrazovanja i smanjenju prostora za nedozvoljeno ponašanje. Standardi su praćeni merama iz Strategije NAT koji treba da obezbede njihovo ispunjavanje.

Standard 3.3 - Agencije moraju biti nezavisne i samostalne u svom radu i u potpunosti odgovarati za svoje aktivnosti i njihove ishode, bez uticaja trećih strana.

Cilj 2.1 iz Strategije NAT: „Uraditi analizu osnivanja NAT-a i uporediti ga sa načinom osnivanja i rada drugih evropskih agencija za osiguranje kvaliteta. Napraviti poseban izveštaj o nezavisnosti NAT-a, ali i samog procesa akreditacije i predočiti ga Vladi Republike Srbije i Nacionalnom savetu za visoko obrazovanje.“

Standard 3.6 - Agencije moraju imati procese internog obezbeđenja kvaliteta koji su usko u vezi sa definisanjem, obezbeđenjem i unapređivanjem kvaliteta i integriteta njihovog rada.

Ciljevi 5.1 i 5.2 iz Strategije NAT: „Napraviti radionice za implementaciju Akcinog plana za razvoj unutrašnjeg osiguranja kvaliteta“; „Izrada mehanizma prikupljanja internih i eksternih povratnih informacija nakon pregleda i revizije akreditacije.“

Standard 2.6 - Eksterno obezbjeđenje kvaliteta sprovode komisije eksternih stručnjaka koje uključuju i predstavnike studenata.

Ciljevi 9.1 – 9.3 iz Strategije NAT: „Ojačati ulogu stranih stručnjaka u procesu akreditacije“; „Obuke studenata i predstavnika poslodavaca“; „Organizovanje okruglih stolova o ulozi studenata u akreditaciji i obezbeđenju kvaliteta.“

Standard 2.5 - Svi konačni ishodi ili mišljenja koja proizilaze iz eksternog obezbeđenja kvaliteta, čak i kad nije reč o formalnim odlukama, moraju se zasnivati na jasno definisanim i objavljenim kriterijumima koji se dosledno primenjuju.

Cilj 10.1 iz Strategije NAT: „Donošenje novog sistema odluka u procesu akreditacija, sa posebnim naglaskom na žalbeni postupak i ulogu recenzenata“

9.3 INSTITUCIONALNI OKVIR

Nacionalni institucionalni okvir

MINISTARSTVO PROSVETE

Kada je reč o visokom obrazovanju, osim što planira i prati razvoj politike visokog obrazovanja u Srbiji, Ministarstvo prosvete R. Srbije ima ključnu ulogu kada je reč o raspodeljivanju i kontroli trošenja sredstava iz budžeta Srbije namenjenih visokoškolskim ustanovama, zatim izdavanju dozvola za rad visokoškolskih ustanova, a nakon obavljenog postupka akreditacije i pozitivnog izveštaja nadležnih organa, vođenju centralnog registra javnih isprava, kao i usaglašavanju obrazovnih politika i mera sa evropskim programima i inicijativama.

PROSVETNA INSPEKCIJA

Prosvetna inspekcija ispituje primenu zakona i drugih propisa na svim nivoima obrazovanja, uključujući i visoko obrazovanje. Poslove prosvetne inspekcije obavljaju republički prosvetni inspektori iz Ministarstva prosvete ili prosvetni inspektori iz organa pokrajine, grada ili opštine kojima je povereno vršenje inspekcijskog nadzora. Prosvetna inspekcija vrši kontrolu nad radom visokoškolskih ustanova u skladu sa redovnim Godišnjim planom inspekcijskog nadzora prosvetne inspekcije, ali obavlja i vanredne provere, često po predstavkama fizičkih ili pravnih lica. Prosvetni inspektor u vršenju svojih dužnosti može, između ostalog da: poništi upis studenta koji je obavljen suprotno odredbama zakona; privremeno zabrani obavljanje delatnosti visokoškolskoj ustanovi ako utvrdi da ona nema potrebne dozvole za rad ili uoči neku drugu vrstu nezakonitosti; predloži resornom ministru razrešenje organa poslovođenja visokoškolske ustanove; izrekne opomenu, predloži mere i ostavi primereni rok za otklanjanje uočenih nezakonitosti; nadležnom pravosudnom organu podnese krivičnu prijavu, prijavu za privredni prestup, odnosno zahtev za pokretanje prekršajnog postupka, odnosno izda prekršajni nalog ako kod visokoškolske ustanove otkrije nezakonitost koja je kažnjiva po zakonu; vrši proveru verodostojnosti javne isprave koju izdaje visokoškolska ustanova; itd.

NACIONALNI SAVET ZA VISOKO OBRAZOVANJE

Nacionalni savet je savetnodavno telo čija je primarna uloga da prati razvoj visokog obrazovanja i njegovu usklađenost sa evropskim i međunarodnim standardima, kao i da predlaže Ministarstvu prosvete mere za njegovo unapređenje. Od ostalih nadležnosti Nacionalnog saveta od značaja u kontekstu sprečavanja koruptivnih oblika ponašanja treba spomenuti da: predlaže Vladi normative i standarde rada visokoškolskih ustanova, kao i materijalna sredstva za njihovo ostvarivanje; utvrđuje standarde i postupak za početnu akreditaciju, samovrednovanje, spoljašnju proveru kvaliteta, akreditaciju studijskih programa visokoškolskih ustanova na predlog Nacionalnog akreditationog tela; utvrđuje minimalne uslove za izbor u zvanja nastavnika, na predlog Konferencije univerziteta, odnosno Konferencije akademija i visokih škola; donosi Osnove za kodeks o akadems-

kom integritetu, o čemu je već bilo reči ranije. Nacionalni savet ima 17 članova koje imenuje Vlada R. Srbije, i to: 6 članova iz reda redovnih profesora na predlog Konferencije univerziteta, 2 člana iz reda profesora strukovnih studija, na predlog Konferencije akademija strukovnih studija i visokih škola, 7 članova na predlog Ministarstva prosvete i dva člana na predlog Privredne komore Srbije. U pitanjima koja su od značaja za studente sa pravom odlučivanja učestvuju i dva predstavnika studenata.

NACIONALNO AKREDITACIONO TELO

Nacionalno akreditaciono telo obavlja poslove akreditacije, provere kvaliteta visokoškolskih ustanova i jedinica u njihovom sastavu, vrednovanja studijskih programa i obezbeđivanja kvaliteta u visokom obrazovanju. Njegov stručni organ je Komisija za akreditaciju koja sprovodi sam postupak akreditacije i spoljašnje provere kvaliteta visokoškolskih ustanova. Akreditacijom se utvrđuje da visokoškolska ustanova i studijski programi ispunjavaju propisane standarde i da visokoškolska ustanova ima pravo da izdaje javne isprave. Redovni postupak akreditacije odvija se na svakih sedam godina. U četvrtoj godini akreditacionog ciklusa, Komisija sprovodi postupak spoljašnje provere kvaliteta visokoškolske ustanove. Najveći deo postupaka provere obavlja Recenzentska komisija koju čine: tri nastavnika iz visokoškolskih ustanova sa liste koju je utvrdio Nacionalni savet, jedan student sa liste studenata koju utvrđuju Studentske konferencije i jedan stručnjak iz reda poslodavaca, koga predlažu odgovarajuće organizacije. Članovi Recenzentske komisije ne smeju biti u sukobu interesa i o tome potpisuju izjavu pre otpočinjanja postupka. Na osnovu izveštaja Komisije za akreditaciju, Nacionalno akreditaciono telo može da donese rešenje o odbijanju zahteva za akreditaciju, odnosno o oduzimanju akreditacije studijskog programa, odnosno akreditacije visokoškolske ustanove. Na ova rešenja, nezadovoljne visokoškolske ustanove mogu uložiti žalbu Komisiji za žalbe Nacionalnog akreditacionog tela. Rešenje Komisije za žalbe je konačno u upravnom postupku.

SAVET ZA NACIONALNI OKVIR KVALIFIKACIJA REPUBLIKE SRBIJE (SAVET ZA NOKS)

Savet za NOKS ima 25 članova koje imenuje Vlada na predlog nadležnih ministarstava, pokrajinskih sekretarijata, Nacionalne službe za zapošljavanje, Privredne komore, Konferencije univerziteta i Konferencije akademija strukovnih škola, zajednice gimnazija i stručnih škola, sindikata, udruženja poslodavaca i organizacija civilnog društva. Ovo telo je nadležno za predlaganje standarda kvalifikacija za sve nivoe NOKS i treba da doprinese usaglašavanju politika obrazovanja sa potrebama tržišta rada.

AGENCIJA ZA BORBUTIV KORUPCIJE

Agenciju za borbu protiv korupcije treba spomenuti u kontekstu prevencije i suzbijanja korupcije u vršenju javnih funkcija, pa je, kako smo to već pomenuli u prvom delu teksta, ona nadležna i za kontrolu rada, imovine i prihoda javnih funkcionera koji učestvuju u donošenju odluka u organima visokoškolskih ustanova, ali i za postupak praćenja usvajanja i sprovođenja planova integriteta od strane visokoškolskih ustanova čija je ovo obaveza u skladu sa zakonom.

Organi visokoškolske ustanove

SAVET

Savet je organ upravljanja visokoškolske ustanove. Broj članova Saveta visokoškolske ustanove čiji je osnivač R. Srbija je najmanje 17 i u njegov sastav ulaze predstavnici ustanove, studenata i osnivača. Mandat članova Saveta traje četiri godine. Između ostalog, Savet: donosi statut, na predlog stručnog organa; bira i razrešava organ poslovođenja; odlučuje po žalbi protiv prvostepenih odluka organa poslovođenja; donosi finansijski plan, na predlog stručnog organa; daje saglasnost na odluke o upravljanju imovinom visokoškolske ustanove; daje saglasnost na raspodelu finansijskih sredstava; donosi odluku o visini školarine, na predlog stručnog organa; donosi opšti akt o disciplinskoj odgovornosti studenata; itd.

ORGAN POSLOVOĐENJA

Organ poslovođenja univerziteta je rektor, fakulteta - dekan, akademije strukovnih studija - predsednik, visoke škole i visoke škole strukovnih studija - direktor. Organ poslovođenja se bira na tri godine, sa mogućnošću jednog reizbora, iz reda nastavnika koji su u radnom odnosu sa punim radnim vremenom, na neodređeno vreme. Organ poslovođenja ne može biti lice koje je pravnosnažnom presudom osuđeno za krivično delo protiv polne slobode, falsifikovanja isprave koju izdaje visokoškolska ustanova ili primanja mita, odnosno koje je pravnosnažnom presudom osuđeno na kaznu zatvora za drugo krivično delo, kao ni lice koje je teže prekršilo kodeks profesionalne etike, odnosno lice koje je razrešeno dužnosti organa poslovođenja, kao i lice za koje je Agencija za borbu protiv korupcije dala preporuku za razrešenje.

STRUČNI ORGAN

Stručni organ visokoškolske ustanove odlučuje o pitanjima od interesa za ostvarivanje nastavnog, naučnog, umetničkog i istraživačkog rada. Kada su ta pitanja u vezi sa interesima studenata, u radu stručnih organa i njihovih tela učestvuju predstavnici studenata. Stručni organ univerziteta je Senat, fakulteta, odnosno umetničke akademije - Nastavno-naučno, odnosno Nastavno-umetničko veće, stručni organ visoke škole je Nastavno veće, visoke škole strukovnih studija je Nastavno-stručno veće, a instituta u sastavu univerziteta je Naučno veće. Stručni organ samostalne visokoškolske ustanove donosi Kodeks profesionalne etike, kojim se utvrđuju etička načela objavljivanja naučnih, odnosno umetničkih rezultata, odnosa prema intelektualnoj svojini, odnosa između nastavnika i saradnika, zatim između nastavnika i studenata, zatim drugih zaposlenih i studenata, itd.

STUDENTSKI PARLAMENT

Studentski parlament je organ visokoškolske ustanove koji treba da zastupa i štiti interese studenata. Studentski parlament, između ostalog, donosi opšte akte kojima uređuje svoj rad, način i postupak izbora svojih članova; bira i razrešava predstavnike studenata u organima ustanove,

studentskim konferencijama, kao i u drugim telima u kojima su zastupljeni predstavnici studenata; bira i razrešava predsednika i potpredsednike studentskog parlamenta; učestvuje u procesu samovrednovanja visokoškolske ustanove; obavlja aktivnosti koje se odnose na ocenjivanje kvaliteta nastave, reformu studijskih programa, analizu i ocenu efikasnosti studija, utvrđivanje broja ESPB bodova, itd; pokreće inicijativu za donošenje ili promenu propisa visokoškolske ustanove od interesa za studente; donosi finansijski plan i podnosi finansijski izveštaj Studentskog parlamenta. Svi studenti visokoškolske ustanove koje kandiduje studentska organizacija ili grupa studenata koja ima pismenu podršku najmanje 10% ukupnog broja studenata visokoškolske ustanove, imaju pravo da budu birani za člana Studentskog parlamenta

ETIČKA KOMISIJA

Etička komisija je telo koje visokoškolska ustanova obrazuje od članova nastavnog i nenastavnog kadra, u skladu sa Osnovama za Kodeks o akademskom integritetu Nacionalnog saveta, kako bi se staralo o ostvarivanju i unapređenju etičkih standarda u okviru visokoškolske ustanove. Procedura provere i utvrđivanja neakademske oblike ponašanja (plagiranje, lažno autorstvo, izmišljanje i krivotvorenje rezultata i autoplagiranje) već je opisana u prvom delu teksta.

KOMISIJA ZA OBEZBEĐENJE KVALITETA

Visokoškolska ustanova formira komisiju (odbor) za obezbeđenje kvaliteta iz reda nastavnika, saradnika, nenastavnog osoblja i studenata. Komisija je zadužena za sprovođenje postupaka i mera iz Strategije obezbeđenja kvaliteta visokoškolske ustanove.

9.4 AKTI KOJE USVAJAJU VISOKOŠKOLSKE USTANOVE

Visokoškolske ustanove donose niz pravnih akata i dokumenata kojima se bliže uređuje organizacija i delatnost visokoškolske ustanove, status visokoškolskih jedinica u njenom sastavu, način odlučivanja njenih organa, način izvođenja nastave, prava i obaveze nastavnog, nenastavnog kadra i studenata, pravila akademskog ponašanja, procedure za prijave nezakonitosti i nepravilnosti itd. U tekstu koji sledi biće spomenuti oni akti koji na direktan ili posredan način utiču na unapređenje etičkih standarda i sprečavanje koruptivnog ponašanja na visokoškolskim ustanovama.

Statut je osnovni akt koji donosi visokoškolska ustanova i koji na opšti način uređuje sva pitanja u vezi sa obavljanjem delatnosti visokoškolske ustanove, kao i statusom zaposlenih lica i studenata. Tako se Statutom najpre uređuje organizaciona struktura visokoškolske ustanove, kao i nadležnosti i način izbora članova njenih stručnih organa, organa upravljanja i poslovođenja. Statutom se bliže uređuje pitanja u vezi sa načinom izbora i uključivanja studenata u rad tela visokoškolske ustanove. Statut uređuje jasna pravila ocenjivanja studentskog rada i pokazanih rezultata na svim nivoima studija, ali i jasna pravila zapošljavanja, izbora u zvanja i napredovanja nastavnika. Statutom se navode i nedozvoljena ponašanja (npr. kršenja pravila Kodeksa profesionalne etike ili prihvatanje drugih radnih angažmana koji zaposlenog dovode u situaciju sukoba interesa) kojima

se krše radne obaveze i mogu, u krajnjoj liniji, dovesti i do prestanka radnog odnosa. Statutom se reguliše i način raspolaganja, kontrole nad raspolaganjem i izveštavanjem o trošenju sredstava kojima raspolaže visokoškolska ustanova. (Primer [Statuta Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Nišu](#))

Visokoškolske ustanove donose poslovničke o radu tela u svom sastavu (npr. Poslovnik o radu Saveta, Poslovnik o radu Nastavno-naučnog veća, Poslovnik o radu Studentskog parlamenta, Poslovnik Etičke komisije itd). Ovim poslovnicima bliže se uređuje način rada i odlučivanja unutar ovih tela. Poslovnik Etičke komisije preciznije utvrđuje procedure za izbor članove i donošenja odluka u ovom telu. (Primer [Poslovnika o radu Nastavno-stručnog veća Akademije tehničkih strukovnih studija u Beogradu](#))

Kodeks akademskog integriteta visokoškolske ustanove usvajaju u skladu sa Osnovama za kodeks Nacionalnog saveta za visoko obrazovanje, o čemu je već bilo reči ranije. Njime se pre svega utvrđuju procedure koje se vode pred ovim telom u slučajevima neakademskog ponašanja tj. plagiranja, lažnog autorstva, izmišljanja i krivotvorenja rezultata i autoplagiranje. Pored toga, Kodeksom se utvrđuju i druga neetička i nezakonita ponašanja (diskriminacija, sukob interesa i drugi oblici koruptivnog ponašanja) koja podležu građanskim, krivičnim, upravnim, disciplinskim i drugim postupcima koji su uređeni zakonima R. Srbije i drugim opštim aktima visokoškolske ustanove. (Primer [Kodeksa akademskog integriteta Farmaceutskog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu](#))

Plan integriteta je dokument koji visokoškolska ustanova izrađuje u skladu sa Smernicama Agencije za borbu protiv korupcije kojim se utvrđuje stepen izloženosti ustanove rizicima za nastanak i razvoj korupcije i drugih nepravilnosti u radu. Izrada Plana integriteta se dešava u redovnim ciklusima koji koordiniše Agencija za borbu protiv korupcije i svaki ciklus podrazumeva tri faze. U prvoj fazi pripreme formira se radna grupa za izradu plana integriteta i imenuje se lice za nadzor. U drugoj fazi procenjuje se postojeće stanje, izloženosti i otpornosti radnih procesa i odnosa unutar visokoškolske ustanove na rizike za nastanak i razvoj etički i profesionalno neprihvatljivih postupaka, koruptivnih postupaka i nepravilnosti. U ovoj fazi identifikuju se na primer: komplikovane ili nepotrebne procedure, zatim prostor za diskreciona ovlašćenja rukovodilaca i njihove posledice, oblasti u kojima je zaposlenima potrebno dodatno podizanje svesti o rizicima korupcije, procedure ili interni akti koje je potrebno usvojiti da se stanje unapredi. Veoma je važno da se u ovoj fazi uključi što veći broj zaposlenih u popunjavanje anonimnih upitnika, zahvaljujući čemu je institucija u stanju da objektivnije i sveobuhvatnije sagleda situaciju u naročito rizičnim oblastima, kao što su: javne nabavke, zapošljavanje i napredovanje zaposlenih, raspolaganje i upravljanje javnim resursima, izdavanje javnih isprava, upis studenata i polaganje ispita, izbor u nastavna zvanja nastavnika i saradnika itd. Na osnovu rezultata analize, ulazi se u treću fazu koja podrazumeva predlaganje mera i aktivnosti za poboljšanje integriteta ustanove. (Primer [Plana integriteta Fakulteta muzičke umetnosti Univerziteta u Beogradu](#))

U skladu sa Zakonom o zaštiti uzbunjivača svaki organ javne vlasti ili javna služba (u ovom slučaju visokoškolska ustanova) koja ima više od 10 zaposlenih treba da opštim aktom uredi postupak unutrašnjeg uzbunjivanja i da odredi lice ovlašćeno za prijem informacije i vođenje postupka u vezi sa uzbunjivanjem. Ovaj dokument mora biti istaknut na vidnom mestu i, po mogućnosti, na veb prezentaciji visokoškolske ustanove i mora biti dostupan svakom radno angažovanom licu. (Primer [Pravilnika o postupku unutrašnjeg uzbunjivanja Fakulteta za fizičku hemiju Univerziteta u Beogradu](#))

Akti iz oblasti obezbeđenja kvaliteta

Strategija obezbeđenja kvaliteta je strateški dokument visokoškolske ustanove kojim se definišu ciljevi i prioriteti svih aspekata delovanja visokoškolske ustanove usmereni ka unapređenju sistema kvaliteta. Strategija sadrži: opredeljenje ustanove da neprekidno radi na unapređenju kvaliteta svojih programa; mere za obezbeđenje kvaliteta; subjekte obezbeđenja kvaliteta (stručna tela, studente, nenastavno osoblje) i njihova prava i obaveze u postupku; oblasti obezbeđenja kvaliteta (studijski programi, nastava, istraživanje, vrednosvanje studenata, udžbenici, resursi, proces upravljanja); opredeljenje za izgradnju kulture kvaliteta; povezanost obrazovne, naučnoistraživačke, umetničke i stručne delatnosti. (Primer [Strategije ozbezbeđenja kvaliteta Univerziteta u Beogradu](#))

Radi ispunjavanja ciljeva Strategije obezbeđenja kvaliteta, visokoškolska ustanova donosi i Pravilnik o standardima i postupcima za obezbeđenje kvaliteta. Njime se utvrđuju standardi i postupci obezbeđivanja kvaliteta u sledećim oblastima:

- studijski programi (npr. svaki studijski program mora da ima naziv i ciljeve, uslove za upis na studijski program, listu obaveznih i izbornih predmeta, bodovnu vrednost svakog predmeta u ESBP poenima, uslove za izbor predmeta; definišu se kvalitativni i kvantitativni pokazatelji kvaliteta programa, kao npr. uključivanje u radni proces i primena stečenih znanja ili prosečno trajanje studija i prosečna ocena; definišu se postupci za obezbeđenje kvaliteta programa, kao npr. redovno praćenje i provera ukupnog radnog opterećenja studenata ili prikupljanje povratnih informacija o kvalitetu programa od studenata)
- nastavni proces (npr. definišu se obavezni elementi Plana rada, kao npr. ishodi obrazovanja, sadržaj predmeta, oblici provere znanja, način ocenjivanja, neophodna literatura; definišu se sadržaji i metode predavanja i vežbi; utvrđuju se postupci kontrole kvaliteta nastavnog procesa kroz analizu ocena i anketiranje studenata)
- nastavnici i saradnici (npr. zahteva se i organizuje stalno usavršavanje nastavnog kadra za primenu savremenih i interaktivnih metoda nastave; vodi se računa o optimalnom radnom opterećenju nastavnika i saradnika; prilikom izbora u nastavničko zvanje naročito se vrednuju naučnoistraživačkog rada kandidata, rezultati pedagoškog rada kandidata, angažovanje kandidata u razvoju nastave i drugih delatnosti visokoškolske ustanove; kao pokazatelji ostvarenja standarda uzimaju se plan održavanja i unapređivanja nastavničkih i pedagoških kompetencija, zatim broj nastavnika i saradnika u stalnom radnom odnosu, zatim međunarodne nagrade i stipendije i sl.)

- studenti (npr. u Plan rada predmeta obavezno se unose oblici rada studenata koji se boduju i ocenjuju, kao i kriterijumi bodovanja; utvrđuje se redovna kontrola metoda, sadržaja i kvaliteta ocenjivanja kroz anketiranje studenata; Komisija za studentska pitanja vrši analizu rezultata anketiranja i sastavlja izveštaj o tome; utvrđuju se standardi kvaliteta seminarskih i završnih radova)
- nastavna literatura (npr. obezbeđuje se da svi predmeti budu pokriveni odgovarajućom nastavnom literaturom; obezbeđuje se dostupnost predavanja na sajtu ustanove)
- naučnoistraživački i stručni rad (npr. utvrđuju se oblici naučnoistraživačkog i stručnog rada kroz projekte i samostalna istraživanja i stvaralaštvo; podstiče se usavršavanje kadrova u zemlji i inostranstvu; pospešuju se aktivnosti na razmeni studenata i uključivanje studenata u naučnoistraživačke projekte; uključuju se eminentni stručnjaci iz zemlje i inostranstva kao gostujući predavači u izvođenju delova nastave)
- saradnja (npr. pospešuje se saradnja sa drugim visokoškolskim ustanovama u zemlji i inostranstvu i organizuju se zajednički studijski programi; pospešuje se razmena studenata i boravak i rad nastavnog kadra na drugim visokoškolskim ustanovama u inostranstvu)
- nenastavna podrška (npr. usvajanje plana održavanja i usavršavanja nenastavnog kadra; praćenje i kontrola rada zaposlenih u službama visokoškolske ustanove; definisanje i preduzimanje korektivnih mera kada službe ustanove ne obavljaju poslove u skladu sa standardima kvaliteta)
- resursi (npr. obavezno usklađivanje prostornih kapaciteta i opreme sa potrebama nastavnog procesa i brojem studenata; anketiranje studenata i zaposlenih o kvalitetu prostorija i opreme; nabavka savremenih tehnoloških sredstava za izvođenje i praćenje nastave)
- finansiranje (npr. garantuje se dosledno poštovanje pravila i propisa o pripremi i usvajanju Finansijskog plana; uspostavljaju se mehanizmi kontrole raspoređivanja i korišćenja finansijskih sredstava i sprečava se njegovo neracionalno i nenamensko trošenje u kom slučaju se preduzimaju mere u skladu sa zakonom i Statutom visokoškolske ustanove; utvrđuje se procedura eksterne revizije poslovanja ustanove)
- upravljanje (npr. utvrđuju se postupci redovnog ocenjivanja kvaliteta rada organa poslovođenja; prati se i kontroliše rad službi visokoškolske ustanove; predviđaju se podsticajne i korektivne mere prema zaposlenima)

(Primer [Pravilnika o standardima i postupcima za obezbeđenje kvaliteta Fakulteta umetnosti Univerziteta u Nišu](#))

10. ISTRAŽIVANJE PERCEPCIJE KORUPCIJE U VISOKOM OBRAZOVANJU MEĐU STUDENTIMA

10.1 METODOLOŠKE NAPOMENE

Istraživanje realizovali	Centar za slobodne izbore i demokratiju (CeSID) u saradnji sa SMART Balkans uz podršku Norveške ambasade.
Terenski rad	Od 26.04. do 10.05.2023. godine
Tip i veličina uzorka	Slučajni, reprezentativni uzorak od 300 studenata univerziteta u Srbiji
Okvir uzorka	Studenti sa univerziteta u Kragujevcu, Novom Sadu i Beogradu
Istraživačka tehnika	Upitnik, licem u lice sa studentima fakulteta iz uzorka
Istraživački instrument	Upitnik koji se sastojao od 48 varijabli

Istraživanje javnog mnjenja sproveo je Centar za slobodne izbore i demokratiju (CeSID) u saradnji sa SMART Balkans uz podršku Norveške ambasade u periodu između 26.04. i 10.05. 2023. godine sa studentima na tri različita univerziteta u Srbiji. Istraživanje je sprovedeno na reprezentativnom uzorku od 300 studenata.

Kao istraživački instrument je korišćen upitnik, formiran u saradnji sa klijentom, koji se sastojao od 48 varijabli.

Intervjuisanje studenata je sprovedeno u tehnikom „licem u lice“, direktnim kontaktom sa ispitanikom.

10.2 OPIS UZORKA

Pol ispitanika: ženski - 59%, muški - 41%;

Univerzitet: Univerzitet u Beogradu - 50%; Univerzitet u Novom Sadu - 34%; Univerzitet u Kragujevcu - 16%;

Fakultet: Ekonomski fakultet u Beogradu - 13%, Biološki fakultet u Beogradu - 7%, Fakultet političkih nauka u Beogradu - 10%, Poljoprivredni fakultet u Beogradu - 10%, Medicinski fakultet u Beogradu - 11%, Filozofski fakultet u Novom Sadu - 11%, Umetnička akademija u Novom Sadu - 11%, Prirodno matematički fakultet u Novom Sadu - 11%, Pravni fakultet u Kragujevcu - 13%, Fakultet inženjerskih nauka u Kragujevcu - 4%;

Godina studija: prva godina - 18%, druga godina - 35%, treća godina - 22%, četvrta godina - 16%, apsolvant - 9%.

10.3 SAŽETAK

Najveći procenat studenata u Srbiji deli mišljenje da je korupcija u društvu mnogo i veoma mnogo rasprostranjena (zbirno 66%), dok zbirno 35% studenata navodi da je korupcija mnogo i veoma mnogo rasprostranjena na njihovom univerzitetu. S druge strane, najmanji procenat ispitanika navodi da na fakultetu koji pohađaju ima korupcije, zbirno 24% njih navodi da korupcije na fakultetu ima mnogo i veoma mnogo. Skalarno gledano, prosečna ocena koju studenti daju za rasprostranjenost korupcije u društvu iznosi 3.95, na njihovom univerzitetu 3.26 i na fakultetu koji pohađaju 2.81.

Kada je reč o tome koliki je uticaj korupcije na obrazovni sistem, primećujemo da više od polovine (53%) studenata navodi da je uticaj korupcije veliki, da ima mnogo korupcije, ali da je obrazovanje i dalje uglavnom pošteno. Da je uticaj korupcije na obrazovni sistem razarajući navodi 28% studenata, dok da je uticaj mali navodi 16% anketiranih studenata. Najveći procenat studenata koji smatraju da postoji uticaj korupcije na obrazovni sistem navode da korupcija uopšte nije uticala na njihovo obrazovanje (48%), dok da je korupcija malo uticala na njihovo dosadašnje obrazovanje navodi 26% studenata.

Skoro trećina studenata (32%) smatra da će korupcija u budućnosti biti više rasprostranjena na njihovom fakultetu, dok isti procenat navodi da će korupcija ostati na istom nivou kao i do sad.

Najrasprostranjenije neželjeno ponašanje studenata na fakultetima koje je obuhvatio uzorak jeste to što studenti varaju na ispitima (27%), zatim 15% studenata navodi da je neželjeno ponašanje koje je najrasprostranjenije na njihovom fakultete davanje novca profesorima za bolju ocenu/rezultat. Nešto manji procenat studenata (12%) navodi da studenti plaćaju drugima da im pišu seminarske radove i teze.

Najveći procenat anketiranih studenata navodi da se nikad nije našlo u sledećim situacijama: da ponudi mito profesoru za bolju ocenu/rezultat (91%), da ponudi mito zaposlenom na fakultetu za uslugu (93%), da profesor traži mito za bolju ocenu/rezultat (91%) i da vam zaposleni na fakultetu traži mito za uslugu (91%). S druge strane, mito profesoru za bolju ocenu/rezultat ponudilo je jedno ili više puta zbirno 5% studenata, dok je mito zaposlenom na fakultetu za uslugu jednom ili više puta ponudilo zbirno 3% studenata. Da su im profesori tražili mito za bolju ocenu/rezultat i da su im zaposleni na fakultetu tražili mito za neku uslugu jednom ili više puta navelo je zbirno po 3% studenata.

Bilo da su davali mito profesoru ili zaposlenom na fakultetu, skup poklon je nešto što je najčešće navođeno kao sredstvo podmićivanja. Kada su se našli u situaciji da im profesor traži mito za bolju ocenu, najveći broj ispitanika rekao je da su im tražili neku uslugu, dok kada su im zaposleni na fakultetu tražili mito za neku vrstu usluge (brže ili jeftinije izdavanje transkripta ocena i dr. dokumenta i sl.), najveći broj ispitanika navodi da su im traženi novac i intimna veza. Čak 92% studenata navodi da nije do sada prijavio slučaj korupcije upravi fakulteta, zvanično ili nezvanično, a svega 2% navodi da je to uradio. Najveći procenat ispitanika koji je prijavio korupciju upravi fakulteta rekao je da se zbog toga suočio sa negativnim posledicama – 80%. Od pet prijavljenih slučajeva korupcije, četiri studenta su pretpela određene posledice zbog tog čina. Nalazi su pokazali da čak 57% studenata ne zna da li na njihovom fakultetu postoji posebna kancelarija za prijavu korupcije. Da nije čulo ili bilo svedok da je rukovodstvo fakulteta ignorisalo ili pogrešno postupalo sa prijavom o korupciji reklo je 56% ispitanika, dok je svaki deveti student rekao da je bio svedok tome. Kada su prijavljivali slučaj korupcije studentskoj organizaciji se obratilo svega 3% anketiranih. Najveći procenat ispitanika navodi da uopšte nije upoznat sa procedurom prijave korupcije na fakultetu – 61%, a 44% navodi i da uopšte nije zadovoljno dostupnošću informacija u vezi sa prijavom korupcije na fakultetu. Gotovo svaki četvrti student naveo je da upravi fakulteta uopšte nije stalo do borbe protiv korupcije.

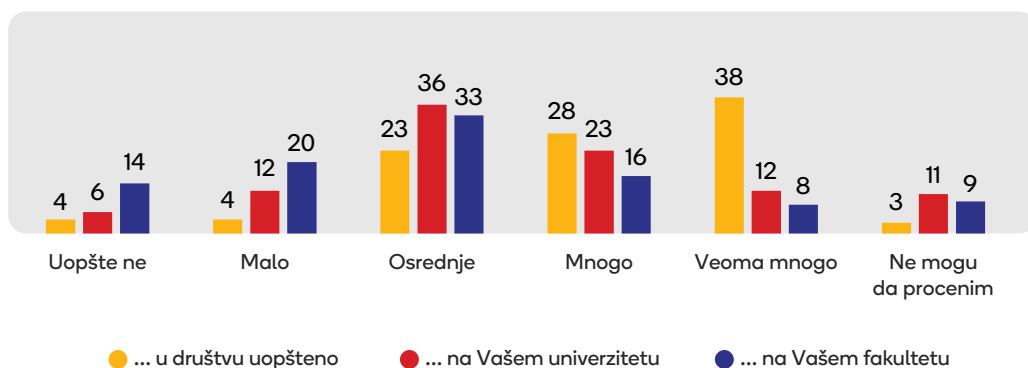
Studenti kao najpogodniji način prijave korupcije navode online formular – 36%, a trećina njih navodi da je to razgovor sa predstavnikom uprave fakulteta. Upitani šta misle, u kojoj meri su studenti i profesori spremni da prijave korupciju na fakultetu, gotovo trećina ispitanika (32%) navodi i da i jeste i nije spremna za tako nešto. Da jesu, ali u maloj meri, misli 29% ispitanika, a skoro svaki peti student (21%) navodi da nimalo nisu spremni, dok je zbirno 10% anketiranih iskazalo spremnost za tako nešto. Najveći procenat studenata navodi da je razlog zbog koga ne bi prijavili korupciju kojoj su svedočili, to što ih brinu posledice – 80%. Drugi razlog je to što nemaju uverenje da bi taj akt bilo šta promenio – 49%. Treći, najčešće navođen odgovor ide u prilog prijavi korupcije – 29% studenata kaže da bi uvek prijavilo korupciju.

Skoro svaki četvrti student navodi da ne zna šta je glavni razlog neprijavlivanja korupcije na njihovom fakultetu – 24%. Od konkretno navođenih razloga izdvaja se odgovor svakog petog ispitanika (20%), da nema interesa da se korupcija iskoreni. Dve trećine ispitanika (66%) navodi da nikada nije čulo za studentske organizacije koje se zalažu za prevenciju korupcije u njihovoj obrazovnoj ustanovi. Većina studenata nije tokom prošle godine primetila inicijative na njihovom fakultetu koje se bave korupcijom – 71%.

10.4 NALAZI IZ ISTRAŽIVANJA JAVNOG MNJENJA

Prvo pitanje koje smo pitali studente univerziteta u Srbiji jeste da nam kažu koliko je korupcija rasprostranjena u društvu, na univerzitetu i fakultetu koji pohađaju. Prema mišljenju najvećeg broja studenata najviše korupcije zastupljeno je u društvu, zbirno 66% studenata je stava da je korupcija u društvu zastupljena mnogo i veoma mnogo. Da je korupcija veoma mnogo i mnogo zastupljena na univerzitetu koji pohađaju navodi zbirno 35% studenata, dok da je ona veoma mnogo i mnogo zastupljena na fakultetu navodi zbirno 24% studenata. S druge strane, da je korupcija na fakultetu koji ispitanici pohađaju malo zastupljena smatra petina studenata, dok 14% njih navodi da korupcija uopšte nije zastupljena na njihovom fakultetu. Skalarno gledano (od 1 do 5), prosečna ocena koju studenti daju za rasprostranjenost korupcije u društvu iznosi 3.95, na njihovom univerzitetu 3.26 i na fakultetu koji pohađaju 2.81.

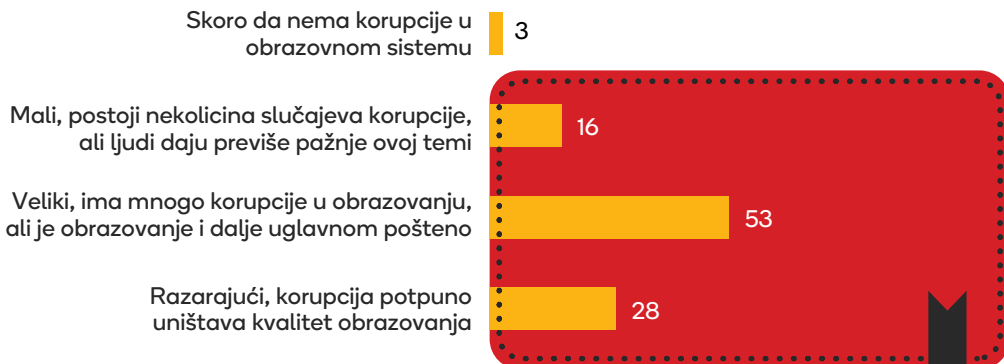
Grafikon 1 – Po vašem mišljenju u kojoj meri smatrate da je korupcija rasprostranjena...?, u %

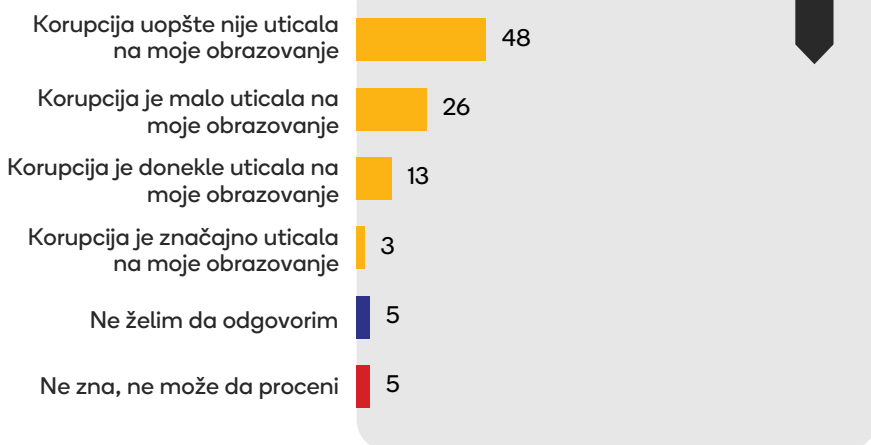
Najveći procenat studenata (53%) deli mišljenje da je uticaj korupcije na obrazovni sistem u Srbiji veliki i da ima mnogo korupcije u obrazovanju, ali da je obrazovanje i dalje uglavnom pošteno. S druge strane, nešto više od četvrtine studenata (28%) navodi da je uticaj korupcije na obrazovanje razarajući i da korupcija potpuno uništava kvalitet obrazovanja, dok 16% studenata smatra da je uticaj korupcije mali, da postoji nekolicina slučajeva korupcije, ali ljudi daju previše pažnje ovoj temi.

Grafikon 2 - Koliki je uticaj korupcije na obrazovni sistem naše zemlje?, u %

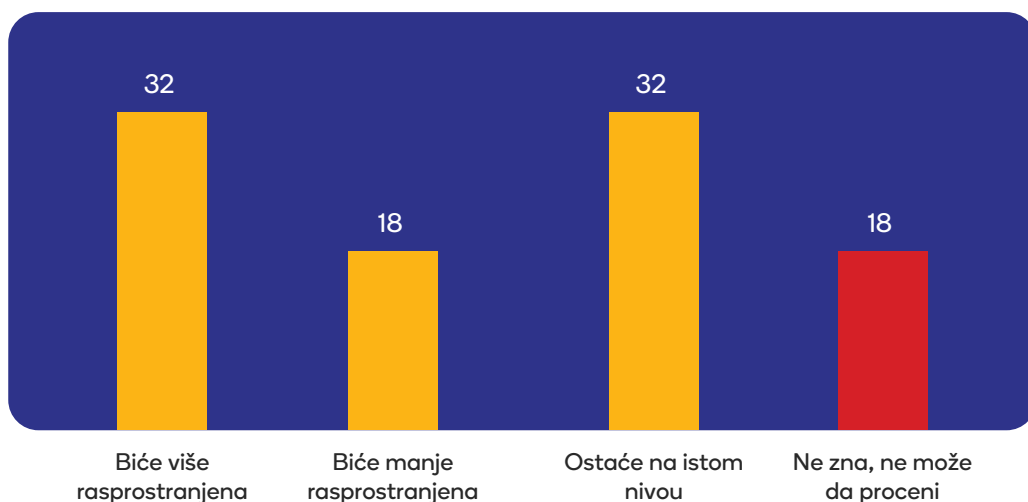
Grafikon 3 - Kako biste ocenili uticaj korupcije na svoje dosadašnje obrazovanje?, u %

Studente koji su na pitanje „Koliki je uticaj korupcije na obrazovni sistem naše zemlje?“ odgovorili sa mali, veliki ili razarajući smo zamolili da ocene uticaj korupcije na svoje dosadašnje obrazovanje, primećujemo da najveći procenat studenata (48%) navodi da korupcija uopšte nije uticala na njihovo obrazovanje (grafikon 3). S druge strane, da je korupcija malo uticala na njihovo obrazovanje navelo je 26% studenata, dok da je korupcija donekle uticala na njihovo obrazovanje navodi 13% studenata. Svega 3% studenata navelo je da je korupcija značajno uticala na njihovo obrazovanje. Da je korupcija donekle uticala na obrazovanje ispitanika iznad proseka navode studentkinje.

Kada je reč o tome da li studenti u Srbiji očekuju da će korupcija biti više ili manje rasprostranjena na fakultetu koji pohađaju u budućnosti, primećujemo da po 32% ispitanih studenata navodi da će biti više rasprostranjena, ali i da će ostati na istom nivou. S druge strane, da će korupcija biti manje rasprostranjena na njihovom fakultetu navodi 18% studenata. Da će korupcija biti više rasprostranjena u budućnosti iznad proseka navode studenti iz Beograda, žene, apsolvanti i oni koji pohađaju drugu godinu studija. S druge strane, da će biti manje rasprostranjena iznad proseka navode studenti koji pohađaju prvu i treću godinu studija.

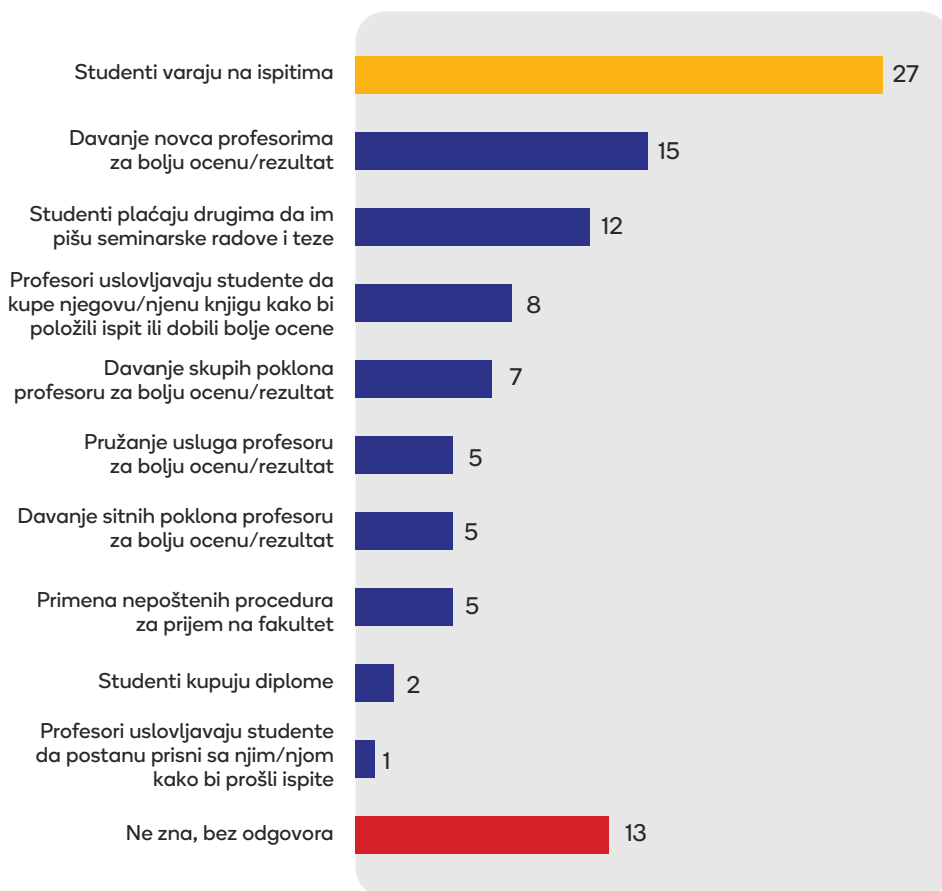
Grafikon 4 – Da li očekujete da će korupcija biti više ili manje rasprostranjena na Vašem fakultetu u budućnosti?, u %

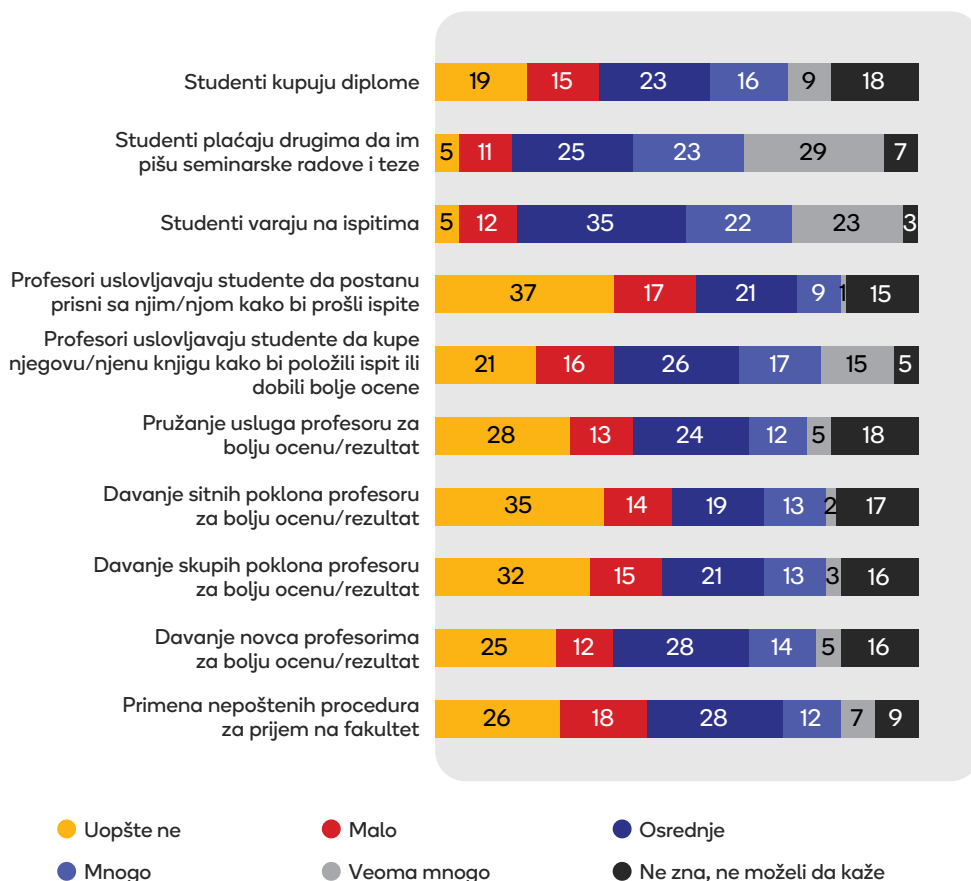
Prema mišljenju najvećeg broja studenata (27%) najrasprostranjeniji tip neželjenog ponašanja na fakultetu koji pohađaju jeste to što studenti varaju na ispitima. Nakon pomenutog neželjenog ponašanja, 15% studenata navodi da je na njihovom fakultetu najzastupljenije davanje novca profesorima za bolju ocenu/rezultat, dok 12% studenata navodi da studenti plaćaju drugima da im pišu seminarske radove i teze. S druge strane, da profesori uslovljavaju studente da kupe njegovu/njenu knjigu navodi 8% ispitanika, dok 7% navodi da je najrasprostranjeniji tip neželjenog ponašanja na njihovom fakultetu to što studenti daju skupe poklone profesorima za bolju ocenu/rezultat. Pružanje usluga profesorima za bolju ocenu/rezultat, davanje sitnih poklona za bolju ocenu/rezultat i primenu nepoštenih procedura za prijem na fakultet kao najučestaliji tip neželjenog ponašanja navodi po 5% studenata. Opširnije nalaze koji se tiču rasprostranjenosti neželjenih tipova ponašanja na fakultetima predstavljeni su na grafikonu 6.

Da je najrasprostranjeniji tip neželjenog ponašanja na fakultetu koji pohađaju to što studenti varaju na ispitima iznad proseka naveli su studenti koji pohađaju četvrtu godinu studija. S druge strane, davanje novca profesorima iznad proseka navode oni koji su na drugoj godini studija, dok da studenti plaćaju drugima da im pišu radove iznad proseka navode studenti iz Beograda, absolventi i studenti iz Kragujevca.

Grafikon 5 – Šta mislite da je najrasprostranjeniji tip neželjenog ponašanja na Vašem fakultetu?, u %

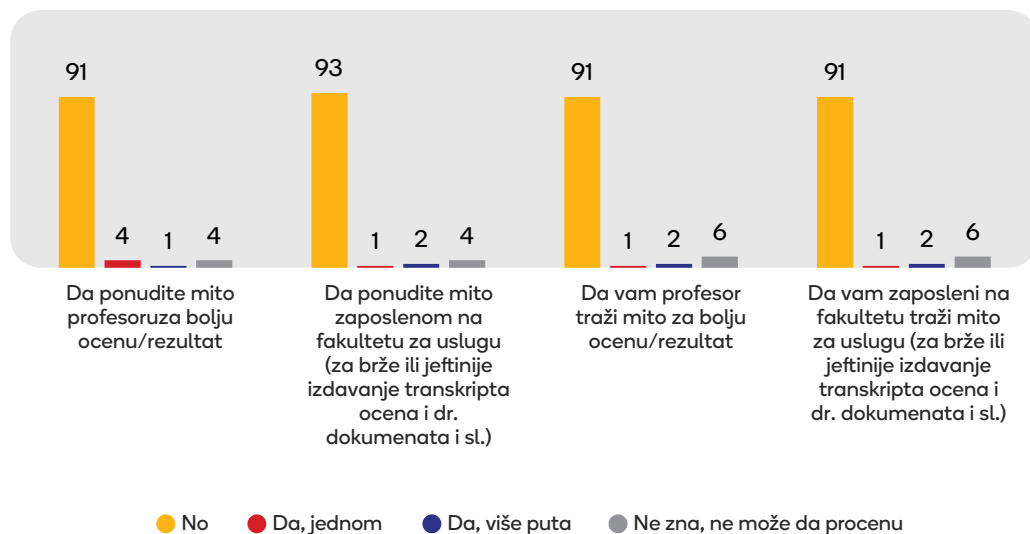
Grafikon 6 – Koliko su rasprostranjeni sledeći tipovi ponašanja na Vašem fakultetu?, u %

Studente smo zamolili da nam kažu da li su od početka obrazovanja na fakultetu bili u situaciji da ponude mito profesoru za bolju ocenu/rezultat ili da im profesor traži mito za bolju ocenu, da ponude mito zaposlenom na fakultetu za uslugu ili da im zaposleni na fakultetu traže mito za uslugu, primećujemo da najveći procenat studenata navodi da nikad nije bilo u nekoj od navedenih situacija. Mito profesoru za bolju ocenu/rezultat jednom je ponudilo 4% studenata, dok svega 1% studenata priznalo da je to učinilo više puta. S druge strane, da je profesor tražio mito za bolju ocenu/rezultat jednom je doživelo 1% studenata, dok je više puta ovo doživelo 2% studenata. Mito zaposlenom na fakultetu za uslugu (za brže ili jeftinije izdavanje transkripta ocena, drugih dokumenata i sl.) ponudio je 1% studenata jednom, dok je više puta to učinilo 2% studenata. S druge strane, da su zaposleni na fakultetu tražili mito od studenata za uslugu jednom je doživelo 1% studenata, dok je više puta to doživelo 2% studenata.

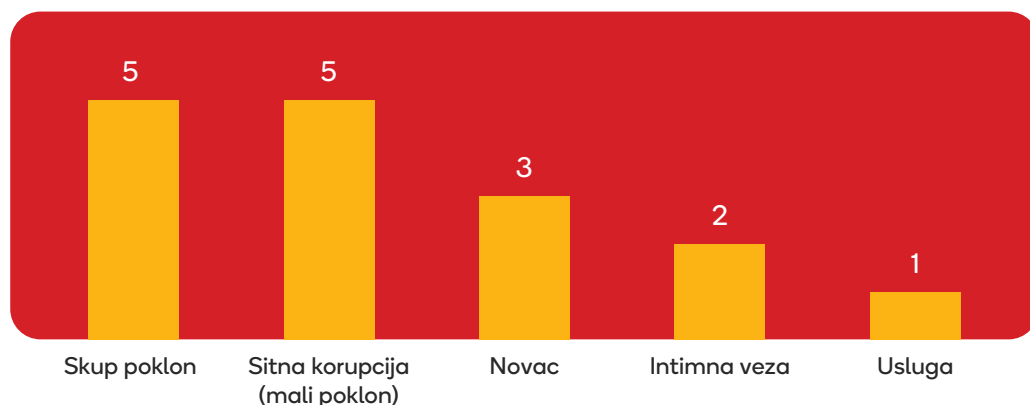

Grafikon 7 – Od početka obrazovanja na ovom fakultetu, da li ste ikada bili u sledećim situacijama?, u %

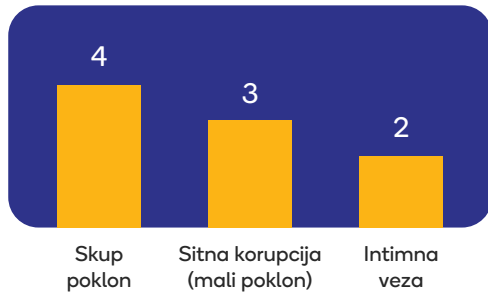
Među onim ispitanicima koji su naveli da su se od početka svog obrazovanja našli u situaciji da ponude mito profesoru za bolju ocenu/rezultat (jednom ili više puta), a takvih ispitanika je bilo 16 (5%), najveći broj njih naveo je skup poklon ili sitnu korupciju kao ono čime su pokušali da podmite profesora. Od 16 ispitanika koji su bili u ovoj situaciji, njih 11 navodi da su profesori prihvatili mito, dok su 4 ispitanika navela da se to nije desilo, a jedan nije želeo da se izjasni po ovom pitanju. O približnoj vrednosti mita najveći broj ispitanika nije želeo da se izjasni, dok je manji udeo naveo da ne može da se seti koja vrednost je u pitanju.

Grafikon 8 – Šta ste ponudili?, u apsolutnim brojevima

Studenta koji su naveli da su jednom ili više puta tokom školovanja na svom fakultetu ponudili mito zaposlenom na fakultetu za uslugu (za brže ili jeftinije izdavanje transkripta ocena i dr. dokumenata i sl.) ima 9 (3%) a najveći broj navodi skup poklon kao oblik podmičivanja. U ovom slučaju, takođe, najveći broj navodi da je mito prihvaćen od strane zaposlenih, a o približnoj vrednosti najveći broj njih nije želeo da se izjasni.

Grafikon 9 – Šta ste ponudili?, u apsolutnim brojevima

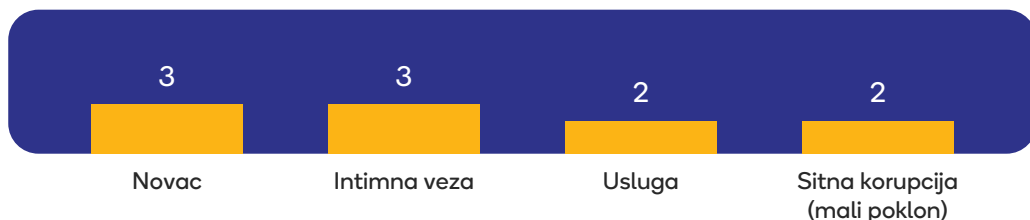
Svega 10 ispitanika (3%) navelo je da se našlo u situaciji da im profesor traži mito za bolju ocenu. Najveći broj njih rekao je da je za bolju ocenu profesor tražio uslugu. Polovina studenata koji su bili u ovoj situaciji reklo je da su su odlučili da ne daju mito, dok su 4 studenta navela da su dali mito koji im je tražen.

Grafikon 10 – Koju vrstu mita su tražili od Vas?, u apsolutnim brojevima

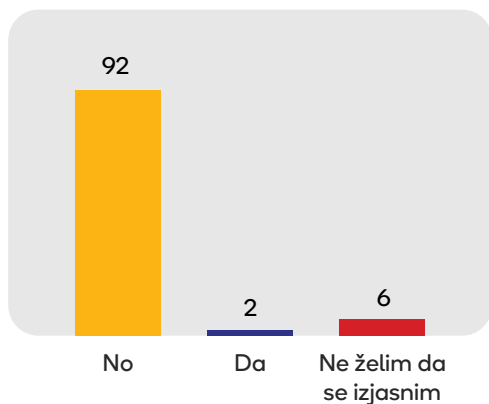
U situaciji da su im zaposleni na fakultetu tražili mito za određenu uslugu, našlo se takođe 10 ispitanika (3%). Od toga, najveći broj navodi novac i intimnu vezu kao ono što im je traženo. Polovina je navela da nije pristala da da mito, dok su 4 studenta navela da su se odlučili na tako nešto. Od onih koji se nalaze u ovoj grupi niko nije želeo da se izjasni o približnoj vrednosti mita koji su dali.

Grafikon 11 –.Koju vrstu mita su tražili od Vas?, u apsolutnim brojevima

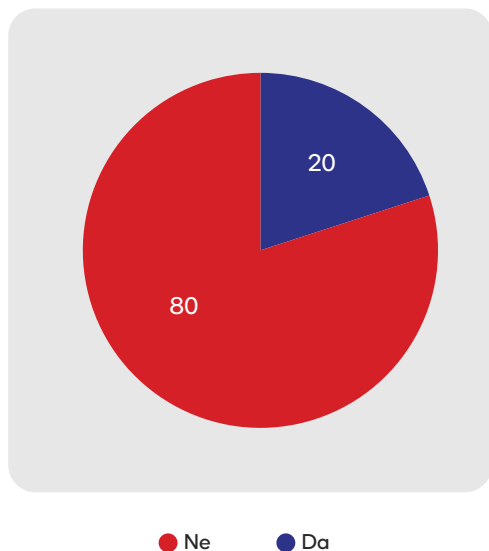
Među anketiranim studentima izdvojio se većinski udeo onih koji su do sada prijavljivali slučaj korupcije upravi fakulteta, bilo zvanično bilo nezvanično – 92%. Svega 2% navodi da se odlučio na tako nešto, dok 6% studenata nije želelo da se izjasni po ovom pitanju.

Grafikon 12 – Da li ste ikada prijavili slučaj korupcije upravi fakulteta, zvanično ili nezvanično?, u %

Od pet ispitanika (2%) koju su naveli da su prijavili korupciju upravi fakulteta, dvoje navodi da je donekle zadovoljno radnjama koje su u vezi ovog pitanja preduzete od strane fakulteta. Po jedan ispitanik navodi da je potpuno ili donekle nezadovoljan, kao i da jeste i da nije zadovoljan postupanjem fakulteta u ovom slučaju.

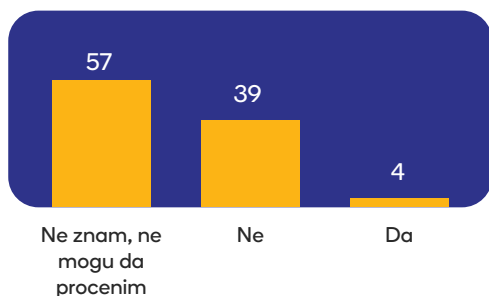
Grafikon 13 – Da li ste se ikada suočili sa negativnim posledicama zbog prijave korupcije?, u %

Najveći procenat ispitanika koji je prijavio korupciju upravi fakulteta rekao je da se zbog toga suočio sa negativnim posledicama – 80%. Pretvoreno u apsolutne brojeve, od pet slučajeva prijave korupcije, 4 studenta su pretrpela određene posledice zbog tog čina, dok u jednom slučaju nije bilo negativnih posledica po pojedinca.

Čak 57% studenata ne zna da li na njihovom fakultetu postoji posebna kancelarija za prijavu korupcije. Da ne postoji navodi 39% njih, dok svega 4% ispitanika daje odgovor da ona postoji. Studenti beogradskog univerziteta iznad proseka navode da ne znaju da li takva kancelarija postoji, dok su se studenti novosadskog univerziteta izdvojili natprosečno i među onima koji su rekli da kancelarija za prijavu korupcije postoji, kao i da nje nema.

Grafikon 14 – Da li na Vašem fakultetu postoji posebna kancelarija za prijavu korupcije?, u %

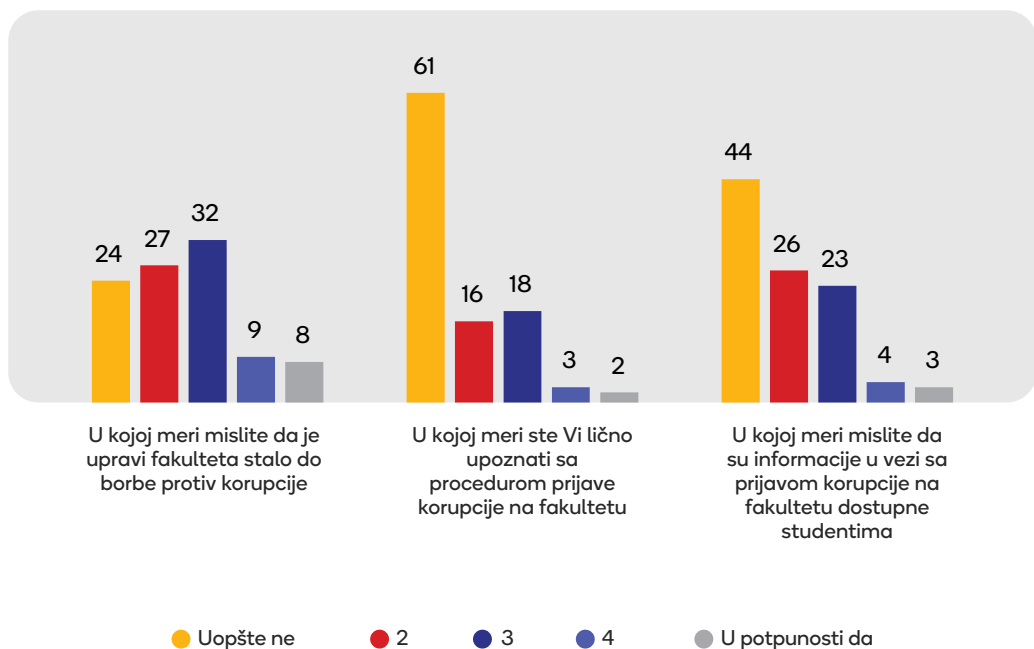

Nešto preko polovine anketiranih studenata (56%) navodi da nije čulo ili bilo svedok da je rukovodstvo fakulteta ignorisalo ili pogrešno postupalo sa prijavom o korupciji. Da je tome posvedočilo navelo je 11% njih, dok trećina studenata (33%) ne može da proceni. Studenti Univerziteta u Beogradu iznad proseka navode da su svedočili tome da rukovodstvo fakulteta ignoriše ili pogrešno postupa sa prijavom o korupciji, dok su oni sa novosadskog

univerziteta natprosečno navodili da nisu. Upitani da li su ikada tražili podršku studentske organizacije kada su prijavljivali slučaj korupcije, najveći broj studenata navodi da nikada nije prijavio korupciju - 87%. Da nisu tražili tu podršku, jer su prijavili slučaj direktno upravi fakulteta ili drugoj instanci reklo je 11% ispitanika, dok se studentskoj organizaciji obratilo 3% studenata. Među onima koji navode da nikada nisu prijavili korupciju, iznad proseka se izdvajaju studenti Univerziteta u Beogradu, treće i četvrte godine studija.

Najveći procenat ispitanika navodi da uopšte nije upoznato sa procedurom prijave korupcije na fakultetu – 61%, a 44% navodi i da uopšte nije zadovoljno dostupnošću informacija u vezi sa prijavom korupcije na fakultetu. Gotovo svaki četvrti student naveo je da upravi fakulteta uopšte nije stalo do borbe protiv korupcije. Zbirno, 17% mladih navodi da je donekle ili potpuno zadovoljno aktivnostima uprave fakulteta u borbi protiv korupcije. Skalarno gledano, prosečna ocena kojom ispitanici vrednuju koliko je upravi fakulteta stalo do borbe protiv korupcije iznosi 2.49, koliko su lično upoznati sa procedurom prijave korupcije na fakultetu 1.7, dok ocenom 1.93 ocenjuju dostupnost informacija u vezi sa prijavom korupcije na fakultetu.

Grafikon 15 – Na skali od 1 do 5 (1=uopšte ne, 5= u potpunosti da)... u %

Kada se radi o stavovima studenata prema tome da li je upravi fakulteta stalo do borbe protiv korupcije, nalazi pokazuju da su studenti Univerziteta u Beogradu bili podeljenih stavova. Natprosečno se ističu u kategoriji onih koji navode da su potpuno zadovoljni, ali i potpuno nezadovoljni onim što uprava fakulteta preuzima na ovom planu. Ispitanici novosadskog univerziteta iznad proseka navode da su ni zadovoljni ni nezadovoljni onim što uprava fakulteta radi u borbi protiv korupcije. Uz to, podatak koji se izdvaja je da su ispitanice te koje pokazuju da su nezadovoljnije time koliko je upravi fakulteta stalo do borbe protiv korupcije. Ispitanice su nezadovoljnije dostupnošću informacija u vezi sa prijavom korupcije na fakultetu. Među onima koji navode da su donekle zadovoljni dostupnošću ovih informacija izdvajaju se studenti novosadskog univerziteta.

Da smatraju da ne postoje kursevi ili programi o akademskom integritetu ili etici na njihovom fakultetu navodi 38% anketiranih studenata, dok gotovo identičan procenat (39%), ne zna, odnosno ne može da da odgovor na ovo pitanje. Studenata koji navode da ovi programi postoje samo delimično ili indirektno kroz neke kurseve ima 14%, dok je 9% anketiranih reklo da postoje takvi kursevi. Ovo poslednje natprosečno navode studenti beogradskog univerziteta, dok nijedan student Univerziteta u Kragujevcu nije dao ovaj odgovor. Da na njihovom fakultetu nema ovakvih kurseva iznad proseka navodili su anketirani sa Univerziteta u Novom Sadu. Da ovi programi postoje samo delimično i indirektno kroz neke kurseve natprosečno navode studenti druge, treće i četvrte godine studija. Zanimljivo je da studenti treće i četvrte godine takođe iznad proseka navode da ovih programa na njihovom fakultetu nema.

Studenti kao najpogodniji način prijave korupcije navode online formular – 36%. Trećina njih navodi da je to razgovor sa predstavnikom uprave fakulteta, dok je 16% navelo poštansko sanduče za pismenu prijavu. Troje ispitanika dalo je odgovor da bi nešto drugo bilo adekvatniji oblik prijave korupcije. Odgovori koje su davali su: „anonimna anketa“, „razgovor sa rektorom Univerziteta“ i „usmeni razgovor sa osobom od poverenja na fakultetu“.

Grafikon 16 – Koji oblik prijavljivanja korupcije smatrate najpogodnijim za studente, u %

Razgovor sa predstavnikom uprave iznad proseka navode studenti novosadskog univerziteta, a online formular pored njih i studenti Univerziteta u Beogradu.

Upitani šta misle, u kojoj meri su studenti i profesori spremni da prijave korupciju na fakultetu, gotovo trećina ispitanika (32%) navodi da i jeste i nije spremna za tako nešto, opredeljujući se za srednju vrednost, 3. Da jesu, ali u maloj meri, misli 29% ispitanika, vrednost 2 na ponuđenoj skali. Skoro svaki peti student (21%) navodi da nimalo nisu spremni, dok je zbirno 10% anketiranih iskazalo spremnost za tako nešto, opredeljujući se za najviše vrednosti, 4 i 5. Izračunavanjem prosečne

vrednosti, na skali od 1 do 5 prema tome u kojoj meri ispitanici misle da su studenti i profesori spremni da prijave korupciju na fakultetu, dobija se ocena 2,39. Onih koji navode da studenti i profesori nimalo nisu spremni da prijave korupciju ima natprosečno među studentima Univerziteta u Beogradu.

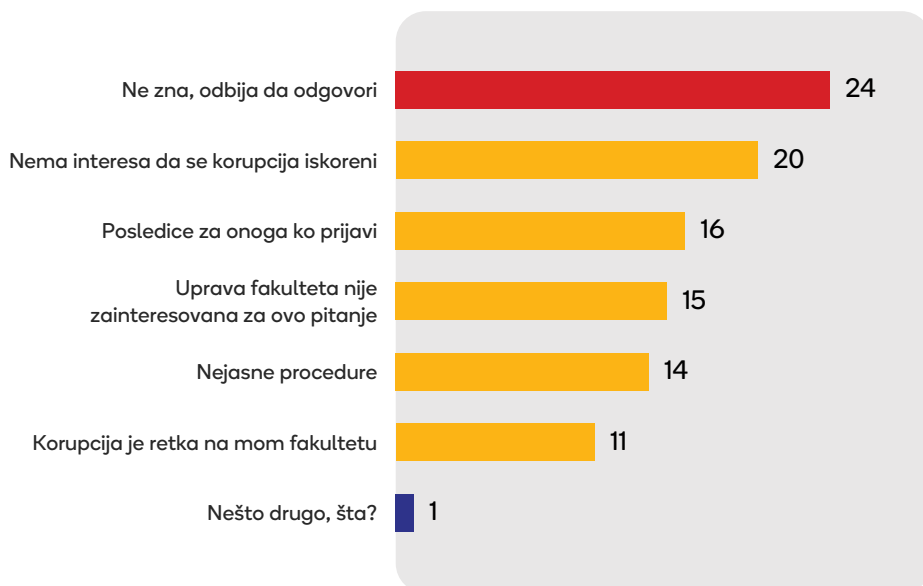
Grafikon 17 – Da li postoji razlog zašto ne biste prijavili korupciju na fakultetu ako ste bili svedok takvog slučaja? (moguće više odgovora), u %

U opciji da biraju više ponuđenih odgovora, najveći procenat studenata navodi da je razlog zbog koga ne bi prijavili korupciju kojoj su svedočili, to što ih brinu posledice – 80%. Drugi razlog je to što nemaju uverenje da bi taj akt bilo šta promenio – 49%. Treći, najčešće navođen odgovor ide u prilog prijavi korupcije – 29% studenata kaže da bi uvek prijavilo korupciju.

Skoro svaki četvrti student navodi da ne zna šta je glavni razlog neprijavlivanja korupcije na njihovom fakultetu – 24%. Od konkretno navođenih razloga izdvaja se odgovor svakog petog ispitanika (20%), da nema interesa da se korupcija iskoreni. Dvoje ispitanika opredelilo se za neki drugi razlog mimo ponuđenih odgovora – „strah“ i „nema osobe kojoj mogu da se obratim“.

Grafikon 18 – Šta je glavni razlog za nizak nivo prijavljivanja korupcije na Vašem fakultetu?, u %

Da je razlog to što ne postoji interes da se korupcija iskoreni, iznad proseka navodili su studenti Univerziteta u Kragujevcu, dok posledice za onoga ko prijavi korupciju iznad proseka brinu studente kragujevačkog i beogradskog univerziteta. Da uprava fakulteta nije dovoljno zainteresovana za ovo pitanje natprosečno su navodili anketirani sa novosadskog univerziteta.

Dve trećine ispitanika (66%) navodi da nikada nije čulo za studentske organizacije koje se zalažu za prevenciju korupcije u njihovoj obrazovnoj ustanovi. Da je čulo za neke od njih reklo je 19% anketiranih, dok je za više njih čulo svega 4% studenata. O njihovom postojanju nema dovoljno informacija 11% ispitanika. O postojanju ovih organizacija najmanje znaju studenti beogradskog univerziteta, dok da su čuli za većinu njih, ističu iznad proseka studenti sa kragujevačkog univerziteta.

Većina studenata nije tokom prošle godine primetila inicijative na njihovom fakultetu koje se bave korupcijom – 71%. Svaki peti student ne zna dovoljno o tome, dok je samo 9% anketiranih reklo da je upoznato sa prisustvom takvih inicijativa. Da nisu čuli za ovakve inicijative iznad proseka su navodili studenti sa novosadskog univerziteta, dok su oni sa Univerziteta u Beogradu natprosečno navodili da su primetili ovakve inicijative na svojim fakultetima.

11. ANALIZA PODATAKA SA UNIVERZITETA U SKLADU SA UPITNIKOM O SLOBODNOM PRISTUPU INFORMACIJAMA OD JAVNOG ZNAČAJA

Zahtevi za pristup informacijama od javnog značaja upućeni su na mejl adrese 57 fakulteta tri najveća univerziteta u Republici Srbiji – 31 fakulteta Univerziteta u Beogradu, 14 fakulteta Univerziteta u Novom Sadu i 12 fakulteta Univerziteta u Beogradu. Univerziteta u Kragujevcu. Upitnik koji je korišćen, prilagođen je specifičnostima visokog obrazovanja u Republici Srbiji, ali ne odstupa od suštine pitanja koja su u tu svrhu korišćena u upitniku u Severnoj Makedoniji i Albaniji.

U zakonskom roku od 14 dana dobili smo odgovor sa 56 fakulteta kojima je upućen zahtev za pristup informacijama od javnog značaja. U tabeli ispod dat je pregled dobijenih podataka.

Univerziteti	Da, Ne ili Bez odgovora	Univerzitet u Beogradu	Univerzitet u Novom Sadu	Univerzitet u Kragujevcu
Da li je Fakultet usvojio propise kojima se uređuju interni postupci za prijem prijava studenata, profesora i ostalog osoblja o korupciji; obradu i izdavanje podataka od prijava; i obezbeđenje zaštite ličnih i drugih podataka koji se odnose na uzbunjivače i njihove prijave?	✓	22	12	11
	✗ ⁴	8	2	1
	/	/	/	/
Koliko je Fakultet primio prijava o korupciji odvojeno za 2022, 2021. i 2020. godinu? ¹	✓	1 ⁷	0	0
	✗	27	14	12
	/	2	/	/
Da li su kontakt podaci ovlašćenog osoblja koje prima prijave o korupciji i uzbunjivača javno dostupni na sajtu Fakulteta? ²	✓ ⁵	17	4	12
	✗	11	9	/
	/	2	1	/
Da li je Fakultet izradio godišnje planove za procenu rizika od korupcije (ili slična dokumenta)?	✓	11	4	3
	✗	16	10	7
	/	3	/	2
Da li je Fakultet uspostavio interne propise za sprečavanje sukoba interesa? ³	✓	16	10	10
	✗	12	4	2
	/	2	/	/
Da li je Fakultet izradio interne propise o primanju poklona od trećih lica od strane zaposlenih na Fakultetu? ⁶	✓ ⁶	15	12	7
	✗	13	2	4
	/	2	/	1

¹ U posmatranom periodu registrovan je jedan slučaj korupcije.

² Od 18 fakulteta koji su naveli da imaju godišnje planove procene rizika, dokumenta na koje se pozivaju su Plan integriteta za 2021 - 2024, Pravilnik o upravljanju rizicima i Strategija upravljanja rizicima. Kada je reč o fakultetima koji nemaju usvojene godišnje planove procene rizika od korupcije, kao neki od razloga navode to što njihova institucija nije na listi institucija koje imaju obavezu da vrše procenu rizika, njihovim Planom integriteta je predviđeno donošenje internog akta koji će regulisati ovu oblast, oslanjaju se na postojeće zakone i zakonske akte ili se donošenje takvih planova očekuje u narednom periodu.

³ Dokument koji reguliše ovu oblast u navedenim slučajevima je Pravilnik o upravljanju sukobom interesa ili Pravilnik o sprečavanju sukoba interesa. Pored ovoga, oslanjaju se na odredbe Kodeksa o akademskom integritetu, Poslovnik o radu Fakulteta, Statut Fakulteta, a u jednom slučaju je sprečavanje sukoba interesa predviđeno usvojenim Planom integriteta. Za one fakultete koji nemaju interni propis koji reguliše ovu oblast, prema njihovim rečima, u budućnosti se očekuje proces izrade Pravilnika o sprečavanju sukoba interesa, ili u tu svrhu primenjuju Kodeks profesionalne etike univerziteta i postojeće zakone i druge pravne akte.

⁴ Među fakultetima koji su odgovorili da nemaju takvu regulativu, navodeno je da se oni oslanjaju na Kodeks akademskog integriteta Univerziteta, Kodeks profesionalne etike kao i na postojeće zakonske akte.

⁵ Među fakultetima koji su odgovorili da su objavili kontakte nadležnih za ovo pitanje, dva fakulteta su na svom sajtu objavila kontakt podatke lica koje prima prijave o korupciji, ali ne i lica koje prima prijave u vezi sa uzbunjivanjem, dok su 4 fakulteta objavila kontakt podatke lica koje prima prijave u vezi sa uzbunjivanjem, ali ne i lica koje prima prijave o korupciji.

⁶ Dokument na koji se oslanjaju u regulisanju primanja poklona od trećih lica je Pravilnik o primanju poklona. Manji broj fakulteta koristi i Pravilnik o upravljanju sukobom interesa.

⁷ Samo jedan fakultet (Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja Univerziteta u Beogradu) dobio je prijavu korupcije u posmatranom periodu. Ovaj slučaj se odnosi na 2020. godinu, a u vezi je sa procedurom odobravanja i štampanja nastavne literature na ovom fakultetu. Izveštaj o preduzetim radnjama dostavljen je podnosiocu zahteva u skladu sa važećim Pravilnikom o načinu internog uzbunjivanja, ali kako su naveli, sam izveštaj nije dostavljen drugim institucijama na dalje postupanje jer se odnosio na nepoštovanje internih propisa koji se odnose na postupak odobravanja i štampanja nastavne literature.

12. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Potencijalni koraci za dalje unapređenje sistema borbe protiv korupcije na univerzitetima trebalo bi da se fokusiraju na tri važne oblasti:

- ▶ Podizanje institucionalnih kapaciteta i unapređenje antikorupcijskih mehanizama na fakultetima;
- ▶ Informativne i edukativne kampanje za studente u cilju borbe protiv korupcije na univerzitetima.
- ▶ Donošenje, izmena ili unapređenje zakonskih akata u oblasti internog uzbunjivanja i borbe protiv korupcije;

PODIZANJE INSTITUCIONALNIH KAPACITETA I UNAPREĐENJE ANTIKORUPCIJSKIH MEHANIZAMA

1. Prilagoditi i poboljšati pravila u vezi sa neakademske ponašanjem;
2. Razmotriti načine polaganja ispita koji bi imali za cilj smanjenje upotrebe savremene tehnologije za varanje na ispitima;
3. Korišćenje softvera koji prepoznaje plagijat dela uvesti u redovnu primenu, što bi imalo za cilj smanjenje postojanja radova koji se plaćaju;
4. Razmotriti uticaj veštačke inteligencije (AI) na akademsko ponašanje i posebno u delu varanja na ispitima;
5. Podići (pre svega ljudske) kapacitete za tretiranje pitanja korupcije na univerzitetima;
6. Osnajiti omladinske organizacije i civilni sektor koji radi sa mladima i za mlade da razgovaraju sa mladima o korupciji na univerzitetima, kao i o njenom rešavanju;
7. Razmotriti mogućnost godišnjih istraživanja o stavovima studenata o prisustvu korupcije na univerzitetima;
8. Uključiti privatne fakultete, sa njihovim specifičnostima i različitim prioritetima, u borbu protiv korupcije na univerzitetima.

USVAJANJE, IZMENA ILI UNAPREĐENJE PRAVNIH AKATA

1. Donošenje propisa/pravilnika kojima se uređuju interni postupci za prijem prijave studenata, profesora i drugog osoblja o korupciji ili eventualnoj korupciji;
2. Donošenje pravilnika da kontakt podaci ovlašćenog osoblja koje prima prijave o korupciji i uzbunjivača budu javno dostupni na sajtu fakulteta;
3. Razmotriti način i meru uvođenja tehnologija u proces primanja i prijavljivanja korupcije na univerzitetima;
4. Priprema godišnjih planova za procenu rizika od korupcije i njihovu dostupnost javnosti;
5. Donošenje internih pravilnika/pravilnika radi sprečavanja sukoba interesa na fakultetu;
6. Izgradnja internih propisa o primanju poklona od trećih lica od strane zaposlenih na fakultetu.

INFORMISANJE, EDUKACIJA I KAMPANJE

1. Aktiviranje organa/sagovornika (profesori, uprava, studenti, studentske organizacije...) koji se bave korupcijom na fakultetima, kroz različite edukativne kampanje i radionice da ukažu na potencijalne oblike korupcije i kako prijaviti korupciju na fakultetu;
2. Organizovanje edukacije mladih o različitim vidovima korupcije na univerzitetima, kako ih prepoznati, prijaviti i pratiti;
3. Kroz kampanje podsticati studente da razotkriju i prijave korupciju na fakultetu.

CIP – Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

343.352:378(496.5:497.7:497.11)(047.31)

DODAJ, Rozarta; HRNJAZ, Miloš; SHUMANOVSKA SPASOVSKA, Ivana
Study on corruption perceptions and prevention in the higher education of Albania, North
Macedonia and Serbia [Електронски извор] / authors Rozarta Dodaj, Miloš Hrnjaz, Ivana
Shumanovska Spasovska. – Skopje : Institute for Strategic Research and Education, 2023

Начин на пристапување (URL):

<https://isie.org.mk/wp-content/uploads/2023/08/Draft-report-21082023.docx>.

- Фусноти кон текстот. – Текст во PDF формат, содржи 94 стр., табели и граф. прикази.

- Наслов преземен од екранот. – Опис на изворот на ден 24.08.2023

ISBN 978–608–67091–0–5

1. Hrnjaz, Miloš [автор] 2. Shumanovska Spasovska, Ivana [автор]
а) Корупција – Високо образование – Спречување – Македонија – Албанија – Србија
– Извештаи

COBISS.MK-ID 61341957